

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Šimon Ragač

Komparácia právnych úprav starobného
dôchodkového poistenia v Českej republike a v
Slovenskej republike

Diplomová práca

Vedúca diplomovej práce: prof. JUDr. Věra Štangová, CSc.

Katedra: Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení

Dátum vypracovania práce (uzatvorenia rukopisu): 15. 12. 2022

Prehlasujem, že som predkladanú diplomovú prácu vypracoval samostatne, že všetky použité zdroje boli riadne uvedené a že práca nebola využitá na získanie iného alebo rovnakého titulu.

Ďalej prehlasujem, že vlastný text tejto práce vrátane poznámok pod čiarou má 184.211 znakov vrátane medzier.

Šimon Ragač

V Prahe dňa 18. 12. 2022

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som chcel pod'akovať pani prof. JUDr. Věře Štangovej, CSc. za vedenie tejto diplomovej práce, za jej cenné rady a odborné pripomienky.

Obsah

Úvod.....	1
1. Právo sociálneho zabezpečenia a dôchodkové poistenie	2
1.1. Pojem a podstata práva sociálneho zabezpečenia	2
1.2. Zasadenie dôchodkového poistenia do systému práva sociálneho zabezpečenia	3
2. Historický vývoj dôchodkového poistenia a sociálneho zabezpečenia.....	4
2.1. Korene sociálneho zabezpečenia a systému dôchodkového poistenia do roku 1918	4
2.1.1. Obdobie praveku, staroveku a stredoveku	4
2.1.2. Obdobie raného novoveku (16. a 17. storočie)	5
2.1.3. Obdobie industriálnej revolúcie a počiatok moderných foriem dôchodkového poistenia (18. a 19. storočie).....	5
2.2. Dôchodkové poistenie na území dnešnej Českej republiky a Slovenskej republiky po roku 1918	8
2.2.1. Obdobie Československej republiky (1918 – 1938)	8
2.2.2. Obdobie druhej svetovej vojny a povojnové obdobie (1939 – 1947)	9
2.2.3. Zákon č. 99/1948 Zb., o národnom poistení (1948 – 1956).....	10
2.2.4. Zákon č. 55/1956 Zb., o sociálnom zabezpečení (1957 – 1963).....	11
2.2.5. Zákon č. 101/1964 Zb., o sociálnom zabezpečení (1964 – 1989).....	12
2.2.6. Vývoj právnej úpravy dôchodkového poistenia po roku 1989.....	13
3. Základné princípy právnej úpravy dôchodkového poistenia	15
3.1. Teoretické vymedzenie pojmu právny princíp.....	15
3.2. Výpočet najdôležitejších právnych princípov dôchodkového poistenia	15
3.2.1. Princíp zásluhovosti	15
3.2.2. Princíp solidarity	16
3.2.3. Princíp primeranosti	16
3.2.4. Princíp jednotnej úpravy	17
3.2.5. Princíp povinnej účasti, princíp obligatórnosti dávok a princíp rovnosti.....	17
4. Súčasná podoba dôchodkového poistenia.....	19
4.1. Sociálne udalosti a dávky v systéme dôchodkového poistenia.....	19
4.2. Spôsoby financovania dôchodkového poistenia	20
4.3. Systém dôchodkového poistenia.....	21
5. Pramene právnej úpravy systému dôchodkového poistenia.....	22
5.1. Teoretické vymedzenie pojmu prameň práva	22
5.2. Prehľad prameňov právnej úpravy systému dôchodkového poistenia	22
5.2.1. Oblasť ústavného práva.....	22
5.2.2. Oblasť medzinárodného práva	23
5.2.3. Oblasť práva Európskej únie	25
5.2.4. Kolektívne zmluvy	25
5.2.5. Zákonná a podzákonná oblasť.....	26
6. Starobný dôchodok	27

6.1.	Prvý pilier starobného dôchodkového poistenia	27
6.1.1.	Právna úprava v Českej republike a v Slovenskej republike.....	27
6.1.2.	Osobný rozsah starobného dôchodkového poistenia.....	28
6.1.3.	Právna úprava poistného na starobné dôchodkové poistenie	32
6.1.4.	Podmienky nároku na starobný dôchodok	35
6.1.5.	Spôsob výpočtu dávky starobného dôchodkového poistenia a jej zvyšovanie	38
6.1.6.	Zvláštne typy starobných dôchodkov a ich špecifiká.....	42
6.2.	Druhý pilier starobného dôchodkového poistenia.....	46
6.2.1.	Podstatné rysy dôchodkového sporenia ako druhého piliera starobného dôchodkového poistenia	46
6.2.2.	Účasť na dôchodkovom sporení a sporiaca fáza	47
6.2.3.	Výplatná fáza dôchodkového sporenia.....	50
6.2.4.	Zhrnutie právnej úpravy druhého piliera starobného dôchodkového poistenia	51
6.3.	Tretí pilier starobného dôchodkového poistenia.....	53
6.3.1.	Podstatné rysy doplnkového dôchodkového sporenia ako tretieho piliera starobného dôchodkového poistenia	53
6.3.2.	Účasť na doplnkovom dôchodkovom či penzijnom sporení a sporiaca fáza	54
6.3.3.	Výplatná fáza doplnkového dôchodkového či penzijného sporenia	57
6.3.4.	Zhrnutie právnej úpravy tretieho piliera starobného dôchodkového poistenia	62
7.	Dôchodková reforma v Českej republike a v Slovenskej republike	64
7.1.	Podstatné aspekty dôchodkovej reformy a jej nevyhnutnosť pre budúcu udržateľnosť systému starobného dôchodkového poistenia	64
7.2.	Aktuálne legislatívne návrhy a plánované zmeny právnych úprav starobného dôchodkového poistenia	65
	Záver.....	69
	Zoznam použitých skratiek	71
	Zoznam použitých zdrojov	73
	Abstrakt	80
	Abstrakt	81
	Abstract	82

Úvod

Plynutiu času, na ľudskej vôli nezávislej právnej skutočnosti, je v zásade podriadený život každej jednej živej bytosti. Paradoxným následkom nemennosti a všadeprítomnosti tejto právnej udalosti je jej latentnosť v životoch ľudí. Pravdaže, väčšina členov spoločnosti vo väčšej či menšej miere vníma každoročné pribúdanie veku, avšak len málokto z nich sa vážne zamyslí nad tým, ako bude vyzeráť jeho život v niekoľko desaťročí vzdialenej budúcnosti. Systém starobného dôchodkového poistenia sa zaoberá práve otázkou zabezpečenia ľudí v dôchodkovom veku. Zároveň sa príslušná právna problematika snaží predostrieť riešenia na stále závažnejší problém starnutia populácie, ktorý sa týka v podstate všetkých rozvinutých krajín, Českú republiku a Slovenskú republiku nevyvímajúc. Po takmer troch desaťročiach od momentu rozdelenia spoločného štátu sa však riešenia zákonodarcov oboch krajín od seba vzdialili.

Cieľom tejto diplomovej práce je porovnať systémy starobného dôchodkového poistenia a jeho čiastkové aspekty v platných právnych úpravách oboch krajín, zhodnotiť rozdiely a podobnosti národných pilierových schém so zameraním na identifikáciu relevantných subjektov či výpočet a výšku príslušných dávok a v konečnom dôsledku poskytnúť ucelený a komplexný pohľad na túto dôležitú problematiku zrozumiteľným a na podstatu zameraným spôsobom. Zároveň je na tomto mieste vhodné podotknúť, že v určitých častiach tejto práce komparácia účinných právnych úprav neprichádza do úvahy, a to z jednoduchého dôvodu neexistencie právnej úpravy v jednej z krajín. V takom prípade sa príslušná kapitola obmedzí na konštatovanie v minulosti existujúceho právneho základu a jeho porovnanie so zahraničným náprotivkom.

Diplomová práca je členená na sedem častí, pričom prvých päť častí pojednáva o dôchodkovom poistení ako o subsysteme práva sociálneho zabezpečenia, poskytuje informácie o jeho historickom vývoji, najmä na území Českej republiky a Slovenska, a preskúmava ho z pohľadu právnej teórie. Podstata diplomovej práce sa však nachádza v časti šiestej, ktorá je venovaná výhradne starobnému dôchodkovému poisteniu. Diplomovú prácu uzatvára téma dôchodkovej reformy, ktorá má snahu nielen priblížiť plánované zmeny relevantnej právnej úpravy v oboch krajinách, ale aj predstaviť dôvody za nimi stojace.

Táto diplomová práca reflektuje stav právnej úpravy účinný k 31. októbru 2022.

1. Právo sociálneho zabezpečenia a dôchodkové poistenie

1.1. Pojem a podstata práva sociálneho zabezpečenia

Pravdepodobnosť, že sa občan vyspelého stredoeurópskeho štátu, akým je napríklad Česká republika či Slovenská republika, bude musieť za svoj život oboznámiť a riadiť určitou právnou úpravou, sa blíži k istote. Právo upravuje prakticky každý aspekt ľudskej existencie v ktoromkoľvek životnom období a situácii. Avšak niektoré právne odvetvia viac ako iné určujú, aká bude kvalita života ich recipientov v prípadoch, keď nastanú situácie nepredvídané alebo naopak chcené, no s určitým negatívnym pridaným efektom. Právo sociálneho zabezpečenia sa práve na tieto okamihy zameriava, definuje ich a snaží sa zmierniť ich dopad. Vo svojej podstate však nejde len o bezpodmienečné poskytovanie dávok každému, kto o ne požiada. „Cieľom súčasného sociálneho zabezpečenia v najvšeobecnejšom slova zmysle je regulácia zodpovednosti občana za svoju budúcnosť a sociálne začlenenie (...) a stanovenie miery a foriem povinnej sociálnej solidarity medzi občanmi.“¹

Uvádzaný termín sociálne zabezpečenie má svojich historických predchodcov, napríklad v práve chudobných či starostlivosti o chudobu.² Ďalší pojem, sociálna bezpečnosť, ktorý je dodnes používaný v právnych poriadkoch väčšiny demokratických štátov západného sveta, vznikol v prvej polovici 19. storočia v Mexiku.³ „*Seguridad social*“ bolo označenie pre ciele sociálnej politiky generála a diplomata Simona Bolívara, ktorý zamýšľal zaviesť štátnu sociálnu starostlivosť pre široké masy.⁴

V Českej republike a na Slovensku je v súčasnosti používaný pojem sociálne zabezpečenie. Formou, ale predovšetkým pôvodným zmyslom odlišný termín, ktorý pochádza z ruského slova „*obespečenie*“ a v kontexte doby, v ktorej vznikol, poukazoval na prevzatie zodpovednosti štátu za sociálne blaho občanov.⁵ Doslovné právne či teoretické vymedzenie pomenovania sociálne zabezpečenie dnes nie je z dôvodu všeobecnosti a historickej

¹ TOMEŠ, I. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálneho zabezpečení. 7.*, podstatne přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 9. ISBN 978-80-7400-692-0.

² Preklady z českého „*chudinské právo*“ a „*chudinská péče*“. Pozri TOMEŠ, I. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 3.

³ Napr. „*social security*“ v Spojených štátoch amerických a Spojenom kráľovstve, „*Socialsicherheit*“ v nemecky hovoriacich krajinách či „*securité sociale*“ vo Francúzsku. Pozri TOMEŠ, I. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 4.

⁴ TOMEŠ, I. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 4.

⁵ TOMEŠ, I. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 4.

podmienosti možné.⁶ S určitou sa však dá povedať, že obsahovo sa v kontexte českej a slovenskej právnej úpravy viac podobá práve pojmu sociálna bezpečnosť.

1.2. Zasadenie dôchodkového poistenia do systému práva sociálneho zabezpečenia

Právo sociálneho zabezpečenia sa typicky delí do troch subsystémov, niekedy označovaných aj ako piliere. Sú nimi sociálne poistenie, štátne zaopatrenie, tiež známe ako štátna sociálna podpora, a sociálna pomoc.⁷

Jednou z najdôležitejších častí sociálneho práva je práve sociálne poistenie.⁸ Zahrňuje v sebe dávky, na ktoré vzniká zákonný nárok vždy po zaplatení poistného v spojení s naplnením ďalších podmienok.⁹ Tieto dávky sú tvorené predovšetkým peňažnými dávkami dôchodkového a nemocenského poistenia, ale ide tiež o dávky zdravotného poistenia, ktoré majú povahu vecí a služieb. Okrem toho sa v súčasnosti v Slovenskej republike, na rozdiel od Českej republiky, stále poskytujú aj dávky úrazového poistenia.

Hlavným objektom skúmania tejto diplomovej práce bude práve systém dôchodkového poistenia, a to predovšetkým so zameraním na dávky starobného dôchodku v zmysle českej a slovenskej právnej úpravy. Avšak príslušné teoretické a historické základy, o ktorých ponímajú bližšie nasledujúce časti práce, budú občas v nevyhnutnej miere referovať aj o dávkach invalidného dôchodku a o dávkach pozostalých osôb.

⁶ MATLÁK, J. in: MATLÁK, J. a kol. *Právo sociálneho zabezpečenia*. 2., rozšírené vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 37. ISBN 978-80-7380-403-9.

⁷ KOLDINSKÁ, K. *Sociální právo*. 2. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 23. ISBN 978-80-7400-474-2.; Porovnaj MATLÁK, J. in: MATLÁK, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 6, s. 40-44.

⁸ MATLÁK, J. in: MATLÁK, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 6, s. 40.

⁹ KOLDINSKÁ, K. op. cit. v pozn. č. 7, s. 24.

2. Historický vývoj dôchodkového poistenia a sociálneho zabezpečenia

2.1. Korene sociálneho zabezpečenia a systému dôchodkového poistenia do roku 1918

2.1.1. Obdobie praveku, staroveku a stredoveku

Prirodzeným prvopočiatkom ochrany starých a chorých členov kmeňových spoločností bolo ich ponechanie v širšej či užšej rodine.¹⁰ Tento systém pomoci bol však udržateľný len do chvíle, kým komunita dokázala zabezpečovať potreby svojich aktívnych aj pasívnych členov na dostatočnej úrovni.¹¹

V období antiky panovníci začali rozoznávať tento problém a z dôvodu uvedomenia si negatívnych následkov v zmysle možných nepokojov, prijímali primerané opatrenia. Napríklad v starovekom Ríme cisári nariadili rozdávanie chleba, čo viedlo ku zrodu hesla „chlieb a hry“.¹² Neposkytoval sa však len chlieb a obilie, ale v neskorších dobách aj olej a mäso.¹³ Oproti tomu v antickom Grécku si zaslúžia pozornosť pokrokové reformy Solónu. „V ich rámci došlo k historicky prvému systémovému prerozdeleniu, teda nariadenej solidarite medzi najbohatšou a najchudobnejšou triedou spoločnosti“.¹⁴ Treba podotknúť, že tento princíp solidarity je dodnes integrálnou súčasťou systémov dôchodkového poistenia. Osobitnou kapitolou vývoja sociálneho zabezpečenia v antike je aj poskytovanie pomoci samostatnými spoločnosťami. Oproti pomoci z prostredia štátu ide o systém, do ktorého finančne prispievali napríklad členovia cechu remeselníkov a následne sa medzi nich tieto prostriedky prerozdievali v prípade úrazu či smrti člena rodiny.¹⁵

V stredoveku mala v takzvanej starostlivosti o chudobu, teda v starostlivosti o širšie masy chudobných, hlavnú úlohu cirkev. Išlo predovšetkým o nenáročnú pomoc vo forme služieb, prípadne vecných dávok, ako napríklad nocľahu a stravy.¹⁶ Karol Veľký napríklad „nariadil (...), aby kláštory zriaďovali „domy pre hostí“ a šľachta aby sa starala o práce neschopných na svojich panstvách“.¹⁷ Avšak na prelome stredoveku a novoveku

¹⁰ ŠTANGOVÁ, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 19.

¹¹ TOMEŠ, I. in: TOMEŠ, I. a kol. *Právo sociálneho zabezpečenia: teórie a mezinárodné srovnání*. 2. Vydání. Praha: Všechno, 1995, s. 17. ISBN 80-85305-33-x.

¹² ŠTANGOVÁ, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 19.

¹³ MATLÁK, J. in: MATLÁK, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 6., s. 50.

¹⁴ KOLDINSKÁ, K. op. cit. v pozn. č. 7, s. 5.

¹⁵ WANNAGAT, G. *Lehrbuch des Sozialversicherungsrechts*. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1965, s. 42. ISBN 978-3-16-626752-4.

¹⁶ KOLDINSKÁ, K. op. cit. v pozn. č. 7, s. 6.

¹⁷ TOMEŠ, I. in: TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 11, s. 18.

spomenuté svojpomocné podporné spolky opäť nabrali na dôležitosti pri zabezpečovaní baníkov, tovarišov a ich rodín pre prípad práceneschopnosti v dôsledku staroby alebo smrti.¹⁸

2.1.2. Obdobie raného novoveku (16. a 17. storočie)

Úloha cirkvi v podpore najchudobnejšej vrstvy ľudí, v podobe kresťanskej filantropie vychádzajúcej najmä z Mojžišovho Desatora, bola postupne z dôvodu epidémií nevídaného rozsahu a prebiehajúcich náboženských vojen nahradená právom chudobných.¹⁹ Prvýkrát bolo toto právo normatívne upravené v roku 1601 v Anglicku panovníčkou Alžbetou I., ktorá z dôvodu rastúceho sociálneho napätia nariadila obciam vyberať na chudobných dane.²⁰ Tie boli následne použité na zabezpečenie pomoci pre práceneschopných.²¹

V rámci ďalších aktov práva chudobných, v zmysle vzdialeného predchodcu dávok invalidného dôchodku, bol v Krajinách českej koruny „V roku 1661 (...) prijatý patent o tulákoch a žobrákoch, ktorý umožnil obciam priznávať právo žobrať iba práce neschopnej chudobe.“²² Do popredia sa v tomto období dostali aj už spomínané svojpomocné podporné spolky, nazývané bratské pokladne, do ktorých často prispievali nielen zamestnanci, ale aj ich zamestnávateľia.²³

2.1.3. Obdobie industriálnej revolúcie a počiatok moderných foriem dôchodkového poistenia (18. a 19. storočie)

Obdobie 18. storočia je poznamenané štátnou nezainteresovanosťou do naprávania nepriaznivých sociálnych osudov občanov v duchu hesla „*laissez faire – laissez passer*“²⁴ Okrem čiastkových riešení najzávažnejších problémov dotýkajúcich sa situácií vojenských vyslúžilcov a štátnych zamestnancov sa chudobní museli stále spoliehať najmä na cirkev.²⁵

Na území habsburskej monarchie v druhej polovici 18. storočia presadila Mária Terézia rozsiahlu reformu štátnej správy, vďaka ktorej sa na pozície vysokých štátnych úradov dostal laický byrokratický personál.²⁶ Avšak, na rozdiel od urodzených šľachticov, ktorí do tej doby funkcie zastávali, títo nedisponovali dostatočným majetkom pre ich zabezpečenie v prípade smrti a práceneschopnosti. Preto Mária Terézia a neskôr jej syn

¹⁸ ŠTANGOVÁ, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 19.

¹⁹ TOMEŠ, I. in: TOMEŠ, I. a kol. *Sociální právo České republiky*. 2., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 25. ISBN 978-80-7478-941-0.

²⁰ ŠTANGOVÁ, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 20.

²¹ KOLDINSKÁ, K. op. cit. v pozn. č. 7, s. 6.

²² ŠTANGOVÁ, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 20.

²³ KOLDINSKÁ, K. op. cit. v pozn. č. 7, s. 6.

²⁴ Vo voľnom preklade ako: „nechajme veci vyvíjať sa vlastnou cestou, a ľudí starať sa o seba.“ Pozri ŠTANGOVÁ, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 21.

²⁵ ŠTANGOVÁ, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 21.

²⁶ ŠTANGOVÁ, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 20.

Jozef II. zaviedli dva penzijné normály. Prvý penzijný normál z roku 1771 upravoval pomoc pozostalým vdovám a sirotám a druhý, vydaný v roku 1781, zase upravoval zabezpečovacie nároky samotného úradníka v prípade neschopnosti pracovať po odslúžení aspoň desiatich rokov v úrade.²⁷ V týchto prípadoch nešlo vo svojej podstate o akty dôchodkového poistenia pre absenciu nutnosti do systému prispievať.²⁸ Napriek tomu vo svojej dobe ide o prevratnú úpravu v rámci sociálneho práva.

Za hlavné príčiny rozvoja dôchodkového poistenia a sociálneho zabezpečenia vôbec, sa okrem starnutia populácie, ktorá je doménou predovšetkým modernej doby, považuje industrializácia a najmä s ňou súvisiaca urbanizácia.²⁹ V podmienkach naturálneho hospodárstva bolo do istej miery možné užiť všetkých členov rodiny bez ohľadu na ich vek či zdravotný stav.³⁰ Oproti tomu rodiny v mestách sa v prípade negatívnej udalosti, akou bola napríklad strata pracovného miesta či úmrtie žiteľa rodiny, nemali možnosť užiť bez prístupu k poľnohospodárskej pôde. V týchto prípadoch zabezpečovali pomoc najmä obce, a to v dôsledku začlenenenia povinnej starostlivosti o chudobu s domovským právom do sústavy štátnej správy v druhej polovici 19. storočia.³¹

Oveľa silnejšiu pozíciu v tomto období mali robotnícke podporné spolky, ktorým síce chýbala organizovanosť a jednota, no prakticky fungovali v každom industriálnom odvetví a pre zamestnancov plnili úlohu odborových a politických organizácií.³² V snahe dostať pod kontrolu prostriedky z týchto pokladní, ktoré boli často využívané na organizovanie protestov robotníkov, a zároveň tým obmedziť vplyv socialistov, Otto von Bismarck, prvý kancelár Nemeckej ríše, inicioval prijatie série zákonov v oblasti sociálneho poistenia.³³ Tie do histórie vstúpili ako Bismarckova reforma a postupne uzákonili pre všetkých robotníkov povinné nemocenské poistenie v roku 1883, úrazové poistenie v roku 1884 a konečne starobné a invalidné poistenie v roku 1889.³⁴ Treba podotknúť, že nemocenské poistenie bolo financované výhradne z príspevkov povinných osôb, zatiaľ čo na dávky dôchodkového poistenia prispieval aj štát.³⁵

²⁷ ŠTANGOVÁ, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 20.

²⁸ KOLDINSKÁ, K. op. cit. v pozn. č. 7, s. 7.

²⁹ TOMEŠ, I., RÁKOSNÍK, J. in: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. *Sociální stát v Československu: právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*. Praha: Auditorium, 2012, s. 244. ISBN 978-80-87284-30-8.

³⁰ TOMEŠ, I. in: TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 11, s. 18.

³¹ KOLDINSKÁ, K. op. cit. v pozn. č. 7, s. 10.

³² ŠTANGOVÁ, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 20.

³³ KOLDINSKÁ, K. op. cit. v pozn. č. 7, s. 8.

³⁴ TOMEŠ, I. in: TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 11, s. 20.

³⁵ MATLÁK, J. in: MATLÁK, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 6, s. 51.

Na nemecko-rakúskych poradách, ktoré predchádzali prijatiu spomínaných zákonov, boli rakúski predstavitelia v myšlienke vytvorenia systému sociálneho poistenia iniciatívnejší.³⁶ Paradoxne boli však prvé zákony v rakúskej časti Rakúsko-Uhorska prijaté až v roku 1888 vládou, ktorú viedol gróf Eduard Taaffe. Konkrétne išlo o zákon č. 1/1888 r. z., o úrazovom poistení robotníkov, zákon č. 33/1888 r. z., o nemocenskom poistení robotníkov a zákon č. 127/1889 r. z., o bratských pokladniach podľa všeobecného zákona banského. Táto trojica zákonov zaviedla povinné poistenie na verejnoprávnom princípe, do ktorého prispievali ako zamestnávateľia, tak samotní zamestnanci.³⁷ V tejto dobe však ešte stále išlo len o poistenie pre vybrané skupiny osôb.

Štvrtým a posledným zákonom z oblasti sociálneho poistenia z čias rakúsko-uhorskej monarchie, no zároveň prvým zákonom upravujúcim problematiku dôchodkového poistenia na území dnešnej Českej republiky, bol zákon č. 1/1907 r. z., o penzijnom poistení zriadencov v službách súkromných a niektorých zriadencov v službách verejných. Prijatý bol až v roku 1906 s účinnosťou od roku 1909.³⁸ Tento zákon upravoval minimálnu dobu poistenia, ktorá bola pre vznik nároku na invalidný dôchodok stanovená na 5 rokov a pre starobný dôchodok na 40 rokov, pričom vek odchodu do starobného dôchodku bol odlišný pre ženy a mužov, a to konkrétne 60, respektíve 65 rokov.³⁹ Výška priznaného dôchodku sa odvíjala od doby poistenia a v neposlednom rade bolo vytvorené aj samostatné jednostupňové súdnictvo.⁴⁰ Novelou z roku 1914 bol vek odchodu do dôchodku zvýšený rovnako pre obe pohlavia o 5 rokov. Pôvodný koncept zákona predpokladal postupné rozšírenie jeho pôsobnosti zo súkromných úradníkov aj na robotníkov, no táto zmena sa nikdy neuskutočnila.⁴¹

Do právnej úpravy v Uhorsku sa však tieto reformy pretavili len v nepatrnej miere. Jediným obsahovo podobným zákonom prijatým v tej dobe na území dnešnej Slovenskej republiky bol zákonný článok XIV. z roku 1891 o nemocenskom poistení.⁴² Prijatie prvého právneho aktu dôchodkového poistenia vzťahujúceho sa na obyvateľov dnešného Slovenska teda bolo ponechané na predstaviteľov povojnovej Československej republiky.

³⁶ TOMEŠ, I. in: TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 11, s. 22.

³⁷ ŠTANGOVÁ, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 22.

³⁸ TOMEŠ, I., RÁKOSNÍK, J. in: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 29, s. 246.

³⁹ TOMEŠ, I., RÁKOSNÍK, J. in: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 29, s. 245.

⁴⁰ TOMEŠ, I., RÁKOSNÍK, J. in: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 29, s. 245-246.

⁴¹ TOMEŠ, I., RÁKOSNÍK, J. in: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 29, s. 246.

⁴² KULHÁNEK, F. *Zemská úradovňa pre poisťovanie robotníkov na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi v Bratislave: Zpráva o činnosti za správne roky 1920—1924*. Bratislava: Ján Pocisk, 1925, s. 9.

2.2. Dôchodkové poistenie na území dnešnej Českej republiky a Slovenskej republiky po roku 1918

2.2.1. Obdobie Československej republiky (1918 – 1938)

Recepcia zákonov Rakúsko-Uhorska do právneho poriadku prvej Československej republiky, vrátane právnych noriem uvedených v predošlej podkapitole, sa uskutočnila zákonom č. 11/1918 Zb., o zriadení samostatného štátu československého. Vrcholní predstavitelia novovzniknutej krajiny si však rýchlo uvedomili dôležitosť prijímania nových zákonov v oblasti sociálnej politiky. Išlo o prezieravosť, ktorá sa ukázala ako mimoriadne dôležitá, najmä z pohľadu vzostupu fašistických tendencií v okolitých krajinách v 30. rokoch 20. storočia.⁴³ Okrem toho, oveľa pálčivejším dôvodom pre uskutočňovanie reforiem bola roztrieštenosť právnych úprav naprieč republikou, nehovoriac o vonkoncom absentujúcich zákonoch nielen v oblasti dôchodkového poistenia na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi.

Prvé zmeny v oblasti práva sociálneho zabezpečenia boli uskutočnené napríklad zákonom o penzijnom poistení železničných zamestnancov z roku 1921 alebo v roku 1920 novelou zákona o penzijnom poistení súkromných zamestnancov. Rozšírením pôsobnosti tohto zákona na územie Slovenska a Podkarpatskej Rusi sa obyvatelia slovenskej časti spoločnej republiky dočkali svojho vôbec prvého legislatívneho aktu upravujúceho dôchodkové postenie.⁴⁴

Avšak jednoznačne najdôležitejším zákonom v zmysle úpravy systému československého sociálneho zabezpečenia bol zákon č. 221/1924 Zb. z. a n., o poistení zamestnancov pre prípad choroby, invalidity a staroby s účinnosťou od roku 1926. Upravoval v sebe, ako už samotný názov naznačuje, nemocenské aj dôchodkové poistenie a bol koncipovaný ako zákon zo všeobecnou platnosťou. Obsahoval právnu úpravu aplikovateľnú na všetkých zamestnancov vykonávajúcich prácu alebo služby na základe zmluvného pomeru pracovného, služobného a učňovského, a to aj v prípade, ak zamestnanec prechodne vykonával prácu mimo Československú republiku. Poistenie podľa tohto zákona sa netýkalo hneď niekoľkých skupín osôb. Išlo napríklad o štátnych zamestnancov, súkromných úradníkov a v niektorých prípadoch aj baníkov.⁴⁵ Z nároku na invalidné a starobné poistenie boli vyňatí napríklad kandidáti advokácie a notárstva či lekári a dokonca aj osoby, ktoré ku dňu účinnosti dovŕšili 60. rok veku. Tým „prvýkrát vznikol problém „starodôchodcov“

⁴³ TOMEŠ, I. in: TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 11, s. 23.

⁴⁴ Zákon č. 484/1921 Zb. z. a n., ktorým sa pôsobnosť zákona o penzijnom poistení rozširuje na Slovensko a Podkarpatskú Rus. Pozri MATLÁK, J. in: MATLÁK, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 6, s. 52.

⁴⁵ TOMEŠ, I., RÁKOSNÍK, J. in: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 29, s. 250.

t. j. dôchodcov, ktorým boli dôchodky vymerané ešte pred rokom 1918. Ich dôchodky, aj keď valorizované, boli nižšie ako nové dôchodky, priznané po novelizáciách. Tento problém bol riešený (i) diferenciaciou pri valorizáciách (starodôchodci dostávali dvojnásobok valorizácie oproti novodôchodcom) alebo (ii) vo väzbe na „zásluhy“, napríklad vojakom a legionárom sa započítavala doba, za ktorú neplatili poistné“.⁴⁶

Obligatórne invalidné a starobné poistenie vznikalo prvým dňom výkonu práce za splnenia včasného podania prihlášky a ich správu mala na starosti Ústredná sociálna poisťovňa so sídlom v Prahe. V rámci týchto poistení sa vyplácali dávky starobného a invalidného dôchodku spolu s vyrovnávacími príplatkami, ďalej to boli dávky sirotského, vdovského a vdoveckého dôchodku a za splnenia podmienok aj jednorazové odbytné poskytované pozostalým po smrti poisteného. Nárok na dávky starobného dôchodku mal poistenec po dovŕšení 65. roku veku v prípade, že zamestnanie opustil alebo sa jeho odmena stala nižšou, ako bola tretina odmeny zdravého zamestnanca.⁴⁷ Povinná doba poistenia bola stanovená na 150 príspevkových týždňov a poistenci boli rozdelení do mzdových tried, ktoré určovali predovšetkým výšku poistného. Poistné odvádzal zamestnávateľ, ktorý zároveň mohol polovicu poistného zrážať poistencovi zo mzdy.⁴⁸

Zákon č. 221/1924 Zb. z. a n., na svoju dobu mimoriadne pokrokový legislatívny počin, bol inšpiráciou aj pre zahraničných normotvorcov sociálneho zabezpečenia.⁴⁹ Okrem neho však Československá republika prijala aj ďalšie zákony v oblasti dôchodkového poistenia, ktoré dopĺňali úpravu z roku 1924. Išlo napríklad o zákon č. 26/1929 Zb. z. a n., o penzijnom poistení súkromných zamestnancov vo vyšších službách či o zákon č. 43/1929 Zb. z. a n., o štátnych starobných podporách. Tieto len dotvárali obraz vyspelosti vtedajšieho zákonodarstva v sociálnej oblasti.

2.2.2. Obdobie druhej svetovej vojny a povojnové obdobie (1939 – 1947)

Celospoločenským zmenám, ktoré nastali po vzniku Slovenského štátu a Ríšskeho protektorátu Čechy a Morava v roku 1939, sa nedokázala ubrániť ani oblasť sociálneho zabezpečenia. Fašistická, respektíve nacistická ideológia v oboch celkoch podľa niektorých autorov určitý záujem o životnú úroveň svojho obyvateľstva prejavovala, avšak pravdaže

⁴⁶ TOMEŠ, I., RÁKOSNÍK, J. in: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 29, s. 249.

⁴⁷ Od roku 1929 sa novelou č. 184/1928 Zb. z. a n. zvýšila táto hranica na polovicu odmeny zdravého zamestnanca.

⁴⁸ TOMEŠ, I., RÁKOSNÍK, J. in: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 29, s. 251.

⁴⁹ Inšpiroval sa ním zákonodarcia vo vtedajšom Grécku. Pozri POTŮČEK, M. *České důchody*. Praha: Karolinum, 2018, s. 42. ISBN 978-80-246-4236-9.

s výnimkou programovo diskriminovaných skupín.⁵⁰ Oproti ostatným satelitným štátom mala byť životná úroveň bežného občana v Slovenskej republike vyššia.⁵¹ Je ale treba podotknúť, že tento stav netrval počas celých šiestich rokov vojny a predovšetkým, že bol udržiavaný na úkor životov a majetku nevinných ľudí.

Zaujímavou dobovo podmienenou zmenou v dôsledku nedostatku pracovných síl na českom území bolo nariadenie č. 420/1941 Zb., o niektorých prechodných opatreniach z dôvodu vojny v odbore verejnoprávneho sociálneho poistenia, ktoré umožnilo napríklad starobným a invalidným dôchodcom poberať plnú dôchodkovú dávku aj pri výkone zárobkovej činnosti. Bez vplyvu nezostal ani kapitál sociálnych inštitúcií, ktorý sa často využíval na vojnové účely pomocou finančných inštrumentov.⁵² Tieto ani ďalšie úpravy však poistencom významné skvalitnenia života neprinesli.⁵³

V tej dobe bol v britskom parlamente prijatý systém národného poistenia, ktorý navrhol sir William Beveridge. Išlo o vôbec prvý všeobecný poistný systém pre všetkých obyvateľov krajiny.⁵⁴ Práve ním sa inšpirovali predstavitelia československej exilovej vlády v Anglicku, ktorí začali pripravovať toľko po vojne potrebnú reformu právnej úpravy sociálneho zabezpečenia.⁵⁵ Nakoniec sa jej podoba po roku 1945 spresnila v Košickom vládnom programe, no základy návrhu zákona o národnom poistení prijatého v roku 1948 sa opierali práve o anglický systém národného poistenia.⁵⁶

2.2.3. Zákon č. 99/1948 Zb., o národnom poistení (1948 – 1956)

V odraze februárových udalostí je pochopiteľné, že pri prijímaní tohto zákona v apríli roku 1948 boli parlamentní rečníci obzvlášť opatrní v otázke inšpirácie zákonom sira Beveridgea.⁵⁷ Odmietajú akúkoľvek podobnosť medzi týmito dvoma právnymi úpravami by nebolo pravdivé. Je ale treba podotknúť, že nemalé rozdiely sa medzi nimi nachádzali, a to napríklad v rovnosti dávok a príspevkov či v ich samotnom zmysle a štedrosti.⁵⁸

Svoju účinnosť zákon nadobudol v júli 1948 a obsahoval úpravu dôchodkového a nemocenského poistenia povinného pre zamestnancov, nezamestnaných, dôchodcov, a dokonca aj osoby samostatne zárobkovo činné a ich rodinných spolupracovníkov. Všetky

⁵⁰ Napríklad RÁKOSNÍK, J., TKÁČ, V. in: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 29, s. 113.

⁵¹ BEŇA, J. *Vývoj slovenského právneho poriadku*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, 2001, s. 59. ISBN 80-8055-477-3.

⁵² RÁKOSNÍK, J., TKÁČ, V. in: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 29, s. 116.

⁵³ ŠTANGOVÁ, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 24.

⁵⁴ KOLDINSKÁ, K. op. cit. v pozn. č. 7, s. 8.

⁵⁵ RÁKOSNÍK, J., TKÁČ, V. in: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 29, s. 120-122.

⁵⁶ RÁKOSNÍK, J. in: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 29, s. 138.

⁵⁷ RÁKOSNÍK, J. in: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 29, s. 138.

⁵⁸ RÁKOSNÍK, J. in: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 29, s. 139.

odvetvia systému realizovala Ústredná národná poisťovňa, poplatníkom bol zamestnávateľ alebo osoba samostatne zárobkovo činná. Výška poistného záležala na spôsobe zárobkovej činnosti poistenca a do systému prispieval každoročne aj štát.

V rámci dôchodkového poistenia išlo najmä o dávky starobného, invalidného, vdovského, sirotského a sociálneho dôchodku, dôchodku družky či manželky, ale napríklad aj o výbavné, teda dávku poskytovanú pri uzavretí manželstva. Základnou podmienkou nároku bolo splnenie poistného obdobia v dĺžke 5 rokov, do ktorého sa mohli započítavať aj v zákone vypočítané náhradné doby. Starobný dôchodok bol priznaný poistencovi, ktorý dosiahol 65. rok veku v prípade, že mu neprináležal invalidný dôchodok alebo jeho príjem neprevyšoval polovicu priemerného ročného zárobku. Ak bol poistenec poistený aspoň 20 rokov, vznikal mu nárok už po dosiahnutí 60. roku veku, pričom zvyšné podmienky zostávali rovnaké.

Išlo o zákon mimoriadne pokrokový, ktorý prvýkrát v histórii Československa unifikoval predpisy v oblasti sociálneho poistenia.⁵⁹ Avšak čoskoro po jeho prijatí bola táto jednotnosť rozbitá v dôsledku politického smerovania štátu, napríklad zavedením dvojkolajnosti nárokov na zdravotnú starostlivosť.⁶⁰ V konečnom dôsledku, novonastolený režim sa nevelmi často zdráhal prijať razantné a v neprospech obyvateľov namierené legislatívne zmeny, medzi ktoré patrila aj menová reforma v roku 1953, ktorá zredukovala súkromné úspory osôb odkladané nielen na obdobie staroby. Ďalším príkladom je skutočnosť, že prvá päťročnica v období rokov 1949 až 1953 bola financovaná zo zoštatnených prostriedkov sociálneho poistenia.⁶¹

2.2.4. Zákon č. 55/1956 Zb., o sociálnom zabezpečení (1957 – 1963)

Nastolený trend vyústil až do prijatia reformných zákonov v roku 1956. Prvým bol zákon č. 54/1956 Zb., o nemocenskom poistení zamestnancov, ktorý bol v mnohokrát novelizovanej podobe na území Slovenska účinný do konca roka 2003 a v Českej republike až do konca roka 2007. Spolu s ním bol prijatý zákon č. 55/1956 Zb., o sociálnom zabezpečení, ktorý s účinnosťou od roku 1957 zavŕšil prechod zo sociálneho poistenia na sovietskou právnou úpravou inšpirované sociálne zabezpečenie.

Charakteristickým rysom tohto zákona, ako jeho názov naznačuje, bolo zrušenie povinnosti poistencov do systému prispievať. Tým všetky výdavkové povinnosti prešli na

⁵⁹ KOLDINSKÁ, K. op. cit. v pozn. č. 7, s. 16.

⁶⁰ Výkon nemocenského poistenia bol prenesený na Revolučné odborové hnutie zákonom č. 102/1951 Zb., o prebudovaní národného poistenia. Pozri KOLDINSKÁ, K. op. cit. v pozn. č. 7, s. 17.

⁶¹ TOMEŠ, I. in: TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 11, s. 20.

štát, čo spolu s rozšírením okruhu oprávnených osôb a rastom výšky a počtu dávok znamenalo nadmernú záťaž na finančný rozpočet a jeho dlhodobú neudržateľnosť.⁶² Obsahoval v sebe úpravu sociálnej starostlivosti a dôchodkového zabezpečenia, pričom správu vykonávali okrem Štátneho úradu sociálneho zabezpečenia a Slovenského úradu sociálneho zabezpečenia aj výkonné orgány národných výborov.

Nárok na dôchodkové zabezpečenie, na rozdiel od právnej úpravy z roku 1948, už pravdaže nemali osoby samostatne zárobkovo činné a nezamestnaní. Úprava dôchodkového poistenia pre osoby vyňaté z pôsobnosti tohto zákona, napríklad pre družstevných roľníkov, bola ponechaná na vládne nariadenia.⁶³ Z dávok napríklad prestal byť vyplácaný dôchodok pre družky a veľmi kriticky sa hodnotilo aj zavedenie osobných dôchodkov, ktoré boli vyplácané napríklad významným športovcom, zaslúžilým umelcom a najmä bývalým straníckym aparátnikom. Išlo o dávky mimoriadne nadpriemernej výšky a v onej dobe rovnosti išlo o zjavný paradox. Pre účely zákona sa vytvorili 3 zamestnanecké kategórie, ktoré podľa namáhavosti práce priznávali ich nositeľom určité finančné či faktické výhody.

Nárok na starobný dôchodok mal zamestnanec po odpracovaní 20 rokov, ak najneskôr do 2 rokov po opustení zamestnania dosiahol vek 60 rokov života, pričom pre pracovníkov prvej, najťažšej kategórie a pre ženy bol tento vek stanovený na 55 rokov života. Ak bola osoba poistená menej ako 20, ale viac ako 5 rokov, požadovaný vek sa naopak zvýšil na 65 rokov. Zákon uvádzal aj započítateľné náhradné doby. Výška starobného dôchodku sa opäť odvíjala od pracovnej kategórie a bola uzákonená v rozmedzí od 50 % do 60 % priemerného ročného zárobku, ku ktorému náležali za splnenia podmienok príplatky. Hneď po roku od nadobudnutia účinnosti tohto zákona sa ukázalo, že jeho štedrosť je finančne neudržateľná a pristúpilo sa k jeho novelizácii, najmä prijatím stropov jednotlivých dávok.⁶⁴

2.2.5. Zákon č. 101/1964 Zb., o sociálnom zabezpečení (1964 – 1989)

V roku 1964 sa uskutočnila tretia a zároveň posledná veľká reforma sociálneho zabezpečenia v Československej socialistickej republike, v rámci ktorej bol prijatý všeobecný zákon č. 101/1964 Zb., o sociálnom zabezpečení a zákon č. 103/1964 Zb., o sociálnom zabezpečení družstevných roľníkov. Tieto zákony však v dôsledku zlých hospodárskych pomerov mali na stav dôchodkového zabezpečenia skôr negatívny efekt.⁶⁵

⁶² V roku 1964 bol počet osôb dôchodkovo zabezpečených až 6,8 milióna, teda viac ako 2,5 násobok z obdobia pred druhou svetovou vojnou. Pozri TOMEŠ, I. in: TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 11, s. 24.

⁶³ ŠTANGOVÁ, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 25.

⁶⁴ TOMEŠ, I., RÁKOSNÍK, J. in: RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 29, s. 268.

⁶⁵ ŠTANGOVÁ, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 25.

Výpočet dávok ani osôb oprávnených a ich zaradenie do kategórií sa od predošlého zákona príliš nezmenil. Je ale možné pozorovať začiatok trendu propopulačnej politiky, ktorá sa naplno rozvinula v 70. rokoch. Takouto zmenou bola najmä diferenciácia veku odchodu do dôchodku žien v závislosti na počte vychovaných detí. Štandardné kritérium na priznanie starobného dôchodku bolo stanovené na 25 rokov strávených v zamestnaní a dosiahnutie veku 60 rokov, pričom existovali odchýlky pre osoby pracujúce v ťažkých podmienkach. Pre ženy sa ale tieto štandardné kritéria líšili. Žena, ktorá nevychovala žiadne dieťa, mala dôchodkový vek stanovený na 57. rok života, pričom s každým ďalším dieťaťom sa jej tento vek znižoval vždy o jeden rok. Minimálna hranica bola stanovená na vek 53 rokov pri vychovaní 5 a viac detí za predpokladu odpracovania 25 rokov. V prípade tejto právnej úpravy „šlo o medzinárodnú raritu, ktorá bola mienená ako opatrenie motivujúce k rodeniu detí, keď práve nebolo na zvýšenie detských prídavkov“.⁶⁶

V nasledujúcich rokoch boli prijaté ďalšie zákony, ktoré predstavovali vrchol opatrení snažiacich sa motivovať ľudí k zakladaniu mnohohodných rodín.⁶⁷ S tým súvisela aj účinnosť zákona č. 121/1975 Zb., o sociálnom zabezpečení. Ekonomický vývoj v 80. rokoch však opäť donútil vládnu garnitúru prehodnotiť štedrosť politiky predošlého desaťročia. Posledná reforma pred zmenou politických pomerov sa uskutočnila zákonom č. 100/1988 Zb., o sociálnom zabezpečení a bola vyvolaná primárne snahou získať si obyvateľstvo v dôsledku prebiehajúcich reforiem v Sovietskom zväze.⁶⁸ Nedostatky systému sociálneho zabezpečenia však zostali v právnom poriadku prítomné.

2.2.6. Vývoj právnej úpravy dôchodkového poistenia po roku 1989

V komunistickom režime bolo sociálne zabezpečenie dôležitou súčasťou vtedajšej ideológie, čo sa pretavilo do ekonomických strát a zníženia motivácie subjektov v dôsledku ich nezaslúženého a neprimeraného zrovnoprávnenia.⁶⁹ Demokratické reformy preto nevyhnutne smerovali k náprave týchto pochybení, a to predovšetkým návratom k systému sociálneho poistenia. Išlo však o postupný proces. Prvé dôležité kroky sa zamerali napríklad na zavedenie mechanizmu indexácie dôchodkov, teda na nastavenie spôsobu ich pomerného a pravidelného zvyšovania.⁷⁰ Taktiež boli zrušené osobné dôchodky.⁷¹

⁶⁶ POTŮČEK, M. op. cit. v pozn. č. 49, s. 41.

⁶⁷ ŠTANGOVÁ, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 25

⁶⁸ TOMEŠ, I. in: TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 11, s. 24.

⁶⁹ TOMEŠ, I. in: TOMEŠ, I. a kol. op. cit. v pozn. č. 11, s. 20.

⁷⁰ Zákon č. 46/1991 Zb., o zvyšovaní dôchodkov.

⁷¹ Zákon č. 110/1990 Zb., Zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení a zákon č. 54/1956 Zb. o nemocenskom poistení zamestnancov.

Po rozdelení Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky obe krajiny pokračovali v nastolenom trende, no výsledky boli často rozdielne. Prvým takýmto pokusom na území Slovenskej republiky bol zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 7/1993 Z. z., o zriadení Národnej poisťovne a o financovaní zdravotného poistenia, nemocenského poistenia a dôchodkového poistenia. Myšlienka oddeliť účet dôchodkového poistenia od štátneho rozpočtu bola síce v kontexte nevyhnutnej transformácie systému správna, no jej urýchlená a nepremyslená exekúcia nakoniec spôsobila spomalenie transformačného procesu.⁷² Vznik samostatnej Sociálnej poisťovne na vykonávanie ako dôchodkového, tak nemocenského poistenia sa uskutočnil zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 274/1994 Z. z., o Sociálnej poisťovni. Ku systémovým zmenám však nedošlo a základné rysy sociálneho zabezpečenia zostali viac-menej nezmenené. Prenos zodpovednosti vo sfére dôchodkov na občanov musel počkať na zmenu vládnych predstaviteľov. Túto snahu formálne priniesol zákon č. 461/2003 Z. z., o sociálnom poistení.

Oproti tomu v Českej republike sa samostatnú inštitúciu spravujúcu financie tohto systému vôbec nepodarilo vytvoriť a proces sa zastavil vytvorením dôchodkového účtu, ktorého správa však bola ponechaná na Ministerstvo financií Českej republiky.⁷³ Systémové zmeny sa tu však uskutočňovali podstatne rýchlejšie, a to najmä zákonom č. 155/1995 Sb., *o důchodovém pojištění*. Prejavom prebiehajúcej transformácie dôchodkových systémov v oboch krajinách bolo aj zavedenie pilierovej štruktúry, a to zákonom o penzijnom pripoistení v Českej republike v roku 1994 a o dva roky neskôr zákonom o doplnkovom dôchodkovom poistení zamestnancov v Slovenskej republike.⁷⁴ O všetkých spomenutých platných a účinných právnych predpisoch budú ponímať príslušné kapitoly tejto diplomovej práce.

⁷² MACKOVÁ, Z. *Právo sociálneho zabezpečenia. Všeobecná časť*. 2., aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín: Heuréka, 2017, s. 66. ISBN 978-80-8173-048-1.

⁷³ POTŮČEK, M. op. cit. v pozn. č. 49, s. 108.

⁷⁴ Pozri kapitolu 6.3. tejto diplomovej práce.

3. Základné princípy právnej úpravy dôchodkového poistenia

3.1. Teoretické vymedzenie pojmu právny princíp

Právne princípy sú hneď vedľa právnych noriem najdôležitejšou súčasťou objektívneho platného práva.⁷⁵ Ich význam spočíva najmä vo vymedzení základného konceptu a smerovania určitého právneho inštitútu či odvetvia práva. S právnymi normami zdieľajú preskriptívnu povahu, no odlišujú sa od nich najmä väčšou mierou abstraktnosti a častou obsahovou kontradiktornosťou jednotlivých princípov.⁷⁶ Ich využitie má preto svoje miesto najmä v aplikácii práva či právnej interpretácii.

Princípy prítomné v právnych úpravách dôchodkového poistenia v Českej republike a na Slovensku sú až na pár odchýlok identické. Ich špecifikácia je však dôležitá pre lepšie pochopenie fungovania jednotlivých pilierov starobných dôchodkov a systému dôchodkového poistenia ako celku. Zároveň pomáhajú určiť smerovanie vývoja početných minulých a budúcich noviel. Okrem najdôležitejších právnych princípov, ktoré budú obsahom nasledujúcej kapitoly, sa v systéme dôchodkového poistenia vyskytujú aj ďalšie princípy, ktorých obsah nie je potrebné bližšie komentovať. Menovite ide napríklad o princíp garancie štátom, princíp ochrany nadobudnutých práv či princíp zaistenia súdnej ochrany.

3.2. Výpočet najdôležitejších právnych princípov dôchodkového poistenia

3.2.1. Princíp zásluhovosti

Prvý princíp vyjadruje povinnosť osoby splniť zákonom stanovené podmienky na to, aby sa stala beneficiary konkrétnych dávok. Naplnenie povinností, ktoré sú jej vopred známe, je plne v dispozícii tejto osoby.⁷⁷ Základnou podmienkou, ako už bolo spomenuté, je spolupodieľanie sa na chode dôchodkového systému odvádzaním poistného. Okrem toho sa však často pridružuje aj ďalšia, nefinančná podmienka, akou je napríklad dosiahnutie určitého veku.

Systém dôchodkového poistenia však v sebe obsahuje aj určitú povinnosť prispievateľov zriecť sa časti svojich výhod, na ktoré by podľa princípu zásluhovosti mali právo. Toto povinné odopieranie v prospech iných subjektov sa nazýva princípom solidarity.

⁷⁵ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5., upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 32. ISBN 978-80-7380-233-2.

⁷⁶ GERLOCH, A. op. cit. v pozn. č. 75, s. 32-33.

⁷⁷ GREGOROVÁ, Z. in: GREGOROVÁ, Z., GALVAS, M., KOMENDOVÁ, J., STRÁNSKÝ, J., ČERNÁ, J. *Právo sociálního zabezpečení České republiky a Evropské unie*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 63. ISBN 978-80-210-8842-9.

3.2.2. Princíp solidarity

Masarykov náučný slovník označuje solidaritu za „etický príkaz, pretože človek je dlžníkom spoločnosti a ak sa zrieka svojich práv, privilégií, v zhode s ideou solidarity, je to iba splatenie dlhu za prospech, ktorý poskytuje spoločnosť jednotlivcovi, rovnako ako dlh generáciám minulým, ktorých statky, nahromadené usilovnosťou sú mu k dispozícii“.⁷⁸ V duchu tejto definície je princíp solidarity možné rozdeliť na dve podskupiny, a to intrageneračnú a intergeneračnú solidaritu.

Medzigeneračná, a teda intrageneračná solidarita má najvýznamnejšie zastúpenie v povinnom systéme starobného dôchodku, kde finančné prostriedky vybrané od zárobkovo aktívnych poistencov putujú k osobám, ktoré už z dôvodu svojho vysokého veku nemôžu, prípadne nechcú byť pracujúcimi členmi spoločnosti.⁷⁹

Na druhej strane, princíp intergeneračnej solidarity aplikuje na nadpriemerne zarábajúcich redukčné hranice, ktoré v konečnom dôsledku týmto osobám spôsobia vymeranie nižších dávok s cieľom dorovnať dávky nízkoprijmovým osobám.⁸⁰

3.2.3. Princíp primeranosti

Tento princíp, ktorý má svoj fundament v ústavných prameňoch práva sociálneho zabezpečenia oboch republík, vyjadruje východisko stretu princípov zásluhovosti a solidarity.⁸¹ Inak povedané, primeranosť štedrosti dôchodkového poistenia závisí na veľkosti individuálneho pričinenia a objemu potrieb subjektu.⁸²

Ústavný súd Českej republiky však vo svojom judikáte o redukčných hraniciach pre výpočet percentuálnej výmery dôchodkov spresnil obsah tohto princípu, keď stanovil, že „Primeranosť ako právna (...) kategória sa však oveľa skôr zameriava primárne na skúmanie toho, či je ten ktorý systém dôchodkového (...) poistenia schopný pre prípad vymedzenej sociálnej udalosti zaistiť postihnutej osobe také množstvo prostriedkov, ktoré zaistí jej ďalší život pri rešpektovaní kategórie dôstojnosti v jej sociálnom kontexte“.⁸³ Tým sa pomyselné váhy tohto princípu vychýlili viac na stranu princípu solidarity.

⁷⁸ Masarykův slovník naučný lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. Díl 6. R-S. Praha: Československý Kompas, 1932, s. 800.

⁷⁹ Tento priebežný tok peňazí sa zvykne označovať aj ako princíp „Pay as you go“ (ďalej len „PAYG“) ktorému sa táto diplomová práca bližšie venuje v kapitole 4.2. Pozri LANG, R., VOŘÍŠEK, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 155.

⁸⁰ Princíp známy tiež ako príjmová solidarita. Pozri LANG, R., VOŘÍŠEK, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 155.

⁸¹ LANG, R., VOŘÍŠEK, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 156.

⁸² MACKOVÁ, Z. op. cit. v pozn. č. 72, s. 130.

⁸³ Bod 63. *Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. března 2010, sp. zn. Pl. ÚS 8/07* (ďalej len „Nález Ústavního soudu České republiky 8/07“).

3.2.4. Princíp jednotnej úpravy

Jednotnou úpravou sa v rámci tohto princípu rozumie univerzálnosť zásad pre nároky na dôchodky a ich výpočet pre všetky skupiny poistencov v krajine.⁸⁴ Historicky boli zo základného systému dôchodkového poistenia vyňaté napríklad osoby samostatne zárobkovo činné alebo družstevní roľníci.⁸⁵ V súčasnosti je v Českej republike tento princíp uplatňovaný, a to až na pár výnimiek.⁸⁶

Oproti tomu v susednej Slovenskej republike je princíp jednotnej úpravy narušený samostatným zákonom o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov.⁸⁷ Ten vytvoril pre vojakov, policajtov a ostatných príslušníkov ozbrojených zborov vymenovaných v § 1 odseku 2 samostatný Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia vykonávajúci úlohy sociálnej poisťovne, a teda ukončil solidarizovanie týchto skupín s ostatnými poistencami, nielen v zmysle systému dôchodkového poistenia.⁸⁸

3.2.5. Princíp povinnej účasti, princíp obligatórnosti dávok a princíp rovnosti

Posledné tri princípy spolu úzko súvisia. Prvý z trojice vyjadruje absenciu možnosti osoby prestať byť poistencom dôchodkového poistenia z vlastnej vôle v prípade, že podmienky účasti vyjadrené právnym predpisom stále platia.⁸⁹ V prípade starobného dôchodkového poistenia je tento princíp primárne aplikovateľný na základný, štátom garantovaný systém, no aj doplnkové schémy, ktoré sú vo svojej podstate dobrovoľné, sa v určitých ich aspektoch môžu stať povinnými.⁹⁰

Avšak nielen povinnosti, ale aj práva môžu napĺňať znak obligatórnosti. Právo na výplatu dávky dôchodkového poistenia je priznávané automaticky po splnení zákonných podmienok.⁹¹ Preto v tomto prípade hovoríme o princípe obligatórnosti dávok. Tohto práva sa teda nie je možné dobrovoľne vzdať, napríklad ani v prípade dostatočnej finančnej zabezpečenia beneficienta dávky.

A nakoniec, princíp rovnosti vyjadruje snahu zaistenia všetkých subjektov rovnakým spôsobom, no viac ako na uniformitu dávok sa upriamuje na rovnosť pravidiel, ktoré sa na

⁸⁴ LANG, R., VOŘÍŠEK, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 154.

⁸⁵ Pozri kapitolu 2.2. tejto diplomovej práce.

⁸⁶ LANG, R., VOŘÍŠEK, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 154.

⁸⁷ Zákon č. 328/2002 Z. z., o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov“).

⁸⁸ MACKOVÁ, Z. *Právo sociálneho zabezpečenia. Osobitná časť. Poistný systém v Slovenskej republike s príkladmi*. Šamorín: Heuréka, 2012, s. 276. ISBN 978-80-89122-77-6.

⁸⁹ LANG, R., VOŘÍŠEK, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 154.

⁹⁰ Pozri kapitoly 6.2. a 6.3. tejto diplomovej práce.

⁹¹ LANG, R., VOŘÍŠEK, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 154.

poistencov uplatňujú.⁹² V prípade starobného dôchodkového poistenia môže zároveň ísť aj o rovnosť príležitostí využiť dobrovoľné doplnkové schémy za splnenia podmienok vyžadovaných príslušným právnym predpisom.

⁹² GREGOROVÁ, Z. in: GREGOROVÁ, Z., GALVAS, M., KOMENDOVÁ, J., STRÁNSKÝ, J., ČERNÁ, J. op. cit. v pozn. č. 77, s. 63.

4. Súčasná podoba dôchodkového poistenia

4.1. Sociálne udalosti a dávky v systéme dôchodkového poistenia

Dôchodkové poistenie je oblasťou práva sociálneho zabezpečenia, ktorá sa zaoberá trojicou sociálnych udalostí. Konkrétne ide o starobu, invaliditu a úmrtie žiteľa, pričom tieto sú považované za najdôležitejšie sociálne udalosti z dôvodu ich dlhotrvajúceho charakteru a širokého množstva osôb, na ktoré dopadajú.⁹³

Staroba, ako predpoklad pre priznanie dávky starobného dôchodku, je definovaná ako zníženie či strata schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť v dôsledku neodvratiteľného a prirodzeného opotrebovania organizmu.⁹⁴ Pravdaže, v platnom práve sa táto definícia nevyskytuje, jednoducho z dôvodu jej prílišnej všeobecnosti a možnej subjektívnosti. Preto sa naplnenie obsahu pojmu staroba, nielen v zákonoch Českej republiky a Slovenskej republiky, odvíja najmä od dosiahnutia určitej vekovej hranice. Tak je zachovaná aspoň určitá miera spravodlivosti.⁹⁵

Na priznanie invalidného dôchodku má za splnenia ďalších požiadaviek poistenec právo v prípade, že mu porucha zdravia zapríčiní znateľné sťaženie alebo dokonca zmarenie schopnosti vykonávať pracovnú činnosť po dlhú, vopred časovo neohraničenú dobu.⁹⁶ Opäť je namieste poznamenať, že sa v tomto prípade jedná o invaliditu z právneho hľadiska, pričom definície iných odborov môžu byť diametrálne odlišné.⁹⁷

Úmrtie žiteľa, ako poslednej z troch relevantných sociálnych udalostí, v sebe zahŕňa ako smrť jedného z manželov, tak aj smrť rodiča či určitých osôb v obdobnom postavení. Ide teda o zánik existencie osoby ako subjektu práva sociálneho zabezpečenia.⁹⁸ Jednotlivé dôchodky sa podľa životných situácií, v ktorých sú príslušné dávky vyplácané, nazývajú ako vdovský, vdovecký a sirotsky dôchodok.⁹⁹

⁹³ LANG, R., VOŘÍŠEK, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 153.

⁹⁴ STRÁNSKÝ, J. in: GREGOROVÁ, Z., GALVAS, M., KOMENDOVÁ, J., STRÁNSKÝ, J., ČERNÁ, J. op. cit. v pozn. č. 77, s. 90.

⁹⁵ STRÁNSKÝ, J. in: GREGOROVÁ, Z., GALVAS, M., KOMENDOVÁ, J., STRÁNSKÝ, J., ČERNÁ, J. op. cit. v pozn. č. 77, s. 90.

⁹⁶ HŮRKA, P. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 67.

⁹⁷ Napríklad pojem invalidita v medicíne prezumuje nevyliciteľnosť určitého ochorenia. Pozri MACKOVÁ, Z. op. cit. v pozn. č. 88, s. 309.

⁹⁸ HŮRKA, P. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 69.

⁹⁹ Táto diplomová práca sa však sociálnym udalostiam v zmysle invalidity a úmrtia žiteľa nad rámec tejto kapitoly bližšie venovať nebude.

4.2. Spôsohy financovania dôchodkového poistenia

Systém dôchodkového poistenia predstavuje enormnú finančnú záťaž pre verejný rozpočet. V roku 2021 dosiahol objem výdavkov použitých na jeho chod sumu viac ako 537 miliárd Kč v Českej republike a viac ako 8 miliárd Eur, teda zhruba 196 miliárd Kč, na Slovensku.¹⁰⁰ Momentálne existujú dva základné spôsoby financovania dôchodkového poistenia, pričom hlavný dôraz sa kladie na atribút udržateľnosti. Tento princíp udržateľnosti sa vo svete dostal do popredia po tom, čo sa ukázalo, že dôchodkové systémy konštituované po druhej svetovej vojne nedokážu držať krok s modernou dobou, pre ktorú je príznačné rapídne starnutie obyvateľstva, globalizácia ekonomík a vyššia úroveň nezamestnanosti.¹⁰¹

Historicky staršie fondové financovanie funguje spôsobom kumulácie príspevkov poistencov na osobnom penzijnom účte, pričom jeho novšia alternatíva využíva investovanie týchto prostriedkov do kapitálových trhov za účelom vyššieho zhodnotenia. V tejto súvislosti sa často hovorí o privatizácii dôchodkového systému, a to aj za predpokladu vysokej miery štátnej regulácie, ale aj štátnej podpory.¹⁰² Druhým spôsobom financovania je systém PAYG. Tento využíva prerozdelenie dávok od poistencov ku beneficiantom v reálnom čase bez akéhokoľvek zhodnocovania či sporenia.

Oba spôsoby majú svoj klady a zápory. Pre prvý spomenutý je príznačná malá náchylnosť na demografický vývoj spoločnosti, no bývajú mu vyčítané najmä riziká spojené s volatilitou finančných trhov.¹⁰³ V prípade neinvestovania by nakumulované príspevky naopak strácali hodnotu vplyvom inflácie. Oproti tomu systému PAYG je vyčítaná najmä už spomínaná dlhodobá neudržateľnosť. V prípade zmeny pomeru beneficiantov a prispievateľov musí byť rozdiel finančných prostriedkov dorovnaný zo štátneho rozpočtu, čo tento systém robí pomerne nestabilným.¹⁰⁴

¹⁰⁰ *Hospodaření systému důchodového pojištění*. In Mfcr.cz [online]. [cit. 2022-05-30]. Dostupné z: <https://mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpočet/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojistení>; Kumulatívne výdavky na dôchodkové dávky. In Socpoist.sk [online]. [cit. 2022-05-30]. Dostupné z: <https://www.socpoist.sk/kumulativne-vydavky-na-dochodkove-davky/1645s>; Suma bola prepočítaná výmenným kurzom Národnej banky Slovenska ku dňu 31.10.2022.

¹⁰¹ RIEVAJOVÁ, E. in: STANEK, V. a kol. *Sociálna politika. Teória a prax*. 2. Vydanie. Bratislava: Sprint dva, 2011, s. 187. ISBN 978-80-89393-28-2.

¹⁰² HRNČÁRKOVÁ, Z. *Alternativní systémy důchodového zabezpečení z pohledu reformy českého penzijního systému*. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis Sborník Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně*. LIII. No. 3, s. 244. In Acta.mendelu.cz [online]. [cit. 2021-12-03]. Dostupné z: <https://acta.mendelu.cz/pdfs/acu/2005/03/23.pdf>

¹⁰³ KAŠE, M. *Vybrané aspekty důchodové reformy v České republice*. Praha: Grada, 2021, s. 23. ISBN 978-80-271-3042-9.

¹⁰⁴ ŠTEFKO, M. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 98.

4.3. Systém dôchodkového poistenia

Súčasný svetový systém dôchodkového poistenia väčšinou stojí na niekoľkých pilieroch, ktoré vznikli kombináciou dvoch uvedených spôsobov financovania. Svetová banka odporúča predovšetkým trojpilierový systém ako najlepšiu alternatívu k systému PAYG, ktorý donedávna dominoval najmä v krajinách východnej Európy.¹⁰⁵ Konkrétne ide o jeden štátny a dva súkromné piliere, ktoré majú spoločne zabezpečiť osobu pre prípad sociálnych udalostí dôchodkového poistenia.¹⁰⁶

Prvý pilier organizovaný štátom je určený všetkým poistencom, a to povinne.¹⁰⁷ Využíva systém PAYG a jeho zmyslom je poskytnúť beneficiantovi nevyhnutný základ finančných prostriedkov. Druhý pilier, taktiež povinný, „sa skladá z povinných súkromných schém (osobných alebo zamestnaneckých usporiadaní), založených na individuálne definovanom príspevkovom pláne s úzkym vzťahom medzi individuálnymi príspevkami a penziami“.¹⁰⁸ V ňom sa uplatňuje fondový systém, rovnako ako v poslednom pilieri. Tento tretí pilier je však dobrovoľný a tvorí ho samostatná investičná činnosť pomocou rôznych komerčných produktov.¹⁰⁹

Trojica pilierov, tak ako ich prezentuje Svetová banka, sa však v právnych poriadkoch Slovenskej a Českej republiky nevyskytuje. Základné obsahové náležitosti v úprave systému dôchodkového poistenia pravdaže prítomné sú, no rozdiely medzi jednotlivými piliermi sa často stierajú, najmä pokiaľ ide o pilier druhý a tretí.

¹⁰⁵ LOUŽEK, M. *Důchodová reforma*. Praha: Karolinum, 2014, s. 17. ISBN 978-80-246-2612-3.

¹⁰⁶ Svetová banka vo svojich dokumentoch hovorí ešte o dvoch ďalších pilieroch. Nultý pilier, ktorý tvoria dávky financované štátnym rozpočtom bez nutnosti predchádzajúcej participácie beneficiantov. Jeho úlohou má byť zamedzenie existencie absolútnej chudoby. A napokon nefinančný štvrtý pilier, ktorého obsahom je napríklad neformálna podpora v zmysle rodinnej podpory, vlastníctvo nehnuteľnosti či reverzná hypotéka. Pozri *The World Bank Pension Conceptual Framework*. In Worldbank.org [online]. [cit. 2021-12-03]. Dostupné z: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/11139/457280BRI0Box31Concept1Sept20081pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

¹⁰⁷ LANG, R., VOŘÍŠEK, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 153.

¹⁰⁸ LOUŽEK, M. op. cit. v pozn. č. 105, s. 17.

¹⁰⁹ LANG, R., VOŘÍŠEK, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 153.

5. Pramene právnej úpravy systému dôchodkového poistenia

5.1. Teoretické vymedzenie pojmu prameň práva

Právna teória prisudzuje termínu prameň práva niekoľko rozdielnych významov. V gnozeologickom zmysle ide o akúkoľvek odbornú či laickú informáciu o práve, zatiaľ čo materiálnym prameňom sa rozumejú všetky vonkajšie vplyvy determinujúce jeho obsah. Nakoniec, formálnym prameňom práva je každá forma práva, ktorej uznanie štátom má za následok vznik právnych noriem ako vynútiteľných pravidiel chovania.¹¹⁰

Relevantnou pre túto časť diplomovej práce je práve oblasť formálnych prameňov práva. Podľa spôsobu ich vzniku sa pramene právnej úpravy systému dôchodkového poistenia rozdeľujú na normatívne právne akty a normatívne zmluvy.¹¹¹ Precedensy, teda sudcovské právo, ani právne obyčaje nemajú v právnych poriadkoch Slovenskej republiky a Českej republiky význam.¹¹² Radenie nasledujúcich podkapitol sa bude pre zachovanie prehľadnosti s menšími odchýlkami odvíjať od princípu právnej sily.¹¹³

5.2. Prehľad prameňov právnej úpravy systému dôchodkového poistenia

5.2.1. Oblasť ústavného práva

Základná ústavnoprávna úprava systému dôchodkového poistenia bola po väčšinu doby existencie samostatných republík upravená identicky, a to v znení „Občania majú právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa“.¹¹⁴ Z jej podstaty teda vyplýval fundament úpravy starobného a invalidného poistenia, ako aj poistenia v prípade smrti živiteľa pre občanov konkrétneho štátu. Domáhať sa týchto základných ľudských práv je možné v medziach príslušných zákonov.¹¹⁵ V posledných troch rokoch sa však slovenský ústavodarca k zmene článku 39 Ústavy SR uchýlil hneď dvakrát.

Ústavný zákon z roku 2019 zakotvil do ústavy pilierovú štruktúru systému starobného poistenia, ďalej bol prijatý vekový strop odchodu do dôchodku, a to na vek 64 rokov, ako aj

¹¹⁰ GERLOCH, A. op. cit. v pozn. č. 75, s. 69.

¹¹¹ OTTOVÁ, E. *Teória práva*. 3. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2010, s. 191. ISBN 978-80-89122-59-2.

¹¹² MACKOVÁ, Z. op. cit. v pozn. č. 72, s. 13.; VYSOKAJOVÁ, M. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 29-30.

¹¹³ Právne poriadky oboch krajín sa vyznačujú podobným hierarchickým usporiadaním. Najväčším rozdielom sú výsledky referend, ktoré v právnom poriadku Slovenskej republiky zaujímajú ústavnú, respektíve zákonnú úroveň. Pre účely tejto diplomovej práce sú však irelevantné. Pozri OTTOVÁ, E. op. cit. v pozn. č. 111, s. 200.

¹¹⁴ Článok 30 odsek 1 *usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky*, v znení neskorších predpisov (ďalej len „Listina“); Článok 39 odsek 1 zákona č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky, v znení neskorších predpisov (ďalej len „Ústava SR“).

¹¹⁵ Článok 41 odsek 1 Listiny; Článok 39 odsek 5 Ústavy SR.

jeho znižovanie naviazané na vychovanie určitého počtu detí.¹¹⁶ Pôvodný návrh počítal s rovnostárskym prístupom pri znižovaní veku odchodu do dôchodku pre ženy aj mužov rovnako.¹¹⁷ Pozmeňujúci návrh poslancov vtedajšej vládnej strany však jeho znenie upravil spôsobom, ktorý nezohľadňuje možnosť výchovy detí mužom pre splnenie podmienky na zníženie dôchodkového veku, čím sa vraj „vyjadruje podpora plnohodnotnej výchove detí ako fundamentálnemu predpokladu pozitívneho demografického vývoja“.¹¹⁸ Prijatie vekového stropu sa nevyhlo kritike z radov odborníkov na právo či ekonómiu a bolo považované za nesystémový, neefektívny a v konečnom dôsledku aj nákladný krok.¹¹⁹

Tieto zmeny článku 39 Ústavy SR však od roku 2023 už účinné nebudú a nahradí ich právna úprava prijatá v roku 2020.¹²⁰ Zo zmien zavedených v roku 2019 zostane v článku 39 Ústavy SR len odsek 2, a to v znení „Primerané hmotné zabezpečenie v starobe sa vykonáva prostredníctvom priebežne financovaného dôchodkového systému a systému starobného dôchodkového sporenia. Štát podporuje dobrovoľné sporenie na dôchodok“.¹²¹ Takéto zakotvenie pilierovej štruktúry dôchodkového poistenia v základnom zákone štátu síce nie je bežnou praxou, no myslím si, že môže dopomôcť k zvýšeniu právnej istoty v zmysle zachovania druhého piliera v právnej úprave systému dôchodkového poistenia v Slovenskej republike.

5.2.2. Oblasť medzinárodného práva

Pramene medzinárodného práva do právnych poriadkov Českej republiky a Slovenska vstupujú cez príslušné články ústav oboch štátov, pričom sa vyžaduje ich ratifikácia a vyhlásenie.¹²² Na medzinárodnej úrovni sa z pohľadu úpravy dôchodkového poistenia

¹¹⁶ Ústavný zákon č. 99/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov (ďalej len „Ústavný zákon č. 99“).

¹¹⁷ Návrh Ústavného zákona č. 99/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., v znení neskorších predpisov. In Nrsr.sk [online]. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=452968>

¹¹⁸ Pozmeňujúci návrh k návrhu Ústavného zákona č. 99/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., v znení neskorších predpisov. In Nrsr.sk [online]. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=458657>

¹¹⁹ Napríklad MAZÁK, J. Ústava nie je trhací kalendár alebo ospravedlňujúci názor na zrušenie jej časti Ústavným súdom. In Dennikn.sk [online]. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/1426590/ustava-nie-je-trhaci-kalendar-alebo-ospravedlnujuci-nazor-na-zrusenie-jej-casti-ustavnym-sudom/>

¹²⁰ Ústavný zákon č. 422/2020 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., v znení neskorších predpisov.

¹²¹ Článok 39 odsek 2 Ústavy SR.

¹²² Článok 7 odsek 5 Ústavy SR.; Článok 10 *Ústavného zákona č. 1/1993 Sb., Ústava Českej republiky*, v znení neskorších predpisov (ďalej len „Ústava ČR“).

stretávame s dvoma základnými typmi normatívnych zmlúv, a to bilaterálnymi a multilaterálnymi medzinárodnými zmluvami.¹²³

Bilaterálne zmluvy uzatvárajú dva zvrchované štáty v prípade, že medzi sebou chcú upraviť určitú právnu materiu. Jedným takým príkladom je Zmluva medzi Slovenskou republikou a Českou republikou o sociálnom zabezpečení platná od roku 1993.¹²⁴ Jej obsah, ktorý tvoria kolízne normy aj dôchodkového poistenia, je však z dôvodu existencie sekundárneho práva Európskej únie aplikovateľný len čiastočne.¹²⁵

Multilaterálne zmluvy vznikajú najmä na pôdach medzinárodných organizácií. V rámci Organizácie spojených národov ide predovšetkým o Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach z roku 1966, ku ktorému Česká a Slovenská republika pristúpila ešte za dôb Československej socialistickej republiky v 70. rokoch 20. storočia. Najdôležitejším, aj keď právne nezáväzným dokumentom Organizácie spojených národov, ktorý však nie je medzinárodnou zmluvou, je Všeobecná deklarácia ľudských práv z roku 1948, ktorej sa prisudzuje povaha minimálnych štandardov v oblasti ľudských práv.¹²⁶

Ďalšou dôležitou medzinárodnou organizáciou, ktorej výsledkom sú dohovory aj v oblasti systému dôchodkového poistenia, je Medzinárodná organizácia práce. Jedným z jej zakladajúcich členov v roku 1919 bolo aj Československo.¹²⁷ Za najdôležitejší dokument z jej dielne sa považuje Dohovor Medzinárodnej organizácie práce č. 102 o minimálnej norme sociálneho zabezpečenia z roku 1952, ktorý bol ratifikovaný Česko-slovenskou federatívnou republikou v roku 1990.¹²⁸

Nakoniec je potrebné spomenúť Radu Európy, ktorej najdôležitejšími dokumentmi v tejto oblasti sú Európska sociálna charta či Európsky zákonník sociálneho zabezpečenia. V poradí druhý spomenutý dokument z krajín strednej a východnej Európy doposiaľ ratifikovala iba Česká republika, a to v roku 2001, čím sa, na rozdiel od Slovenskej republiky, prihlásila k hodnotám, ktoré do budúcnosti hodljú vyznávať štáty Európskej únie.¹²⁹

¹²³ MATLÁK, J. in: MATLÁK, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 6, s. 55.

¹²⁴ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 318/1994 Z. z., zmluva medzi Slovenskou republikou a Českou republikou o sociálnom zabezpečení.

¹²⁵ Nariadenie (ES) Európskeho parlamentu a Rady č. 883/2004 z 29. apríla 2004, o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia.

¹²⁶ ŠTEFKO, M. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 31.

¹²⁷ KOLDINSKÁ, K. op. cit. v pozn. č. 7, s. 29.

¹²⁸ MACKOVÁ, Z. op. cit. v pozn. č. 72, s. 117.

¹²⁹ MACKOVÁ, Z. op. cit. v pozn. č. 72, s. 118-119.

5.2.3. Oblasť práva Európskej únie

Právo Európskej únie je tvorené primárnym a sekundárnym právom a pre Českú republiku a Slovensko ako členské štáty je záväzné od roku 2004. V rámci primárneho práva Európskej únie je úpravu sociálneho zabezpečenia, a teda aj systému dôchodkového poistenia, možné nájsť v Zmluve o fungovaní Európskej únie, v Zmluve o Európskej únii, ako aj v Listine základných práv Európskej únie či v Charte základných sociálnych práv pracujúcich Spoločenstva, ktorá má však iba deklaratórny charakter.¹³⁰ Sekundárne právo v oblasti systému dôchodkového poistenia tvorené najmä nariadeniami a smernicami už bolo krátko spomenuté v jednej z predchádzajúcich podkapitol. Obsahom sa najviac sústreďuje na základné témy Európskej únie, ako je voľný pohyb osôb alebo rovné zaobchádzanie.¹³¹

Okrem toho je pre účely tejto práce žiaduce spomenúť aj dve ďalšie dôležité zásady, ktoré sa objavujú v sekundárnom práve Európskej únie. Prvou je zásada aplikácie právneho poriadku jediného štátu, pričom základným cieľom je vyhnúť sa prípadu, kedy bude subjekt poistený vo viacerých členských štátoch súbežne alebo naopak, nebude poistený ani v jednom členskom štáte.¹³² Druhou je zásada sčítania dôb poistenia, ktorá dovoľuje započítať dobu počas ktorej bol subjekt poistený v jednom členskom štáte do doby potrebnej na vznik dávky v druhom členskom štáte.¹³³

Európska únia pristupuje k úprave sociálneho práva na základe princípov koordinácie, teda prispôsobenia a konvergencie, teda zblížovania národných systémov členských štátov.¹³⁴ Harmonizácia by z dôvodu historického vývoja a rozdielnych systémov sociálneho zabezpečenia využívaných v členských štátoch bola nedosiahnuteľná.

5.2.4. Kolektívne zmluvy

K normatívnym zmluvám ako prameňu práva právna teória radí aj kolektívne zmluvy.¹³⁵ Tieto v rámci práva sociálneho zabezpečenia nadobúdajú v oboch krajinách stále väčší význam. Vo svojej podstate ide o výsledok kolektívneho vyjednávania medzi zamestnávateľom a odborovou organizáciou, ktorého obsahom je najčastejšie prísľub

¹³⁰ MACKOVÁ, Z. op. cit. v pozn. č. 72, s. 160-161.

¹³¹ KOLDINSKÁ, K. op. cit. v pozn. č. 7, s. 36-37.

¹³² TRÖSTER, P. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 39.

¹³³ Článok 12 Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 987/2009 z 16. septembra 2009, ktorým sa stanovuje postup vykonávania nariadenia (ES) č. 883/2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia.

¹³⁴ TRÖSTER, P. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 37.

¹³⁵ MACKOVÁ, Z. op. cit. v pozn. č. 72, s. 119.

zamestnávateľ a prispievať zamestnancom do doplnkovej penzijnej schémy dôchodkového sporenia.¹³⁶

5.2.5. Zákonná a podzákonná oblasť

Najpodrobnejšia úprava právnej úpravy systému dôchodkového poistenia je v právnych poriadkoch Českej republiky a Slovenskej republiky ponechaná na činnosť zákonodarcov, pričom tieto právne predpisy upravujú procesnú a hmotnoprávnu stránku ako povinných, tak dobrovoľných systémov. Špecifikovanie ich obsahu, ako aj predstavenie niektorých realizačných predpisov prijímaných výkonnou mocou v medziach týchto zákonov bude náplňou nasledujúcich častí tejto diplomovej práce.

Ešte predtým je však potrebné poukázať na jeden prameň práva, ktorý v slovenskom právnom poriadku absentuje. Ide o nálezy Ústavného súdu Českej republiky, ktorými sa rušia právne predpisy alebo ich časti pre rozpor s právnym predpisom vyššej právnej sily, teda o také rozhodnutia, v ktorých Ústavný súd Českej republiky zhmotňuje rolu negatívneho zákonodarcu.¹³⁷ V histórii judikatúry Ústavného súdu Českej republiky je možné nájsť niekoľko prípadov z oblasti dôchodkového poistenia, pričom medzi najvýznamnejšie patrí už vyššie spomínaný Nález Ústavného súdu Českej republiky 8/07, ktorý sa zaoberal redukčnými hranicami pre výpočet percentuálnej výmery dôchodkov či dva nálezy o rovnom zaobchádzaní z mužmi a ženami.¹³⁸

¹³⁶ KOMENDOVÁ, J. in: GREGOROVÁ, Z., GALVAS, M., KOMENDOVÁ, J., STRÁNSKÝ, J., ČERNÁ, J. op. cit. v pozn. č. 77, s. 82-83.

¹³⁷ GERLOCH, A. op. cit. v pozn. č. 75, s. 76.

¹³⁸ TRÖSTER, P. in: KOLDÍNSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 58-59.

6. Starobný dôchodok

6.1. Prvý pilier starobného dôchodkového poistenia

6.1.1. Právna úprava v Českej republike a v Slovenskej republike

Systémy starobného dôchodkového poistenia v Českej republike a v Slovenskej republike, ako už bolo vyššie naznačené, sú po vzore západných demokracií tvorené viacerými piliermi. Z nich zohráva v oboch krajinách najdôležitejšiu úlohu povinný, priebežne financovaný pilier, označovaný tiež ako pilier prvý. Jeho fungovanie, správa, ale napríklad aj úprava z neho poskytovaných dávok sú obsahom niekoľkých právnych predpisov zákonnej úrovne.

Značná časť právnej úpravy prvého piliera starobného dôchodkového poistenia je v Českej republike rozdelené do dvoch zákonov. Hmotnoprávna časť je obsiahnutá v zákone č. 155/1995 Sb., *o dôchodovom pojištění*, v znení neskorších predpisov a upravuje podrobne ako osobný, tak vecný rozsah dôchodkového poistenia.¹³⁹ Procesnoprávnu úpravu obsahuje zákon č. 582/1991 Sb., *zákon České národní rady o organizaci a provádění sociálního zabezpečení*, v znení neskorších predpisov.¹⁴⁰ Tento zákon ustanovuje rozsah právomocí príslušných orgánov štátnej správy, účastnícke práva a povinnosti, a tiež pravidlá správnych konaní vo veciach dôchodkového poistenia.¹⁴¹ K nim je potrebné pričleniť zákon, ktorý zabezpečuje a upravuje podmienky odvodov a vymeriavania poistného na dôchodkové poistenie, teda zákon č. 589/1992 Sb., *zákon České národní rady o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti*, v znení neskorších predpisov.¹⁴²

Slovenský zákonodarca sa vydal cestou jednotného zákona č. 461/2003 Z. z., o sociálnom poistení, v znení neskorších predpisov, obsahujúceho komplexnú právnu úpravu, a to nielen starobného dôchodkového poistenia.¹⁴³ Zákon o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov, ktorý taktiež spoločne obsahuje hmotnoprávne aj procesnoprávne normy, je výnimkou z osobnej pôsobnosti Zákona o sociálnom poistení, ktorá porušuje princíp jednotnej úpravy v slovenskej právnej úprave.¹⁴⁴

¹³⁹ Ďalej len „Zákon o dôchodkovom poistení“.

¹⁴⁰ Ďalej len „Zákon o organizácii sociálneho zabezpečenia“.

¹⁴¹ Podľa § 2 Zákona o organizácii sociálneho zabezpečenia sa tento zákon zaoberá iba dôchodkovým poistením. V minulosti však bola pôsobnosť tohto zákona širšia, o čom svedčí aj jeho názov.

¹⁴² Ďalej len „Zákon o poistnom na sociálne zabezpečenie“.

¹⁴³ Ďalej len „Zákon o sociálnom poistení“.

¹⁴⁴ Právnu úpravou Zákona o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov sa táto diplomová práca nebude bližšie zaoberať.

Za spoločnú charakteristiku týchto právnych úprav oboch krajín by sa dal jednoznačne označiť veľký počet legislatívnych zmien meniacich ich obsah. Náchylnosť k prijímaniu noviel sa dá vysvetliť predovšetkým dôležitosťou tohto právneho odvetvia. Z dôvodov spomenutých v predošlých kapitolách je treba neustále prehodnocovať smerovanie a udržateľnosť celého systému dôchodkového poistenia, tobôž subsystému starobného poistenia, ako jeho finančne najnákladnejšej časti. Bohužiaľ, príčina legislatívnych zmien sa však dá často nájsť aj v snahe zákonodarcu pôsobiť na verejnú mienku. Politické body sa dajú ľahko nazbierať a ešte ľahšie stratiť, ak sa rozhoduje o výške dávok či spôsobe ich prerozdelenia medzi voličmi v postproduktívnom veku.

6.1.2. Osobný rozsah starobného dôchodkového poistenia

Okruh osôb zúčastnených na systéme starobného dôchodkového poistenia sa v teoretickej rovine často delí na skupiny. Hlavným deliacim faktorom je obligatórnosť, respektíve fakultatívnosť zúčastnenia sa na tomto poistení. Spolu s druhým faktorom, teda faktickým odvádzaním, respektíve neodvádzaním poistného, vymedzuje tri kategórie titulov, z ktorých vzniká účasť na dôchodkovom poistení.¹⁴⁵

Prvú kategóriu tvoria osoby s povinnou účasťou na starobnom dôchodkovom poistení a s povinnosťou platiť poistné. Príslušné právne úpravy oboch krajín sa v obsahu a vymedzení osôb v tejto kategórii teoreticky rozchádzajú.

Zamestnanci a iné obdobné skupiny osôb

Pre taxatívne vymedzené osoby český Zákon o dôchodkovom poistení apriórne viaže vznik účasti v starobnom dôchodkovom poistení na existenciu ich účasti na nemocenskom poistení.¹⁴⁶ Okrem zamestnancov v pracovnom pomere a zamestnancov zamestnaných na základe dohôd vykonávaných mimo pracovný pomer pôjde napríklad aj o osoby volené alebo menované do funkcií štatutárneho orgánu právnickej osoby, správneho úradu, ale aj o prokuristov, poslancov, senátorov či sudcov.¹⁴⁷ Zákon o nemocenskom poistení potom sám stanovuje podmienky pre vznik nemocenského poistenia. Ide predovšetkým o rozhodné čiastky príjmu.¹⁴⁸

¹⁴⁵ LANG, R. in: ŠTANGOVÁ, V., LANG, R. a kol. *Právo sociálneho zabezpečení v bodech s příklady*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 90. ISBN 978-80-7380-856-3.

¹⁴⁶ § 8 odsek 1 Zákona o dôchodkovom poistení a § 6 odsek 1 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenskom poistení, v znení neskorších predpisov, (ďalej len „Zákon o nemocenskom poistení“).

¹⁴⁷ Zamestnanci v širšom zmysle. Pozri § 5 odsek 1 Zákona o dôchodkovom poistení.

¹⁴⁸ § 6 a nasl. Zákona o nemocenskom poistení.

Slovenský Zákon o sociálnom poistení od roku 2011 upustil od princípu prepojenosti dôchodkového a nemocenského poistenia pre zamestnancov, a to najmä za cieľom unifikovať výber daní a odvodov.¹⁴⁹ Namiesto toho § 15 odsek 1 písmeno a) odkazuje na legislatívnu definíciu pojmu zamestnanec, ktorá vymedzuje osoby starobne dôchodkovo poistené.¹⁵⁰ Okruh povinných osôb sa medzi českou a slovenskou právnou úpravou z veľkej časti prekrýva.¹⁵¹ Rozdiely v podstate existujú len v spôsobe vyčlenenia osôb povinne zúčastnených na dôchodkovom poistení a v definovaní zákonných podmienok potrebných pre oslobodenie od poistnej povinnosti.¹⁵² Dôchodkové poistenie zamestnanca vzniká „odo dňa vzniku právneho vzťahu, ktorý zakladá právo na príjem“ podľa príslušných ustanovení § 3 Zákona o sociálnom poistení či ďalšími spôsobmi vymenovanými v § 20 odseku 1 a 2 tohto zákona.

Samostatne zárobkovo činné osoby¹⁵³

Jedinou výnimkou zo spomínaného princípu previazanosti verejných poistení sú SZČO, ktoré nemajú povinnosť participovať na nemocenskom poistení.¹⁵⁴ Z toho dôvodu český Zákon o dôchodkovom poistení v § 9 stanovuje ich obligatórnu účasť. Za SZČO tento zákon považuje osobu, ktorá „ukončila povinnú školskú dochádzku a dosiahla vek aspoň 15 rokov a vykonáva samostatnú zárobkovú činnosť alebo spolupracuje pri výkone samostatnej zárobkovej činnosti“¹⁵⁵. Konkrétne činnosti sú týmto zákonom stanovené v § 9 odseku 3. Ďalej sa predpokladá existencia dvoch kategórií SZČO, ktoré majú dopad na platenie poistného. Vedľajšia samostatne zárobková činnosť je činnosť, pri ktorej má SZČO aj ďalší, nezávislý príjem, napríklad zo zamestnania alebo z dávok poskytovaných v rámci sociálneho zabezpečenia.¹⁵⁶ Účasť na poistení vtedy môže a nemusí vzniknúť, a to v závislosti na výške

¹⁴⁹ Dôvodová správa k zákonu č. 543/2010 Z. z., zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Všeobecná časť. In Najpravo.sk [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2010/543-2010-z-z.html>

¹⁵⁰ § 4 odsek 1, 2 Zákona o sociálnom poistení.

¹⁵¹ Pozri napríklad Dôvodová správa k zákonu č. 543/2010 Z. z., zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Osobitná časť. In Najpravo.sk [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2010/543-2010-z-z.html>

¹⁵² Väčšinou ide o použitie príjmového finančného limitu či o splnenie informačnej povinnosti voči zamestnávateľovi. Pozri § 4 odsek 2; § 227a Zákona o sociálnom poistení.

¹⁵³ Ďalej len „SZČO“.

¹⁵⁴ § 8 odsek 1 Zákona o dôchodkovom poistení a § 11 Zákona o nemocenskom poistení.

¹⁵⁵ § 9 odsek 2 Zákona o dôchodkovom poistení.

¹⁵⁶ § 9 odsek 6 a nasl. Zákona o dôchodkovom poistení.

dosiahnutého príjmu.¹⁵⁷ Hlavná samostatne zárobková činnosť je oproti vedľajšej vymedzená negatívne a účasť na poistení z nej plynie počas celej doby jej trvania.¹⁵⁸

Úplne opačný princíp sa pri SZČO uplatňuje v slovenskej právnej úprave, ktorá zväzuje povinnosť dôchodkového a súčasne nemocenského poistenia, pričom rozhodnou podmienkou pre vznik povinného nemocenského poistenia je dosiahnutie stanoveného finančného príjmu alebo výnosu z podnikania či inej samostatnej zárobkovej činnosti.¹⁵⁹ Vznik povinnosti dôchodkového poistenia sa teda nekryje s reálnym vznikom samostatnej zárobkovej činnosti. Táto povinnosť odvádzať poistné na sociálne zabezpečenie vzniká práve až v priebehu kalendárneho roka nasledujúceho po kalendárnom roku, v ktorom SZČO dosiahla stanovenú hranicu príjmov.¹⁶⁰ Zároveň Zákon o dôchodkovom poistení stanovuje, že SZČO je fyzická osoba, ktorá dovŕšila 18 rokov veku.¹⁶¹

Druhú kategóriu osôb zúčastnených na systéme starobného dôchodkového poistenia tvoria osoby s povinnou účasťou na starobnom dôchodkovom poistení, no bez povinnosti osobne platiť poistné. Finančné dopady tohto obdobia poistenia sa teda fakticky prenášajú na štát.

V rámci právnej úpravy Českej republiky sa v tomto smere hovorí o takzvaných náhradných dobách poistenia. Vznik a trvanie tohto typu dôchodkového poistenia môže byť podmienené podaním prihlášky, prípadne môže byť časovo ohraničené.¹⁶² Zákon o dôchodkovom poistení v § 5 odseku 2 vymenováva predpokladaný okruh životných situácií. Osoba, ktorá napĺňa špecifiká týchto situácií spolu s ďalšími zákonnými podmienkami sa stáva poisteným. Medzi spomínané podmienky patrí napríklad starostlivosť o dieťa vo veku do 4 rokov, starostlivosť o osobu mladšiu 10 rokov, ktorá je závislá na pomoci inej osoby v stupni prvom, ak žijú v spoločnej domácnosti či požívanie invalidného dôchodku pre invaliditu tretieho stupňa. Zároveň je potrebné naplniť univerzálnu podmienku platnú pre všetky náhradné doby poistenia, ktorou je splnenie doby účasti na poistení v trvaní aspoň jedného roka.¹⁶³

¹⁵⁷ § 10 odsek 2 a nasl. Zákona o dôchodkovom poistení.

¹⁵⁸ § 9 odsek 9 a § 10 odsek 1 Zákona o dôchodkovom poistení.

¹⁵⁹ § 15 odsek 1 písmeno b) a § 14 odsek 1 písmeno b) Zákona o sociálnom poistení.

¹⁶⁰ § 21 Zákona o sociálnom poistení.

¹⁶¹ § 5 Zákona o dôchodkovom poistení.

¹⁶² LANG, R., VOŘÍŠEK, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 163.

¹⁶³ Jedinou výnimkou je situácia poskytnutia zvláštnej ochrany a pomoci v súvislosti s trestným konaním. Pozri § 12 odsek 1 Zákona o dôchodkovom poistení.

Zákon o sociálnom poistení od jeho prijatia v roku 2004 neupravuje náhradné doby poistenia.¹⁶⁴ Namiesto nich sa slovenský zákonodarca vybral cestou vytvorenia kategórie povinných poistencov, za ktorých platí poistné štát.¹⁶⁵ Po splnení ďalších zákonných podmienok sa za takéhoto poistenca považuje napríklad fyzická osoba, ktorá sa stará o dieťa do 6 rokov veku, fyzická osoba starajúca sa o dieťa s dlhodobou nepriaznivým zdravotným stavom medzi 6 a 18 rokom veku či fyzická osoba, ktorej sa vypláca úrazová renta.¹⁶⁶ Ich trvanie môže byť opäť časovo ohraničené a vznik môže byť podľa § 22 Zákona o sociálnom poistení podmienený podaním prihlášky či *ex lege* ako následok inej faktickej skutočnosti.¹⁶⁷

Poslednú tretiu kategóriu osôb zúčastnených na systéme starobného dôchodkového poistenia tvoria osoby s dobrovoľnou účasťou na starobnom dôchodkovom poistení. Tieto osoby však musia povinne platiť poistné na dôchodkové poistenie.

Český Zákon o dôchodkovom poistení podmieňuje vznik dobrovoľného poistenia vždy podaním prihlášky, dosiahnutím 18 rokov veku, a tiež zaplatením poistného. Ďalšie podmienky sa rôznia podľa toho, či je naplnený kvalifikovaný dôvod dobrovoľnej účasti alebo takýto kvalifikovaný dôvod absentuje.¹⁶⁸ Znenie § 6 odseku 1 obsahuje taxatívne určený okruh kvalifikovaných dôvodov, medzi ktoré patrí mimo iné aj sústavná príprava na budúce povolanie štúdiom na strednej, vyššej odbornej alebo vysokej škole v Českej republike, výkon dlhodobej dobrovoľníckej služby na základe zmluvy uzatvorenej s vysielacou organizáciou či výkon funkcie poslanca Európskeho parlamentu, zvoleného na území Českej republiky. Kvalifikovanosť týchto podmienok spočíva v neobmedzenej dĺžke doby, ktorú je možné započítať do účasti na dôchodkovom poistení a v priaznivejšej možnosti späťne tieto doby prihlásiť.¹⁶⁹ V prípade dobrovoľnej účasti bez splnenia kvalifikovaného dôvodu je spätné prihlásenie vždy limitované na obdobie jedného roka, zároveň musí byť splnená podmienka účasti na poistení aspoň v rozsahu jedného roka, pričom maximálna doba, ktorú môže poistenec týmto spôsobom do doby poistenia započítať, je 15 rokov.¹⁷⁰ Zúčastniť sa

¹⁶⁴ Pozri Dôvodová správa k zákonu č. 461/2003 Z.z., o sociálnom poistení. Osobitná časť. In Aspi.sk [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: https://www.aspi.sk/products/lawText/7/150092/1/2/dovodova-sprava-c-lit36669sk-dovodova-sprava-k-zakonu-c-461-2003-zz-o-socialnom-poistenii#c_45523

¹⁶⁵ MACKOVÁ, Z. op. cit. v pozn. č. 88, s. 70.

¹⁶⁶ § 15 odsek 1 písmená c) až i) Zákona o sociálnom poistení.

¹⁶⁷ Napríklad pri osobe, ktorá sa stará o dieťa do šiestich rokov jeho veku podľa § 15 odsek 1 písmeno c) vzniká povinné dôchodkové poistenie odo dňa vzniku nároku na rodičovský príspevok. Pozri § 22 odsek 1 písmeno a) veta za bodkočiarkou.

¹⁶⁸ LANG, R. in: ŠTANGOVÁ, V., LANG, R. a kol. op. cit. v pozn. č. 145, s. 93.

¹⁶⁹ V niektorých prípadoch je možnosť spätného prihlásenia obmedzená na dva roky, ale napríklad v prípade sústavnej prípravy na budúce povolanie nie je spätné prihlásenie časovo obmedzené vôbec.

¹⁷⁰ § 6 odsek 2 Zákona o dôchodkovom poistení.

dobrovoľného poistenia je v oboch prípadoch možné „najdlhšie do dňa, ktorý bezprostredne predchádza dňu vzniku nároku na starobný dôchodok“.¹⁷¹

Podľa slovenskej právnej úpravy musí fyzická osoba, ktorá chce byť dobrovoľne dôchodkovo poistená, dosiahnuť 16 rokov veku, nesmie mať priznaný predčasný starobný dôchodok, a zároveň musí spĺňať jednu z troch podmienok pobytu na území Slovenskej republiky.¹⁷² Vznik dôchodkového poistenia je viazaný na podanie prihlášky.¹⁷³

6.1.3. Právna úprava poistného na starobné dôchodkové poistenie

Najdôležitejším predpokladom vyžadovaným pre vznik a trvanie starobného dôchodkového poistenia je riadne odvádzanie poistného, teda objektívne vymeranej peňažnej sumy. V rámci právnej úpravy Českej republiky túto problematiku upravuje osobitný Zákon o poistnom na sociálne zabezpečenie, pričom poistné na starobné dôchodkové poistenie je spolu s poistným pozostalých osôb a poistným na invalidné poistenie súčasťou jedného poistného na dôchodkové poistenie, ktoré sa odvádza na účet príslušnej okresnej správy sociálneho zabezpečenia.¹⁷⁴ Slovenská legislatíva v Zákone o sociálnom poistení stanovuje samostatne poistné na starobné poistenie a na invalidné poistenie, pričom tieto odvody plynú na účet Sociálnej poisťovne.¹⁷⁵

Oproti okruhu subjektov poistených na starobné dôchodkové poistenie je okruh poplatníkov poistenia širší. Česká právna úprava za poplatníkov poistného určuje zamestnancov v širšom zmysle, SZČO a osoby dobrovoľne poistené, a to za obdobných podmienok ako sú vyžadované pre samotný vznik poistenia. Zároveň však tento zákon za poplatníka na dôchodkové poistenie označuje aj zamestnávateľa, pokiaľ zamestnáva zamestnanca v širšom zmysle.¹⁷⁶

Slovenský Zákon o sociálnom poistení v § 128 odseku 1 písmene b) stanovuje okruh platiteľov poistného na starobné dôchodkové poistenie v podstate identicky ako zákon český, a teda predpokladá participáciu zamestnanca, SZČO, osoby dobrovoľne poistenej a zamestnávateľa, pričom ho rozširuje o dva subjekty. Štát je platiteľom poistného za osoby povinne poistené, ktoré nemajú povinnosť osobne platiť poistné.¹⁷⁷ Sociálna poisťovňa, podľa

¹⁷¹ § 6 odsek 3 Zákona o dôchodkovom poistení.

¹⁷² Takáto osoba musí mať na Slovensku trvalý pobyt, povolenie na prechodný pobyt alebo povolenie na trvalý pobyt. Pozri § 15 odsek 5 Zákona o sociálnom poistení.

¹⁷³ § 23 Zákona o sociálnom poistení.

¹⁷⁴ § 19 odsek 1 Zákona o poistnom na sociálne zabezpečenie.

¹⁷⁵ § 142 odsek 1 Zákona o sociálnom poistení.

¹⁷⁶ § 3 odsek 2 Zákona o poistnom na sociálne zabezpečenie.

¹⁷⁷ § 128 odsek 2 Zákona o sociálnom poistení. Pozri aj podkapitolu 6.1.2. tejto diplomovej práce.

§ 128 odseku 3 Zákona o sociálnom poistení, platí poistné na starobné poistenie za poberateľov úrazovej renty, a to do dovŕšenia dôchodkového veku alebo do priznania predčasného starobného dôchodku.

Výška sumy poistného sa v právnych úpravách oboch krajín určuje rovnako, a to „percentuálnou sadzbou z vymeriavacieho základu za rozhodné obdobie“.¹⁷⁸ Rozhodným obdobím sa v Českej republike rozumie príslušný kalendárny rok pre SZČO a v prípade ostatných poplatníkov príslušný kalendárny mesiac za ktorý sa toto poistné platí.¹⁷⁹

V prípade zamestnávateľa a určitého okruhu zamestnancov v Slovenskej republike je takzvaným rozhodujúcim obdobím taktiež kalendárny mesiac, zatiaľ čo na zvyšné skupiny zamestnancov sa vzťahuje napríklad obdobie trvania právneho vzťahu vzniknutého na základe dohôd vykonávaných mimo pracovný pomer či iné, špecificky určené obdobia.¹⁸⁰ V prípade SZČO je vymedzenie rozhodujúceho obdobia na prvý pohľad ešte neprehľadnejšie. V skutočnosti však korešponduje s právnou úpravou vzniku starobného dôchodkového poistenia, a to tak, že v období prvého kalendárneho polroka poplatkovej povinnosti je rozhodujúcim obdobím obdobie dva roky predchádzajúceho kalendárneho roka a v prípade druhého kalendárneho polroka poplatkovej povinnosti to je predchádzajúci kalendárny rok.¹⁸¹

Vymeriavací základ v Českej republike, ako druhá zložka výpočtu výšky poistného, je v prípade zamestnanca v širšom zmysle úhrn jeho príjmov znížený o niektoré zákonom taxatívne vymenované druhy príjmov.¹⁸² Vymeriavacím základom zamestnávateľa je podľa § 5a Zákona o poistnom na sociálne zabezpečenie úhrn vymeriavacích základov jeho zamestnancov. Osoby dobrovoľne poistené si môžu výšku poistného sami zvoliť, avšak jej hodnota nesmie byť nižšia ako jedna štvrtina priemernej mzdy stanovenej v príslušnom kalendárnom roku.¹⁸³ V prípade stanovenia vymeriavacieho základu pre SZČO § 5b Zákona o poistnom na sociálne zabezpečenie používa kombináciu predchádzajúcich prvkov. SZČO si môže jeho výšku sama zvoliť, avšak až od hodnoty 50 % jej daňového základu, a súčasne od hodnoty 25 % priemernej mzdy pre hlavnú, respektíve 10 % priemernej mzdy pre vedľajšiu SZČO.¹⁸⁴ Právna úprava tiež stanovuje maximálnu výšku vymeriavacieho základu pre

¹⁷⁸ § 4 Zákona o poistnom na sociálne zabezpečenie. Pozri tiež § 129 odsek 1 Zákona o sociálnom poistení.

¹⁷⁹ § 6 Zákona o poistnom na sociálne zabezpečenie.

¹⁸⁰ § 139 odsek 1, 3 a § 139a a nasl. Zákona o sociálnom poistení.

¹⁸¹ § 139 odsek 2 Zákona o sociálnom poistení.

¹⁸² § 5 odsek 1, 2 Zákona o poistnom na sociálne zabezpečenie.

¹⁸³ § 5c odsek 1 Zákona o poistnom na sociálne zabezpečenie.

¹⁸⁴ Takzvané subjektívne a objektívne minimum. Pozri LANG, R. in: ŠTANGOVÁ, V., LANG, R. a kol. op. cit. v pozn. č. 145, s. 29.

zamestnanca v širšom zmysle a pre SZČO vo výške štyridsaťosem násobku priemernej mzdy.¹⁸⁵

Slovenská legislatívna úprava vymeriavacieho základu korešponduje s tou českou, pričom do úhrnu príjmov zamestnanca sa nezapočítavajú príjmy, ktoré nie sú predmetom dane alebo sú od dane oslobodené, podľa zákona upravujúceho daň z príjmu.¹⁸⁶ Tento vymeriavací základ je zároveň aj vymeriavacím základom zamestnávateľa.¹⁸⁷ Osoby dobrovoľne poistené si môžu sumu poistenia zvoliť podľa § 138 odseku 4 Zákona o sociálnom poistení. Vymeriavacím základom pre SZČO je „podiel jednej dvanástiny základu dane z príjmov (...) nezniženeho o poistné (...) a upraveného o príjmy a výdavky, ktoré sa nezahŕňajú do vymeriavacieho základu, a koeficientu 1,486“.¹⁸⁸ Všeobecný vymeriavací základ má hodnotu 12-násobku priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve za príslušný rok.¹⁸⁹ Pre dobrovoľne poistenú osobu a SZČO zároveň platí úprava minimálneho mesačného vymeriavacieho základu, a to vo výške 50 % jednej dvanástiny všeobecného vymeriavacieho základu za stanovený rok.¹⁹⁰ Vymeriavací základ pre sumu ktorú platí štát, sa líši v závislosti na subjekte, za ktorý je platba odvádzaná, a to vo výške 50 % či 60 % jednej dvanástiny všeobecného vymeriavacieho základu za stanovený rok.¹⁹¹ Vymeriavacím základom pre účely platieb Sociálnej poisťovne je podľa § 138 odseku 15 Zákona o sociálnom poistení 1,25-násobok sumy vyplatennej úrazovej renty mesačne. Slovenská právna úprava taktiež stanovuje maximum vymeriavacieho základu pre poplatníkov, a to vo výške 7-násobku jednej dvanástiny všeobecného vymeriavacieho základu za stanovený rok.¹⁹²

Medzi českou a slovenskou právnou úpravou je teda viditeľný, skoro dvojnásobný rozdiel v limite vymeriavacieho základu, pričom je v tomto prípade možné konštatovať, že v prípade Slovenskej republiky sa viac uplatňuje princíp solidarity. A naopak, v prípade úpravy minimálneho vymeriavacieho základu pre SZČO je možné voči nim pozorovať zvýšenú ústretovosť v českej zákonnej úprave.

Tretou zložkou potrebnou pre výpočet výšky poistného na dôchodkové poistenie je sadzba poistného. V rámci českej právnej úpravy je faktická výška sadzby poistného na poistený subjekt 28 % z vymeriavacieho základu, pričom v prípade poistného plateného

¹⁸⁵ § 15a odsek 1 Zákona o poistnom na sociálne zabezpečenie.

¹⁸⁶ § 138 odsek 1 Zákona o sociálnom poistení.

¹⁸⁷ § 138 odsek 7 Zákona o sociálnom poistení.

¹⁸⁸ § 138 odsek 2 Zákona o sociálnom poistení.

¹⁸⁹ § 11 odsek 1 Zákona o sociálnom poistení.

¹⁹⁰ § 138 odsek 5 Zákona o sociálnom poistení.

¹⁹¹ § 138 odsek 13, 14 Zákona o sociálnom poistení. Pozri aj nižšie na vylúčenie povinnosti platiť poistné.

¹⁹² § 138 odsek 9 Zákona o sociálnom poistení.

zamestnancom a zamestnávateľom sa toto poistné pomerne rozdeľuje na 6,5 %, respektíve 21,5 %.¹⁹³

V prípade slovenskej právnej úpravy, ako už bolo spomenuté, sa jedná o poistné na starobné dôchodkové poistenie. Jeho faktická výška je 18 %, opäť v prípade zamestnanca a zamestnávateľa rozdelená na 4 %, respektíve 14 %.¹⁹⁴ V prípade, ak je subjekt dôchodkového poistenia zároveň účastníkom starobného dôchodkového sporenia, takzvaného druhého piliera, výška sadzby sa znižuje o čiastku, ktorá tvorí odvod do tohto piliera.¹⁹⁵ Uvedené sadzby poistného oboch krajín nie je možné medzi sebou bez ďalšieho porovnať. Avšak ak porovnáme celkové odvodové zaťaženie sociálneho charakteru, je nepochybné, že pre akýkoľvek subjekt je česká právna úprava finančne priaznivejšia.

6.1.4. Podmienky nároku na starobný dôchodok

Pre vznik starobného dôchodkového poistenia, ako v Slovenskej tak v Českej republike, je potrebné splniť dve podmienky. Tými sú získanie potrebnej doby dôchodkového poistenia a dovŕšenie dôchodkového veku.¹⁹⁶ Presnejšie povedané, tento nárok vzniká v deň splnenia časovo poslednej podmienky, zákonom stanovenej pre vznik nároku.¹⁹⁷

Dôchodkový vek

Slovné spojenie dôchodkový vek je legislatívnou skratkou, ktorá v právnych systémoch oboch krajín označuje vek potrebný pre vznik nároku na starobný dôchodok.¹⁹⁸

Právna úprava Českej republiky rieši túto problematiku v § 32 odseku 1 Zákona o dôchodkovom poistení a to tak, že pre poistencov narodených pred rokom 1936 stanovuje tento vek rozdielne podľa pohlavia na 60 rokov pre mužov a 53 až 57 rokov pre ženy v závislosti na počte vychovaných detí. Pre poistencov narodených po roku 1971 je dôchodkový vek stanovený na 65 rokov a pre poistencov narodených v období medzi rokmi 1936 a 1971 je úprava ponechaná na zákonnú prílohu.¹⁹⁹ Táto príloha obsahuje právnu úpravu, ktorá zabezpečuje postupný prechod z historicky podmieneného, z pohľadu pohlaví extrémne diferencovaného dôchodkového veku, k nediskriminačnému zjednoteniu.²⁰⁰ Počet

¹⁹³ § 7 odsek 1 Zákona o poistnom na sociálne zabezpečenie.

¹⁹⁴ § 131 odsek 1 Zákona o sociálnom poistení.

¹⁹⁵ Pozri podkapitulu 6.2.2. tejto diplomovej práce.

¹⁹⁶ § 28 Zákona o dôchodkovom poistení a § 65 odsek 1 Zákona o sociálnom poistení.

¹⁹⁷ § 54 odsek 1 Zákona o dôchodkovom poistení a § 109 odsek 1 Zákona o sociálnom poistení.

¹⁹⁸ § 29 odsek 1 písmeno a) Zákona o dôchodkovom poistení a § 15 odsek 1 písmeno c) Zákona o sociálnom poistení.

¹⁹⁹ § 32 odsek 2, 3 Zákona o dôchodkovom poistení.

²⁰⁰ Príloha k Zákona o dôchodkovom poistení.

vychovaných detí, ako činiteľ znižujúci dôchodkový vek žien, bol aj obsahom nálezu Ústavného súdu Českej republiky.²⁰¹ Tejto právnej úprave bolo vytýkané, že aj za okolností, keď dieťa alebo deti riadne, teda v zmysle ustanovenia § 32 odseku 4 Zákona o dôchodkovom poistení, vychovával muž, nemá tento nárok na redukciu dôchodkového veku. To pôsobí značne diskriminačne. Ústavný súd Českej republiky však návrhu na zrušenie ustanovenia nevyhovel.²⁰² Podobne postupoval aj Európsky súd pre ľudské práva, ktorý argumentoval najmä budúcim zjednotením právnej úpravy pre mužov a ženy.²⁰³ To teoreticky pripadá na rok 2037.

Dôchodkový vek je v slovenskej právnej úprave taktiež stanovený odkazom na zákonné prílohy.²⁰⁴ Tie, podobne ako v prípade Českej republiky, diferencujú odchod do dôchodku v závislosti na pohlaví osoby a počte vychovaných detí, v zmysle ustanovenia § 60a Zákona o sociálnom poistení. Dôležitým rozdielom medzi národnými úpravami však sú v prvom rade maximálna výška dôchodkového veku, ktorá je stanovená na 64 rokov pre osoby narodené po roku 1965, v druhom rade možnosť uplatniť zníženie dôchodkového veku viazané na vychovanie určitého počtu detí aj na osoby narodené po roku 1965 bez obmedzenia a nakoniec, v možnosti znížiť takto dôchodkový vek aj mužom.²⁰⁵ Tieto ustanovenia boli uzákonené v nadväznosti na prijatie Ústavného zákona č. 99.²⁰⁶

Určenie dôchodkového veku vo výške 64, respektíve 65 rokov, je v súlade s Dohovorom Medzinárodnej organizácie práce č. 128 o invalidných, starobných a pozostalostných dávkach z roku 1967 ratifikovaného oboma krajinami v roku 1991.²⁰⁷ Jeho článok 15 stanovuje maximálnu hranicu dôchodkového veku vo výške 65 rokov, pričom túto hranicu je možné prekročiť len „s ohľadom na demografické, ekonomické a sociálne hľadiská, doložené štatisticky“.²⁰⁸ Zvýšenie dôchodkového veku nad túto hranicu sa aj napriek postupnému zvyšovaniu strednej dĺžky života v najbližšom období nepredpokladá.²⁰⁹

²⁰¹ *Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 16. října 2007, sp. zn. Pl. ÚS 53/04* (ďalej len „Nález Ústavného súdu Českej republiky 53/04“).

²⁰² Konštatoval, že zrušením tohto ustanovenia by bolo „odobrané isté zvýhodnenie ženám-matkám bez toho, aby v rámci „zrovnoprávnenia“ nadobudli muži-otcovia rovnaké výhody, akú majú ženy-matky“. Pozri bod 33. Nálezu Ústavného súdu Českej republiky 53/04.

²⁰³ KOLDINSKÁ, K. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 59.

²⁰⁴ § 65 odsek 2 Zákona o sociálnom poistení.

²⁰⁵ Prílohy č. 3a a 3b k Zákonom o sociálnom poistení.

²⁰⁶ Pozri podkapitolu 5.2.1. tejto diplomovej práce.

²⁰⁷ Ďalej len „Dohovor MOP č. 128“.

²⁰⁸ Článok 15 odsek 2 Dohovoru MOP č. 128.

²⁰⁹ KRIPPEL, M. in: BARANCOVÁ, H. a kol. *Európsky pilier sociálnych práv a spoločnosť 5.0*. Praha: Leges, 2018, s. 190. ISBN 978-80-7205-325-4.

Doba dôchodkového poistenia

Druhou podmienkou na priznanie nároku na starobný dôchodok je splnenie minimálnej doby dôchodkového poistenia. Tá je podľa právnej úpravy Českej republiky stanovená na 35 rokov pre osoby, ktoré dosiahli dôchodkový vek po roku 2018 a pre osoby, ktoré dosiahli tento vek skôr sa doba dôchodkového poistenia pomerne znižuje.²¹⁰ V prípade väčšiny zákonom stanovených náhradných dôb poistenia sa táto doba započítava iba v rozsahu 80 %.²¹¹ Ak sa však doby poistenia osoby prekrývajú, použije sa tá doba poistenia, ktorá je pre poistenca priaznivejšia.²¹² Je na mieste podotknúť, že vyžadovanie takto dlhej doby dôchodkového poistenia je v právnych úpravách zvyšku sveta veľmi zriedkavá.²¹³ Aj kvôli tomu česká právna úprava zaviedla možnosť zníženia doby pri splnení určitých podmienok zabezpečujúcich vyváženosť týchto alternatív.²¹⁴ Napríklad, nárok na starobný dôchodok vznikne, ak poistenec dosiahol dobu poistenia aspoň 20 rokov a po roku 2013 dovŕšil vek o 5 rokov vyšší ako je stanovený dôchodkový vek pre muža narodeného v rovnakom roku.²¹⁵ Ďalší spôsob, ako získať nárok na starobný dôchodok, je prezentovaný v § 29 odseku 3 Zákona o dôchodkovom poistení a ako spôsob vyváženia je v tomto prípade použitý inštitút nemožnosti započítania náhradných dôb do celkovej doby dôchodkového poistenia. Pri dosiahnutí štandardného dôchodkového veku je potrebné splniť 30 rokov takéhoto poistenia a pri dôchodkovom veku o 5 rokov vyššom, ako je stanovený dôchodkový vek pre muža narodeného v rovnakom roku, ide od dobu dôchodkového poistenia aspoň 15 rokov.

Slovenský Zákon o sociálnom poistení vo svojom § 65 odseku 1 hovorí o podstatne nižšej minimálnej dobe dôchodkového poistenia potrebnej pre vznik dôchodkového poistenia, a to 15 rokov. V prípade, že poistenec má v jednom období viac dôchodkových poistení, započítava sa takéto obdobie len jedenkrát.²¹⁶ V tejto chvíli je potrebné tiež spomenúť inštitút vylúčenia povinnosti platiť poistné poistencom a zamestnávateľom. Ide o obdobia, počas ktorých trvá zákonom predpokladaná sociálna udalosť, ktorá znemožňuje poistencovi odvádzať poistné na dôchodkové poistenie z dôvodu neexistencie príjmu. Medzi tieto sociálne

²¹⁰ § 29 odsek 1 Zákona o dôchodkovom poistení.

²¹¹ Výnimku tvorí napríklad doba starostlivosti o dieťa do veku 4 rokov. Pozri § 29 odsek 5 Zákona o dôchodkovom poistení.

²¹² § 14 odsek 1 Zákona o dôchodkovom poistení.

²¹³ POTŮČEK, M. op. cit. v pozn. č. 49, s. 61.

²¹⁴ VOŘÍŠEK, V. *Zákon o důchodovém pojištění*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 117. ISBN 978-80-7179-576-6.

²¹⁵ § 29 odsek 2 písmeno f) Zákona o dôchodkovom poistení.

²¹⁶ § 60 odsek 7 Zákona o sociálnom poistení.

udalosti patrí napríklad obdobie, v ktorom sa osobe poskytuje materské, doba uznanej pracovnej neschopnosti alebo určité prípady osobného a celodenného ošetrovania fyzickej osoby.²¹⁷ Tieto obdobia sa započítavajú do celkovej doby dôchodkového poistenia poistenca aj napriek faktickému neodvedeniu poistného za takéto obdobia.²¹⁸

6.1.5. Spôsob výpočtu dávky starobného dôchodkového poistenia a jej zvyšovanie

Právne úpravy výpočtu dávok starobného dôchodkového poistenia sú v oboch krajinách komplexné a relatívne komplikované. Podľa českého Zákona o dôchodkovom poistení je táto dávka tvorená z dvoch častí. Prvou je základná výmera, ktorá v rovnakej miere náleží každému poistencovi. Jej mesačná výška je 10 % priemernej mzdy.²¹⁹

Druhou časťou dávky je percentuálna výmera, ktorej výška závisí na objeme odvedeného poistného a dobe poistenia.²²⁰ Inými slovami, výška tejto časti, ktorá nemôže klesnúť pod zákonom stanovenú minimálnu hranicu, „sa stanoví percentuálnou sadzbou z výpočtového základu podľa doby poistenia získanej do vzniku nároku na tento dôchodok“.²²¹

Zistenie hodnoty výpočtového základu má podľa českého Zákona o dôchodkovom poistení niekoľko krokov. V prvom rade je potrebné určiť takzvané rozhodné obdobie.²²² Rozumie sa ním doba od roku „bezprostredne nasledujúcom po roku, v ktorom poistenc dosiahol 18 rokov veku, a končí kalendárnym rokom, ktorý bezprostredne predchádza roku priznania dôchodku“.²²³ V dnešnej dobe začína rozhodné obdobie spravidla najskôr rokom 1986.²²⁴ Cieľom rozhodného obdobia trvajúceho dlhý časový úsek je zamedzenie deformácie systému z dôvodu umelého zvyšovania príjmu.²²⁵ Od rozhodného obdobia sa odpočítavajú vylúčené doby.²²⁶ Ide o doby, počas ktorých poistencovi nevznikla povinnosť platiť poistné, napríklad z dôvodu dočasnej pracovnej neschopnosti.²²⁷ Pre výpočet OVZ je ďalej potrebné stanoviť ročný vymeriavací základ, ktorého hodnota, ako jeho názov naznačuje, vyjadruje súčet mesačných vymeriavacích základov, ktorý je upravený príslušným koeficientom

²¹⁷ § 140 Zákona o sociálnom poistení.

²¹⁸ MACKOVÁ, Z. in: MATLÁK, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 6, s. 134.

²¹⁹ § 33 odsek 1 Zákona o dôchodkovom poistení.

²²⁰ LANG, R. in: ŠTANGOVÁ, V., LANG, R. a kol. op. cit. v pozn. č. 145, s. 97.

²²¹ § 33 odsek 2 Zákona o dôchodkovom poistení.

²²² To je potrebné pre stanovenie osobného vymeriavacieho základu (ďalej len „OVZ“).

²²³ § 18 odsek 1 Zákona o dôchodkovom poistení.

²²⁴ § 18 odsek 4 Zákona o dôchodkovom poistení.

²²⁵ LANG, R., VOŘÍŠEK, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 165.

²²⁶ § 16 odsek 1 *in fine* Zákona o dôchodkovom poistení.

²²⁷ § 16 odsek 4 Zákona o dôchodkovom poistení.

nárastu.²²⁸ Táto matematická operácia má zabezpečiť použitie reálnej, nie nominálnej hodnoty vymeriavacieho základu, a teda hodnoty, ktorá nie je znehodnotená infláciou.²²⁹ OVZ je potom vyjadrením „mesačného priemeru úhrnu ročných vymeriavacích základov poistenca za rozhodné obdobie“.²³⁰

Pre stanovenie výpočtového základu je následne potrebné na OVZ aplikovať redukčné hranice, ktoré sú v českom právnom rámci vyjadrením princípu solidarity.²³¹ Čiastka dvoch redukčných hraníc sa každoročne stanovuje nariadením vlády.²³² V roku 2022 je prvá redukčná hranica stanovená na čiastku 17 121,- Kč, pričom do tejto čiastky sa výška OVZ započítava plne, do čiastky 155 644,- Kč, teda do druhej redukčnej hranice, sa pomerná časť započítava v hodnote 26 %, a nad druhú redukčnú hranicu sa k hodnote OVZ neprihliada.²³³

Na takto zistenú hodnotu je následne aplikovaná ďalšia redukčná hranica, tentokrát časového charakteru. Za každých 365 dní poistenia sa do výšky percentuálnej výmery starobnej dôchodkovej dávky pripočíta 1,5 % výpočtového základu.²³⁴ Súčet takto zistených častí výpočtového základu tvorí výslednú výšku percentuálnej výmery a tá spolu so základnou výmerou vyjadruje konečnú výšku dávky starobného dôchodkového poistenia v Českej republike.

Zjednodušene by sa dalo povedať, že výška dávky starobného dôchodku sa rovná súčtu pevne danej, pre všetkých poistencov rovnako stanovenej časti a percentuálnej časti, ktorej výška závisí na počte rokov zúčastnených na dôchodkovom poistení a objeme predchádzajúcich zárobkov, za aplikovania princípu solidarity pomocou redukčných hraníc. Za zmienku tiež stojí minimálna výška dávky starobného dôchodku, ktorá je, ako už bolo naznačené, tvorená súčtom základnej výmery naviazanej na výšku priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve Českej republiky a percentuálnej výmery, ktorej hodnota nemôže klesnúť pod 770,- Kč mesačne.²³⁵ V roku 2021 bola teda minimálna výška tejto dávky 4.320,- Kč.²³⁶

²²⁸ § 16 odsek 2 a § 17 Zákona o dôchodkovom poistení.

²²⁹ LANG, R., VOŘÍŠEK, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 164.

²³⁰ Právna úprava stanovuje na tento výpočet ďalšiu matematickú formulu, ktorá zahŕňa násobenie koeficientom 30,4167. § 16 odsek 1 Zákona o dôchodkovom poistení.

²³¹ LANG, R., VOŘÍŠEK, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 165.

²³² § 107 odsek 1 písmeno b) Zákona o dôchodkovom poistení. Pozri aj napríklad Nariadenie vlády č. 356/2021 Sb., o výške všeobecného vymeriavacieho základu za rok 2020, prepočítacieho koeficientu pre úpravu všeobecného vymeriavacieho základu za rok 2020, redukčných hraníc pre stanovenie výpočtového základu pre rok 2022 a základné výmery dôchodkov stanovené pre rok 2022 a o zvýšení dôchodkov v roku 2022.

²³³ § 15 odsek 2 Zákona o dôchodkovom poistení.

²³⁴ § 34 odsek 1 Zákona o dôchodkovom poistení.

²³⁵ § 33 odsek 1, 2 Zákona o dôchodkovom poistení.

²³⁶ *Důchodová kalkulačka. Minimální výše starobního důchodu.* In *Cssz.cz* [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/duchodova-kalkulacka>

Oproti tomu, priemerná výška dávky starobného dôchodkového poistenia dosahovala v rovnakom roku výšku 15.425,- Kč.²³⁷

Dávka starobného dôchodkového poistenia v právnej úprave Slovenskej republiky nie je diferencovaná. Jej základný výpočet upravuje § 66 odsek 1 Zákona o sociálnom poistení, a to „ako súčin priemerného osobného mzdového bodu, obdobia dôchodkového poistenia získaného ku dňu vzniku nároku na starobný dôchodok a aktuálnej dôchodkovej hodnoty“.²³⁸

Obdobím dôchodkového poistenia sa rozumie doba platenia poistného pri rešpektovaní zásad a výnimiek stanovených v predchádzajúcej podkapitole tejto diplomovej práce.²³⁹ Takéto obdobie je vyjadrené v rokoch, pričom jeden rok predstavuje 365 dní.²⁴⁰

Dôchodkovou hodnotou podľa § 64 Zákona o sociálnom poistení sa rozumie podiel hodnôt dvoch špecificky určených priemerných miezd v hospodárstve Slovenskej republiky za stanovené obdobia zistených Štatistickým úradom Slovenskej republiky. Takto zistená dôchodková hodnota, ktorá je platná v čase vzniku nároku na výplatu dôchodkovej dávky, sa nazýva aktuálna dôchodková hodnota.²⁴¹

Zistenie POMB je značne komplikovanejšie. V prvom rade je potrebné určiť výšku osobného mzdového bodu. Ten sa určí ako podiel osobného vymeriavacieho základu a všeobecného vymeriavacieho základu.²⁴² Osobný vymeriavací základ je podľa § 61 Zákona o sociálnom poistení „úhrn vymeriavacích základov za kalendárny rok, z ktorých sa zaplatilo poistné na dôchodkové poistenie alebo z ktorých sa poistné na dôchodkové poistenie podľa § 60 ods. 1 druhej vety považuje za zaplatené“. Všeobecným vymeriavacím základom sa rozumie „12-násobok priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve Slovenskej republiky zistenej Štatistickým úradom Slovenskej republiky“.²⁴³ Všeobecné vymeriavacie základy platné pre roky predchádzajúce roku 2003 sú súčasťou prílohy č. 3 Zákona o sociálnom poistení a v prípade posledného kalendárneho roku platného pre výpočet POMB sa aplikuje hodnota všeobecného vymeriavacieho základu predposledného roku.²⁴⁴ Hodnota osobného

²³⁷ *Statistická ročenka z oblasti dôchodového pojištění 2021*. In *Cssz.cz* [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: https://www.cssz.cz/documents/20143/99587/2021_Statistick%C3%A1%20ro%C4%8Denka%20z%20oblasti%20d%C5%AFchodov%C3%A9ho%20poji%C5%A1t%C4%9Bn%C3%AD%202021.pdf/3e2fa2b8-3f32-02c7-ae1-b2243441e0ed

²³⁸ Priemerný osobný mzdový bod ďalej len „POMB“.

²³⁹ Pozri tiež MACKOVÁ, Z. in: MATLÁK, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 6, s. 134.

²⁴⁰ § 63 odsek 1 a § 60 odsek 10 Zákona o sociálnom poistení.

²⁴¹ § 64 odsek 6 Zákona o sociálnom poistení.

²⁴² § 62 odsek 1 Zákona o sociálnom poistení.

²⁴³ § 11 odsek 1 Zákona o sociálnom poistení.

²⁴⁴ § 11 odsek 2, 3 Zákona o sociálnom poistení.

mzdového bodu môže byť podľa § 62 odseku 3 tohto zákona maximálne 3, čím je aplikovaný princíp solidarity.²⁴⁵

Vzorec pre výpočet POMB pozostáva z podielu súčtu osobných mzdových bodov za jednotlivé kalendárne roky rozhodujúceho obdobia a obdobia dôchodkového poistenia.²⁴⁶ Rozhodujúcim obdobím sa na rozdiel od obdobia dôchodkového poistenia, ktoré bolo vysvetlené vyššie, podľa § 63 odseku 1 Zákona o sociálnom poistení myslia „kalendárne roky pred rokom, v ktorom boli splnené podmienky nároku na dôchodkovú dávku, s výnimkou kalendárnych rokov pred 1. januárom 1984“.²⁴⁷ Do rozhodného obdobia sa podľa rovnakého ustanovenia zákona vety *in fine* nezapočítavajú niektoré vybrané obdobia. Posledným krokom k zisteniu konečnej hodnoty POMB je aplikovanie redukčných hraníc, a to takým spôsobom, že do hodnoty 1,25 sa POMB započítava v plnej výške, z hodnoty od 1,25 do 3 sa započítava vo výške 68 % a nad hodnotu 3 sa ku POMB neprihliada.²⁴⁸ Princíp solidarity sa však uplatňuje aj iným spôsobom, a to vtedy, ak je POMB pod hodnotou 1. K takémuto POMB sa vtedy pripočíta 20 % z rozdielu medzi hodnotou 1,0 a POMB, čo znamená, že čím nižší POMB je, tým vyššia hodnota sa k nemu pripočíta.²⁴⁹

Nakoniec sa takto zistená dávka starobného dôchodkového poistenia musí znížiť o hodnoty stanovené v jednotlivých písmenách § 66 odseku 6 Zákona o sociálnom poistení v prípade, že poistenec je zároveň účastníkom starobného dôchodkového sporenia, teda druhého piliera.²⁵⁰

Slovenská právna úprava, na rozdiel od tej českej, výslovne zavádza inštitút minimálnej výšky dôchodkovej dávky, ktorá je po splnení 30 rokov dôchodkového poistenia garantovaná vo výške 334,3 Eur, teda 8.186,34 Kč, pričom sa podľa tabuľky v prílohe tohto zákona pomerne zvyšuje.²⁵¹ Dôvodom na zavedenie minimálneho dôchodku bolo „garantovať poistencom, ktorí získali obdobie dôchodkového poistenia prevažne výkonom zárobkovej činnosti, po dovŕšení dôchodkového veku dôchodkový príjem na takej úrovni, aby ich ako

²⁴⁵ Inými slovami to znamená, že sa nad hranicu trojnásobku priemernej mzdy pri úhrne ročných vymeriavacích základov poistenca neprihliada.

²⁴⁶ § 63 odsek 1 Zákona o sociálnom poistení.

²⁴⁷ Za určitých podmienok môže byť za začiatok rozhodného obdobia určený aj dátum pred rokom 1984, podobne ako je tomu v prípade českej právnej úpravy.

²⁴⁸ § 63 odsek 2, 3 Zákona o sociálnom poistení.

²⁴⁹ § 63 odsek 4 Zákona o sociálnom poistení.

²⁵⁰ Konkrétne hodnoty sa za jednotlivé roky postupne zvyšujú v závislosti na výške odklonu odvodov do druhého piliera. Pozri aj podkapitolu 6.1.3. tejto diplomovej práce.

²⁵¹ § 82b Zákona o sociálnom poistení. Suma je prepočítaná výmenným kurzom Národnej banky Slovenska ku dňu 31.10.2022.

jednotlivcov ochránil pred stavom hmotnej núdze“.²⁵² Ak by sme chceli stanoviť približnú dávku starobného dôchodkového poistenia za predpokladu, že by poistenec naplnil aspoň minimálne zákonné požiadavky, jej výška by sa pohybovala okolo 124,40 Eur, teda 3.046,31 Kč.²⁵³ Výška priemerného dôchodku v roku 2021 v Slovenskej republike bola 502,39 Eur, teda 12.302,53 Kč.²⁵⁴

Dôležitým mechanizmom súčasných právnych úprav je nepochybne indexácia dávok starobného dôchodkového poistenia, a teda postupné a objektívne zvyšovanie ich nominálnej hodnoty zdôvodnená zachovaním ich reálnej hodnoty, ktorá sa postupom času pôsobením inflácie znehodnocuje. V Českej republike sa podľa § 67 odseku 1 Zákona o dôchodkovom poistení zvyšovanie dôchodkových dávok viaže na rast indexu spotrebiteľských cien a na rast miezd. Pravidelným termínom v ktorom sa zvyšujú tieto dávky, je pre základnú aj percentuálnu výmeru 1. január a v prípade percentuálnej výmery je takéto zvýšenie možné aj v mimoriadnom termíne, a to v prípade aspoň 5 % rastu cien.²⁵⁵ Okrem toho tento zákon pozná aj zvýšenie percentuálnej výmery dávky podmienené dosiahnutím 85., respektíve 100. roku veku.²⁵⁶ V rámci právnej úpravy Slovenskej republiky sa zvyšovanie dávky starobného dôchodkového poistenia viaže na modifikovaný spotrebný koeficient, a to k 1. januáru „o percento medziročného rastu spotrebiteľských cien za domácnosti dôchodcov vykázaného štatistickým úradom“.²⁵⁷

6.1.6. Zvláštne typy starobných dôchodkov a ich špecifiká

Informácie a náležitosti uvedené v predošlých podkapitolách sa viažu na základný typ starobného dôchodku. Z tejto základnej formy však v právnych úpravách oboch krajín existujú väčšie či menšie odchýlky, ktoré môžu spočívať v rozdielnom veku odchodu do dôchodku poistenca, a teda predĺženia či skrátenia doby jeho ekonomickej činnosti a vo vlastnostiach subjektu starobného dôchodkového poistenia.

²⁵² Dôvodová správa k zákonu č. 140/2015 Z.z., zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Osobitná časť. In Najpravo.sk [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2015/140-2015-z-z.html>

²⁵³ Poistenec by splnil 15 rokov dôchodkového poistenia v období rokov 2007 až 2021, dôchodkový vek by dosiahol v roku 2022 a výška jeho vymeriavacieho základu by zodpovedala minimálnej mzde v hospodárstve za príslušné obdobia. Pozri výpočet cez Kalkulačka na informatívny výpočet dôchodku. In Socpoist.sk [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://www.socpoist.sk/kalkulacka-na-informativny-vypocet-dochodku-azx/59319s>; Suma je prepočítaná výmenným kurzom Národnej banky Slovenska ku dňu 31.10.2022.

²⁵⁴ Priemerná výška vyplácaných dôchodkov (v mesiacoch). In Socpoist.sk [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://www.socpoist.sk/priemerna-vyska-vyplacanych-dochodkov--v-mesiacoch-/1600s>; Suma je prepočítaná výmenným kurzom Národnej banky Slovenska ku dňu 31.10.2022.

²⁵⁵ § 67 odsek 2 a nasl. Zákona o dôchodkovom poistení.

²⁵⁶ § 67a Zákona o dôchodkovom poistení.

²⁵⁷ § 82 odsek 1 Zákona o sociálnom poistení.

Predčasný starobný dôchodok

Prvým, azda najdôležitejším z týchto typov dôchodkov, je takzvaný predčasný starobný dôchodok, ktorý sa vyznačuje možnosťou priznať starobný dôchodok pred dosiahnutím dôchodkového veku za predpokladu splnenia potrebnej doby dôchodkového poistenia.

V právnej úprave Českej republiky to stanovuje § 31 Zákona o dôchodkovom poistení. Prvým predpokladom je splnenie doby 35 rokov dôchodkového poistenia, prípadne doby 30 rokov bez započítania náhradných dôb poistenia a druhým predpokladom je dosiahnutie veku, ktorý môže byť o 3, respektíve 5 rok nižší, ako je jeho reálny dôchodkový vek.²⁵⁸ Priznanie predčasného dôchodku na žiadosť subjektu zamedzuje vzniku štandardného starobného dôchodku.²⁵⁹ Tento fakt sa pre poistenca negatívne pretavuje najmä do zmeny výpočtu percentuálnej výmery dávky starobného dôchodkového poistenia. Za každých začatých 90 kalendárnych dní, o ktoré žiada poistenec o priznanie starobného dôchodku skôr, sa mu znižuje percentuálna výmera starobného dôchodku o 0,9 % výpočtového základu počas prvého roku, 1,2 % výpočtového základu počas druhého roku a o 1,5 % výpočtového základu počas tretieho roku predčasného dôchodku.²⁶⁰ Ak zoberieme do úvahy extrémny prípad v zmysle, že takýto poistenec odpracoval presne 35 rokov, dosiahol vek 60 rokov a požiada o predčasný dôchodok presne o 5 rokov skôr, ako je jeho zákonný dôchodkový vek, jeho percentuálna výmera by oproti výmere jeho štandardného starobného dôchodku po odpracovaní 40 rokov klesla, a to zo 60 % výpočtového základu na 24,6 % výpočtového základu, maximálne však na hodnotu zákonného minima.²⁶¹ Inými slovami by výška percentuálnej výmery zodpovedala dobe dôchodkového poistenia v dĺžke okolo 16 a pol roka. Nakoniec je treba podotknúť, že počas obdobia priznaného predčasného dôchodku nemá osoba možnosť byť ekonomicky aktívna. V opačnom prípade by sa jej vyplácanie tohto dôchodku zastavilo, a síce by sa následne doba ekonomickej činnosti, a teda aj skrátenia doby predčasného dôchodku odzrkadlila na výške percentuálnej výmery, nárok na priznanie štandardného dôchodku by sa však ani v tomto prípade neobnovil.²⁶²

Pre vznik predčasného starobného dôchodku podľa slovenskej právnej úpravy je potrebné splniť tri podmienky. Poistenec musí získať dobu dôchodkového poistenia aspoň

²⁵⁸ § 31 odsek 1 Zákona o dôchodkovom poistení.

²⁵⁹ § 31 odsek 2, 3 Zákona o dôchodkovom poistení.

²⁶⁰ § 36 odsek 1 Zákona o dôchodkovom poistení.

²⁶¹ § 36 odsek 1 *in fine* Zákona o dôchodkovom poistení. Pozri aj LANG, R. in: ŠTANGOVÁ, V., LANG, R. a kol. op. cit. v pozn. č. 145, s. 100.

²⁶² § 36 odsek 2 Zákona o dôchodkovom poistení.

v dĺžke 15 rokov a mať aspoň o dva roky nižší vek ako je jeho štandardný zákonný dôchodkový vek.²⁶³ Je teda možné pozorovať vyššiu benevolentnosť slovenskej právnej úpravy vo veku, v ktorom je možné priznať predčasný starobný dôchodok. Tretia podmienka, ktorá má za cieľ zabezpečiť finančnú sebestačnosť osoby, stanovuje, že „suma predčasného starobného dôchodku je vyššia ako 1,2-násobku sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu“.²⁶⁴ V prípade, že je poistenec zároveň účastníkom starobného dôchodkového sporenia, tretia podmienka je viazaná na súčet súm dôchodkových dávok z oboch pilierov.²⁶⁵ Negatívny dopad predčasného dôchodku má podobný charakter ako ten prezentovaný v českej právnej úprave, a teda celková suma predčasného starobného dôchodku sa znižuje o 0,5 % za každých začatých 30 dní predčasného starobného dôchodku.²⁶⁶ V otázkach nemožnosti ekonomickej činnosti počas poberania dávok dôchodkového poistenia a jej prípadného zohľadňovania pri následnom výpočte výšky dávky sa právna úprava Slovenskej republiky *mutatis mutandis* od jej českého náprotivku neodchyľuje.²⁶⁷

Odložený dôchodok

Na rozdiel od predčasného starobného dôchodku predstavuje odložený dôchodok situáciu, v ktorej subjekt, ktorý splnil všetky náležitosti nároku na priznanie starobného dôchodku, takúto možnosť nevyužije a namiesto toho aj naďalej pokračuje v ekonomickej činnosti.

Český Zákon o dôchodkovom poistení túto problematiku rozoberá v niekoľkých odsekoch § 34. Motivácia pre prácu v dôchodkovom veku opäť plynie zo zvýšenia percentuálnej výmery dôchodkovej dávky. V prípade, že subjekt vykonáva ekonomickejšiu činnosť a zároveň poberá celý dôchodok, percentuálna výmera sa mu za každých 360 odpracovaných dní na žiadosť zvyšuje o 0,4 % výpočtového základu.²⁶⁸ Avšak toto zvýhodnenie je v značnom nepomere oproti výške poistného, ktoré subjekt za takúto činnosť odvedie.²⁶⁹ V prípade, že subjekt poberá iba polovičnú výšku dôchodku podľa § 37 odseku 1 Zákona o dôchodkovom poistení, jeho ekonomickejšia činnosť je odmenená zvýšením percentuálnej výmery o 1,5 % výpočtového základu za každých 180 odpracovaných dní a pri nepoberaní dôchodkovej dávky vôbec sa percentuálna výmera zvyšuje o rovnaké percento za

²⁶³ § 67 odsek 1 písmeno a), b) Zákona o sociálnom poistení.

²⁶⁴ § 67 odsek 1 písmeno c) Zákona o sociálnom poistení.

²⁶⁵ § 67 odsek 2 Zákona o sociálnom poistení.

²⁶⁶ § 68 odsek 1 Zákona o sociálnom poistení.

²⁶⁷ Pozri § 67 odsek 5, 6 a § 69a odsek 2 Zákona o sociálnom poistení.

²⁶⁸ §34 odsek 4 Zákona o dôchodkovom poistení.

²⁶⁹ POTŮČEK, M. op. cit. v pozn. č. 49, s. 32.

každých 90 odpracovaných dní.²⁷⁰ V poslednom zmienenom prípade je teda dávka starobného dôchodkového poistenia zvyšovaná štvornásobne viac ako pri ekonomickej aktivite pred dosiahnutím podmienok na priznanie starobného dôchodku. Na žiadosť poistenca je možné neaplikovať tento priaznivejší výpočet a získanú dobu poistenia zohľadniť podľa štandardného výpočtu pre dobu pred vznikom nároku na starobný dôchodok.²⁷¹

V prípade, že ekonomicky aktívny poplatník v Slovenskej republike nepoberal starobný dôchodok, aj keď mu vzniklo právo na jeho priznanie, zohľadní sa tento fakt pri výpočte dávky dôchodkového poistenia tým, že sa k sume dávky relevantnej do vzniku nároku pripočíta „súčin súčtu osobných mzdových bodov získaných za obdobie dôchodkového poistenia po vzniku nároku na starobný dôchodok a aktuálnej dôchodkovej hodnoty“.²⁷² Podobne ako v právnej úprave Českej republiky sa výsledná suma zvýši o 0,5 % za každých 30 dní odloženého dôchodkového poistenia. V prípade, že poistenec zároveň poberá starobný dôchodok, jeho suma sa určí vždy k 1. januáru podobne ako v predchádzajúcom prípade, no s tým rozdielom, že sa zohľadní iba polovica osobných mzdových bodov a percentuálne zvýšenie sa neaplikuje.²⁷³ Nakoniec tento zákon predvída možnosť zastavenia poberania starobného dôchodku počas výkonu ekonomickej činnosti, z ktorej je odvádzané poistné. V tomto prípade sa však na výpočet použije aj percentuálne zvyšovanie sumy opäť vo výške 0,5 % za každých 30 dní odloženého dôchodkového poistenia.²⁷⁴

Starobné dôchodky zvláštnych subjektov

V rámci právnej úpravy Českej republiky sa do tejto kategórie zaraďujú primárne osoby pracujúce v baníctve či iné osoby, ktoré historicky patrili do I. pracovnej kategórie, a taktiež účastníci protifašistického odboja.²⁷⁵ Špecifiká týchto osôb vplyvajú najmä na zníženie ich dôchodkového veku, prípadne na úpravu výpočtu percentuálnej výmery starobnej dôchodkovej dávky tak, aby bola pre ne výsledná dávka finančne priaznivejšia.²⁷⁶ Dĺžka ich povinnej doby poistenia sa však nemení. Tieto osoby predstavujú jediné čiastkové

²⁷⁰ § 34 odsek 2, 3 Zákona o dôchodkovom poistení.

²⁷¹ § 34 odsek 2 Zákona o dôchodkovom poistení.

²⁷² § 66 odsek 2 Zákona o sociálnom poistení.

²⁷³ § 66 odsek 3 Zákona o sociálnom poistení.

²⁷⁴ § 66 odsek 4 Zákona o sociálnom poistení.

²⁷⁵ LANG, R. in: ŠTANGOVÁ, V., LANG, R. a kol. op. cit. v pozn. č. 145, s. 96.

²⁷⁶ Pozri napríklad § 37c, § 74, § 74a, § 76, § 94 Zákona o dôchodkovom poistení.

výnimky z princípu jednotnej úpravy v právnej úprave českého starobného dôchodkového poistenia.²⁷⁷

Slovenská právna úprava stanovuje, že „nároky vyplývajúce zo zaradenia zamestnaní do I. a II. pracovnej kategórie sa zachovávajú“.²⁷⁸ Tým sa pre tieto osoby priaznivejšie upravuje dôchodkový vek aj výška dôchodkovej dávky. Oproti českej právnej úprave však Zákon o sociálnom poistení sám výhody osobám pracujúcich v baníctve nepriznáva. Právo na finančný príspevok majú podľa zvláštnych zákonov osoby, ktoré pôsobili v protifašistickom odboji, ale napríklad aj politickí väzni z obdobia od 25. februára 1948 do 31. decembra 1989.²⁷⁹ Napokon, úpravu posledného zmieného príspevku nájdeme aj v Českej republike.²⁸⁰

Česká odborná literatúra radí medzi zvláštne typy starobných dôchodkov aj starobný dôchodok premenený z dôchodku invalidného. Podľa § 61a Zákona o dôchodkovom poistení táto premena nastáva dosiahnutím 65. roku veku a suma starobného dôchodku zostáva bez zmeny vo výške predchádzajúceho invalidného dôchodku. Slovenská právna úprava v ustanovení § 81 odseku 1 Zákona o sociálnom poistení však predpokladá po splnení podmienok na vznik starobného dôchodku porovnanie výšky súm oboch dávok a následný zánik tej, ktorá je nižšia. V prípade ich rovnosti je výber dávky ponechaný na poistencovi.²⁸¹

6.2. Druhý pilier starobného dôchodkového poistenia

6.2.1. Podstatné rysy dôchodkového sporenia ako druhého piliera starobného dôchodkového poistenia

Zatiaľ čo prvý pilier tvorí hlavnú oporu dôchodkového poistenia a nepochybne predstavuje jeho najpodstatnejšiu časť, stále dôležitejšiu úlohu zohrávajú doplnkové dôchodkové schémy. Ako bolo stanovené vyššie, označenie týchto schém v Českej republike a na Slovensku obsahovo plne nerešpektuje teoretickú pilierovú štruktúru vytvorenú Svetovou bankou, najmä pokiaľ hovoríme o druhom pilieri starobného dôchodkového poistenia.

Jeho podstatou je vyňatie zákonom určenej sumy z poistného plynúceho do prvého piliera a presunutie tejto sumy na súkromný účet poplatníka založený u súkromnej

²⁷⁷ Pozri podkapitolu 3.2.4. tejto diplomovej práce.

²⁷⁸ § 274 odsek 1 Zákona o sociálnom poistení.

²⁷⁹ Zákon č. 285/2009 Z. z., o poskytovaní príspevku účastníkom národného boja za oslobodenie a vdovám a vdovcom po týchto osobách a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov a zákon č. 274/2007 Z. z., o príplatku k dôchodku politickým väzňom, v znení neskorších predpisov.

²⁸⁰ Zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti nemu, v znení neskorších predpisov.

²⁸¹ § 81 odsek 1 Zákona o sociálnom poistení.

správcovskej či penzijnej spoločnosti.²⁸² Primárnym účelom je vyňaté prostriedky investovať na finančných, teda predovšetkým na kapitálových trhoch. Jednou z hlavných ideí je prenesenie časti zodpovednosti za budúci dôchodok na samotného sporeľa, čo je však limitované zásadou dobrovoľnosti.²⁸³ Dalo by sa povedať, že vznikom druhého piliera sa čiastočne oslabuje princíp solidarity v systéme dôchodkového poistenia.²⁸⁴

Hneď v úvode tejto kapitoly je ale potrebné upozorniť, že porovnanie právnych úprav oboch štátov nebude plnohodnotné. Pochopiteľným dôvodom je fakt, že právna úprava druhého piliera v Českej republike v súčasnosti už niekoľko rokov neexistuje. Relevantné zákony, konkrétne zákon č. 426/2011 Sb., *o dôchodovom sporení* a zákon č. 397/2012 Sb., *o pojištném na dôchodové sporení*, ktoré boli prijaté v rámci takzvanej Veľkej dôchodkovej reformy, boli následne derogované účinnosťou zákona č. 376/2015 Sb., *o ukončení dôchodového sporení*.²⁸⁵ Preto sa táto diplomová práca zameria skôr na podstatu slovenskej právnej úpravy v zákone č. 43/2004 Z. z., o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov a v prípade podobností, či naopak odchýlok, bude doložená niekdajšia česká verzia.²⁸⁶

6.2.2. Účasť na dôchodkovom sporení a sporiaca fáza

Účasť na sporení v druhom pilieri je založená na dobrovoľnosti, a to uzatvorením zmluvy o starobnom dôchodkovom sporení s dôchodkovou správcovskou spoločnosťou.²⁸⁷ Slovenský Zákon o dôchodkovom sporení v § 64 odseku 1 písmene b) stanovuje maximálnu vekovú hranicu osoby, ktorá môže takúto zmluvu uzatvoriť, a to na vek 35 rokov.²⁸⁸ Po uzatvorení tejto zmluvy však nie je možné účasť v druhom pilieri predčasne ukončiť.

Veková hranica 35 rokov bola do Zákona o dôchodkovom sporení vložená novelou až v roku 2013. Dôvodová správa na margo tejto zmeny uvádza, že dôvodom je „zavedenie zásady úplnej dobrovoľnosti pre vstup do druhého piliera založenej na rešpektovaní slobody rozhodovania sa jednotlivca pre takýto vstup“.²⁸⁹ Je síce pravda, že dovtedajšia právna úprava

²⁸² Tento mechanizmus sa nazýva aj ako opt out. Pozri VESELÝ, J. in: VESELÝ, J. a kol. *Právo sociálneho zabezpečení*. Praha: Linde Praha, 2013, s. 102. ISBN 978-80-7201-915-1.

²⁸³ VESELÝ, J. in: VESELÝ, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 282, s. 102.

²⁸⁴ MACKOVÁ, Z. op. cit. v pozn. č. 88, s. 274.

²⁸⁵ KAŠE, M. op. cit. v pozn. č. 103, s. 48.

²⁸⁶ Ďalej len „Zákon o dôchodkovom sporení“.

²⁸⁷ § 15 a nasl. Zákona o dôchodkovom sporení.

²⁸⁸ Rovnaká podmienka bola prítomná v českej právnej úprave. Pozri VESELÝ, J. in: VESELÝ, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 282, s. 102.

²⁸⁹ Dôvodová správa k zákonu č. 252/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Všeobecná časť. In

participáciu na sporení v druhom pilieri výslovne prikazovala, a to napríklad osobám ktoré do roku 2005 neboli dôchodkovo poistené podľa Zákona o sociálnom poistení. Pri bližšom pohľade na dnešnú právnu úpravu je však zrejmé, že bude existovať skupina osôb, ktorá by do druhého piliera vstúpiť chcela, no nie je jej to pre prekročenie vekovej hranice dovolené. A to aj napriek tomu, že dôvodom nemusí byť nezájem či nedôvera v túto penzijnú schému, ale relevantná prekážka, akou je napríklad štúdium a dočasný život v zahraničí.

Sporiteľom v druhom pilieri starobného dôchodkového poistenia sa môže stať len osoba, ktorá je dôchodkovo poistená podľa Zákona o sociálnom poistení, prípadne osoba, za ktorú poistné platí Sociálna poisťovňa.²⁹⁰ Zahájením sporiacej fázy vzniká poplatníkovi povinnosť platiť poistné, pričom za poplatníka súčasná právna úprava považuje okrem Sociálnej poisťovne aj zamestnávateľa, SZČO a štát.²⁹¹ Na tomto prípade je možné pozorovať prvý rozdiel oproti niekdajšej českej právnej úprave, ktorá za povinného poplatníka určovala aj samotného zamestnanca.²⁹² Zatiaľ čo § 20 písmena b) Zákona o sociálnom poistení samotnému zamestnancovi dovoľuje stať sa dobrovoľným prispievateľom na starobné dôchodkové sporenie.

Tento rozdiel je badateľný aj pri výške sadzby povinných príspevkov. V prípade slovenského druhého piliera je táto sadzba určená konkrétnym percentom za kalendárny rok predstavovaná časťou odvodov do prvého piliera starobného dôchodkového poistenia.²⁹³ Odvod poplatníka preto v konečnom dôsledku neprevyšuje mieru potenciálnych odvodov do prvého piliera bez účasti v tejto dobrovoľnej schéme. Český druhý pilier však podmieňoval účasť osôb v ňom zvýšením celkových odvodov o 2 %, takže sa celkové odvodové zaťaženie zvýšilo z 28 % na 30 %.²⁹⁴ Dá sa predpokladať, že toto rozhodnutie českého zákonodarcu druhému pilieru v popularite mohlo skôr uškodiť.

Uzatvoriť zmluvu o dôchodkovom sporení je možné so špeciálnym subjektom dôchodkovou správcovskou spoločnosťou.²⁹⁵ DSS musí byť akciovou spoločnosťou „so sídlom na území Slovenskej republiky, ktorej predmetom činnosti je vytváranie a správa dôchodkových fondov na vykonávanie starobného dôchodkového sporenia (...), a to na

Najpravo.sk [online]. [cit. 2022-6-25]. Dostupné z: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2012/252-2012-z-z.html>

²⁹⁰ § 14 Zákona o dôchodkovom sporení.

²⁹¹ § 21 Zákona o dôchodkovom sporení.

²⁹² KAŠE, M. op. cit. v pozn. č. 103, s. 48.

²⁹³ V roku 2022 ide o sadzbu 5,50 % z vymeriavacieho základu. Pozri § 22 Zákona o dôchodkovom sporení.

²⁹⁴ Výška sadzby bola stanovená na 5 %, pričom 3 % predstavovali odklon z odvodov do prvého piliera. Pozri KAŠE, M. op. cit. v pozn. č. 103, s. 48.

²⁹⁵ Ďalej len „DSS“.

základe povolenia na vznik a činnosť dôchodkovej správcovskej spoločnosti udeleného Národnou bankou Slovenska“.²⁹⁶ V Českej republike túto úlohu vykonávali penzijné spoločnosti.²⁹⁷ Nevyhnutným predpokladom fungovania týchto spoločností je oddelenosť vlastného majetku a peňažných prostriedkov sporiteľov vedených na samostatných účtoch.²⁹⁸

Slovenský Zákon o sociálnom poistení v § 72 odseku 4 ukladá povinnosť DSS vytvoriť a spravovať minimálne dva druhy fondov, a to dlhopisový garantovaný dôchodkový fond a akciový negarantovaný dôchodkový fond. Diferenciácia fondov je teda zabezpečená rozdielnosťou typov použitých finančných nástrojov či mierou ich rizikovosti.²⁹⁹ Pravdaže, okrem nich môže DSS vytvárať aj iné fondy, no obligatórnou podmienkou je za každých okolností predchádzajúce povolenie Národnej banky Slovenska.³⁰⁰ Penzijné spoločnosti v Českej republike mali povinnosť vytvárať a obhospodarovať až štyri druhy fondov, ktoré používali podobné portfóliá finančných nástrojov, a to konzervatívny fond, vyvážený fond, dynamický fond a fond štátnych dlhopisov.³⁰¹

Pri uzatváraní zmluvy o dôchodkovom poistení sa v zmysle zásady dobrovoľnosti prenecháva výber fondu na samotného sporiteľa. Nebezpečenstvo neodborných rozhodnutí je znížené zákonom stanovenou informačnou povinnosťou DSS voči týmto osobám.³⁰² Informácie sa týkajú druhov dôchodkových fondov, ich hospodárskych výsledkov, ako aj výsledkov hospodárenia samotnej DSS.³⁰³

V Slovenskej republike momentálne pôsobí 5 rôznych DSS.³⁰⁴ Tieto DSS ponúkajú 17 rôznych fondov, ktoré sa delia na vyššie spomenuté výlučne dlhopisové fondy, ďalej výlučne akciové fondy a zmiešané fondy, v rámci ktorých sa prostriedky investujú do akcií a dlhopisov zároveň. Od roku 2012 na Slovensku pôsobia aj indexové fondy, ktorých

²⁹⁶ § 47 odsek 1 Zákona o dôchodkovom sporení.

²⁹⁷ Pozri podkapitolu 6.3.2. tejto diplomovej práce.

²⁹⁸ TONHAUSER, P. in: MATLÁK, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 6, s. 301.

²⁹⁹ § 72 odsek 7 Zákona o dôchodkovom sporení.

³⁰⁰ § 72 odsek 3 Zákona o dôchodkovom sporení.

³⁰¹ § 43 zákona č. 426/2011 Sb., o *důchodovém spoření*.

³⁰² V českej právnej úprave sa uvádza aj vyžadovanie informácií od účastníka, napríklad o jeho znalostiach a skúsenostiach v oblasti financií. Avšak v prípade neuvedenia týchto informácií to nezakladá prekážku uzatvorenia zmluvy o dôchodkovom sporení podľa predstáv sporiteľa. Pozri § 85 zákona č. 426/2011 Sb., o *důchodovém spoření*.

³⁰³ TONHAUSER, P. in: MATLÁK, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 6, s. 295.

³⁰⁴ Sú nimi Allianz - Slovenská dôchodková správcovská spoločnosť, a.s.; 365. life, d.s.s., a.s.; NN dôchodková správcovská spoločnosť, a.s.; UNIQA d.s.s., a.s. a VÚB Generali d.s.s., a.s.. Pozri II. pilier - starobné dôchodkové sporenie. Dôchodkové správcovské spoločnosti. In Employment.gov.sk [online]. [cit. 2022-07-25]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/ii-pilier-starobne-dochodkove-sporenie/>

výkonnosť je oproti aktívne spravovaným fondom, teda fondom dlhopisovým a akciovým, zatiaľ neprekonaná.³⁰⁵

6.2.3. Výplatná fáza dôchodkového sporenia

Zákon o dôchodkovom sporení sa vo svojej štvrtjej časti venuje druhom dôchodkov, ktoré je možné v Slovenskej republike z druhého piliera vyplácať.³⁰⁶ Ide mimo iné o starobný dôchodok a predčasný starobný dôchodok pomocou rôznych foriem výplat dohodnutých v zmluve o poistení dôchodku či o výnos z investovania majetku v dôchodkovom fonde.³⁰⁷

Formy výplaty sa delia na doživotný dôchodok, ktorý sa vypláca do smrti poberateľa dôchodku, a predstavuje základný spôsob výplaty.³⁰⁸ Ďalej podľa § 33 Zákona o dôchodkovom sporení ide o dočasný dôchodok, ktorý je vyplácaný v dohodnutej dobe od 5 do 10 rokov, no jeho priznanie je podmienené prekročením referenčnej sumy súčtom všetkých dôchodkových dávok.³⁰⁹ Nakoniec ide o programový výber, ktorý je tiež podmienený prekročením referenčnej sumy ako v predchádzajúcej vete.³¹⁰

Výplatná fáza však môže nastať až po priznaní starobného dôchodku alebo predčasného starobného dôchodku podľa Zákona o sociálnom poistení, prípadne ak súčet súm predčasného starobného dôchodku podľa Zákona o sociálnom poistení a doživotného predčasného starobného dôchodku je vyšší ako 1,2-násobok sumy životného minima.³¹¹

V rámci českej právnej úpravy existovala relevantná možnosť uzatvorenia poistnej zmluvy o poistení dôchodku, opäť s rôznymi formami výplaty, medzi ktoré patril mimo iné doživotný starobný dôchodok alebo starobný dôchodok na dobu 20 rokov.³¹² Tento zákon tiež povinne vyžadoval pomerné zvyšovanie dávok počas výplatnej fázy, a to na rozdiel od stávajúcej slovenskej právnej úpravy, kde je takáto indexácia ponechaná na zjednanie v zmluve o poistení dôchodku.³¹³

Z praktického pohľadu je podstatnou súčasťou právnych úprav aj problematika dedenia. Počas sporiacej fázy je dedenie prostriedkov naakumulovaných v príslušnom fonde

³⁰⁵ Výnosy fondov v druhom pilieri. In Druhypilier.datalizer.sk [online]. [cit. 2022-07-25]. Dostupné z: <https://druhypilier.datalizer.sk/moje-fondy>

³⁰⁶ § 29 Zákona o dôchodkovom sporení.

³⁰⁷ Výnos z investovania vyplácaný na žiadosť sporiťovi, ktorý dosiahol dôchodkový vek, však nie je považovaný za dôchodok. Pozri § 46i Zákona o dôchodkovom sporení.

³⁰⁸ § 32 Zákona o dôchodkovom sporení.

³⁰⁹ Referenčná suma predstavuje priemernú mesačnú sumu starobného dôchodku. Pozri § 46da Zákona o dôchodkovom sporení.

³¹⁰ § 33a Zákona o dôchodkovom sporení.

³¹¹ § 30 a 31 Zákona o dôchodkovom sporení.

³¹² § 17 a nasl. zákona č. 426/2011 Sb., o *důchodovém spoření*.

³¹³ § 42 Zákona o dôchodkovom sporení.

zaručené.³¹⁴ Inak tomu nebolo ani v prípade českej právnej úpravy.³¹⁵ V prípade výplatnej fázy je však príslušná právna úprava o niečo zložitejšia. Suma, ktorá nestihla byť vyplatená po uzatvorení zmluvy o poistení dôchodku, je predmetom dedenia len ak bola forma výplaty zvolená ako programový výber, alebo ak relevantná právna udalosť, teda smrť, nastala skôr ako bolo oprávnenému vyplatených 84 mesačných súm, a to len do výšky súčtu týchto 84 mesačných súm.³¹⁶ Pri prekročení tejto doby a pri zvolení formy výplaty dočasným dôchodkom podľa § 33 odseku 1 Zákona o dôchodkovom sporení k dedeniu prostriedkov nedochádza. Obdobne v prípade českej právnej úpravy pri zvolení formy výplaty doživotným starobným dôchodkom k dedeniu nedochádzalo, no v prípade starobného dôchodku na 20 rokov išlo o majetok spôsobilý byť predmetom dedenia.³¹⁷

6.2.4. Zhrnutie právnej úpravy druhého piliera starobného dôchodkového poistenia

Na Slovensku sa sporenie v druhom pilieri stále teší relatívne veľkej obľube. Ku koncu roka 2021 objem majetku v týchto fondoch predstavoval skoro 12 miliárd Eur, teda necelých 293 miliárd Kč, pričom bol rozdelený medzi viac ako 1,6 milióna sporiteľov rôznych vekových kategórií.³¹⁸ Jeho zrušenie a presunutie prostriedkov do prvého piliera sa síce z času na čas vo verejnom priestore objaví, ale vďaka súčasnému zneniu Ústavy SR by bola táto zmena o niečo zložitejšia.³¹⁹

Existencia druhého piliera v Českej republike trvala len krátke štyri roky. Za jednu z hlavných príčin zrušenia sa jednoznačne dá považovať malý záujem verejnosti, o čom svedčí aj fakt, že k dňu ukončenia druhého piliera na ňom participovalo len cca. 84 tisíc ľudí.³²⁰ Títo ľudia mali následne na výber buď previesť príslušné prostriedky na účet u osoby oprávnenej poskytovať platobné služby alebo ich prevedenie do tretieho piliera.³²¹ Stále tu však existoval negatívny následok krátenia percentuálnej výmery dôchodku z prvého piliera, a to konkrétne vo výške výpočtového základu, ktorý sa znižoval o 0,3 % za každý rok účasti

³¹⁴ § 40 odsek 1 Zákona o dôchodkovom sporení.

³¹⁵ § 16 zákona č. 426/2011 Sb., o *důchodovém spoření*.

³¹⁶ § 32 odsek 2 Zákona o dôchodkovom sporení.

³¹⁷ VESELÝ, J. in: VESELÝ, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 282, s. 107.

³¹⁸ II. pilier v číslech. In [Employment.gov.sk](https://www.employment.gov.sk) [online]. [cit. 2022-07-25]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/ii-pilier-starobne-dochodkove-sporenie/zhodnotenie-majetku/>; Suma bola prepočítaná výmenným kurzom Národnej banky Slovenska ku dňu 31.10.2022.

³¹⁹ Pozri podkapitolu 5.2.1. tejto diplomovej práce.

³²⁰ POTŮČEK, M. op. cit. v pozn. č. 49, s. 112.

³²¹ § 3 odsek 1 zákona č. 376/2015 Sb., o *ukončení důchodového spoření*.

a dôchodkovom sporení.³²² Tomuto sa dalo predísť doplatením neodvedeného poistného na dôchodkové poistenie, a to do konca roku 2017.³²³

Základná myšlienka schémy druhého piliera je, zdá sa, jednoduchá. Je ňou dočasné zníženie príspevkov do prvého piliera za účelom zaistenia vyššej dôchodkovej dávky budúceho beneficienta. Jeho oveľa dôležitejšiu pridanú hodnotu je však potrebné vidieť v príspevaní k vyriešeniu problému udržateľnosti dôchodkového systému ako celku. V Českej republike tento plán podľa všetkého stroskotal najmä na zlej komunikácii politikov a možnej prísnonosti prijatej právnej úpravy.

V Slovenskej republike je pre zmenu druhému pilieru verejnosťou dlhodobo vyčítaná nízka výnosnosť. Na tomto mieste je však vhodné pripomenúť zásadu prenesenia zodpovednosti. Sporitelia, často v dôsledku nedostatočnej finančnej gramotnosti alebo nezájmu o stav osobných financií vôbec, neinvestujú svoje prostriedky spôsobom, ktorý je s ohľadom na ich vek primeraný. Tým sa však pripravujú o možné zhodnotenie ponúkané dynamickejšou investičnou stratégiou.

Druhým dôvodom nízkej výnosnosti druhého piliera starobného dôchodkového poistenia, ktorá nie je spôsobená pričinením samotných sporiteľov, je nedokonalá právna úprava, napríklad v zmysle takzvanej stabilizačnej fázy, ktorá núti sporiteľov postupne prechádzať z akciových a indexových fondov do fondov garantovaných, a to povinne od 52 roku veku.³²⁴ Presun sa opakuje každoročne vo výške 10 % objemu celkového majetku a na základe žiadosti sporiteľa je možné tento presun skrátiť na polovicu.³²⁵ Od 61 roku veku však sporiteľ môže mať svoje prostriedky zainvestované len v garantovanom fonde a to aj napriek tomu, že v jeho prípade môže dôjsť k odloženiu dôchodku. Na vine sú nepochybne aj dôsledky spôsobené častými, ale najmä neodbornými či nedomyslenými politickými rozhodnutiami pretavenými do zmien právnej úpravy druhého piliera.³²⁶ V neposlednom rade sa ako problém javí neprimerane vysoká miera poplatkov, ktoré právna úprava umožňuje DSS za správu majetku vo fondoch od sporiteľov požadovať.

³²² LANG, R. in: ŠTANGOVÁ, V., LANG, R. a kol. op. cit. v pozn. č. 145, s. 100.

³²³ § 20 a nasl. zákona č. 376/2015 Sb., o ukončení dôchodového sporení.

³²⁴ § 92 odsek 1 Zákona o dôchodkovom sporení.

³²⁵ § 92 odsek 1, 2 Zákona o dôchodkovom sporení.

³²⁶ Asi najzávažnejším príkladom je povinné presunutie sporiteľov z negarantovaných fondov do dlhopisových garantovaných fondov v roku 2012 v prípade, že nepošlú príslušnej DSS spätné vyjadrenie o nesúhlase s takouto operáciou. Dôsledkom tejto novely bol fakt, že „z negarantovaných fondov sa ku koncu apríla 2012 presunulo v priemere až 89 % majetku“. Pozri FRANEK, J., STRÍŽENCOVÁ, K. Sú dôchodky z druhého piliera prinízke? Inštitút finančnej politiky. Ministerstvo financií SR. Komentár 2015/1, s. 2. In Mfsr.sk [online]. [cit. 2022-07-25]. Dostupné z: https://www.mfsr.sk/files/archiv/priloha-stranky/4899/86/Komentar_dochodky-z-Iip_final.pdf

6.3. Tretí pilier starobného dôchodkového poistenia

6.3.1. Podstatné rysy doplnkového dôchodkového sporenia ako tretieho piliera starobného dôchodkového poistenia

Pilier tretí, ako ďalšia doplnková schéma dôchodkového poistenia v sociálnom zabezpečení, na rozdiel od dôchodkového sporenia nijakým spôsobom nezasahuje do prvého piliera starobného dôchodkového poistenia a ani z neho neodčerpáva finančné prostriedky. Vo svojej podstate je tretí pilier založený na investovaní súkromných príspevkov účastníka, jeho zamestnávateľa či v prípade právnej úpravy Českej republiky aj štátnych príspevkov na finančných, a teda predovšetkým kapitálových trhoch. Teória v tomto prípade hovorí o princípe odloženej spotreby.³²⁷ Rozdielom tejto schémy od bežného súkromného finančného produktu sú práve príspevky poskytované štátom a ďalšie výhody, ktoré legislatívna úprava pre participujúce osoby stanovuje. Idea prevzatia zodpovednosti osoby za časť budúcej dôchodkovej dávky je teda v prípade tretieho piliera primárna.

Tento systém sa v českej a slovenskej právnej úprave vyskytuje už relatívne dlho, aj keď počas svojej existencie prešiel určitými zmenami. Prvá právna úprava sa v oboch krajinách objavila v 90. rokoch 20. storočia, v podobe zákona č. 42/1994 Sb., *o penzijním pripojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením*, v znení neskorších predpisov.³²⁸ A ďalej zákona č. 123/1996 Z. z., *o doplnkovom dôchodkovom poistení zamestnancov a o zmene a doplnení niektorých zákonov*, ktorým sa však táto diplomová práca nebude zaoberať, pretože bol derogovaný zákonom č. 650/2004 Z. z., *o doplnkovom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov*, v znení neskorších predpisov.³²⁹ Týmto krokom sa v slovenskej právnej úprave mimo iné odstránila diskriminácia SZČO v súvislosti s ich účasťou v treťom pilieri.³³⁰ O niekoľko rokov prešla doplnková penzijná schéma reformou aj v Českej republike, a to zákonom č. 427/2011 Sb., *o doplňkovém penzijním spoření*, v znení neskorších predpisov.³³¹ Napriek tomu však Zákon o penzijnom pripoistení zostal aj naďalej platný a účinný.³³²

³²⁷ MACKOVÁ, Z. op. cit. v pozn. č. 88, s. 275.

³²⁸ Ďalej len „Zákon o penzijnom pripoistení“.

³²⁹ Ďalej len „Zákon o doplnkovom sporení SR“.

³³⁰ MACKOVÁ, Z. op. cit. v pozn. č. 72, s. 72-73.

³³¹ Ďalej len „Zákon o doplnkovom sporení ČR“.

³³² Pozri podkapitolu 6.3.2. tejto diplomovej práce.

6.3.2. Účasť na doplnkovom dôchodkovom či penzijnom sporení a sporiaca fáza

Participácia na sporení v treťom pilieri je v prípade oboch krajín založená na zásade fakultatívnosti.³³³ Podstatným predpokladom účasti je uzatvorenie zmluvy o doplnkovom dôchodkovom či penzijnom sporení s jednou zo súkromných spoločností, ktorými sú podľa § 29 a nasledujúcich Zákona o doplnkovom sporení ČR penzijné spoločnosti a podľa § 22 a nasledujúcich slovenského Zákona o doplnkovom sporení SR doplnkové dôchodcovské spoločnosti.³³⁴ V Českej republike momentálne pôsobí dokopy 9 PS a na Slovensku to sú 4 DDS.³³⁵ Podstatné náležitosti pre existenciu PS aj DDS upravujú oba zákony podobne. Patrí medzi ne požiadavka na formu právnickej osoby, a teda musí ísť o akciovú spoločnosť, ďalej táto spoločnosť musí mať sídlo v príslušnej krajine a licenciu poskytnutú národnou bankou.³³⁶ Tiež je vyžadované, aby DSS a PS splnili finančné požiadavky v stanovenej výške.³³⁷

Oproti tomu však v dnešnej dobe už nie je možné uzavrieť zmluvu podľa českého Zákona o penzijnom pripoistení, čo inak povedané znamená, že žiadny nový účastník tento produkt nemôže začať využívať. Takzvaný transformačný proces penzijných fondov v období rokov 2011 až 2013 znamenal povinnú premenu týchto fondov na transformované fondy PS, pričom táto zmena bola podmienkou ďalšieho poskytovania služieb podľa Zákona o penzijnom pripoistení.³³⁸ Transformované fondy v dnešnej dobe obhospodarujú skoro všetky PS.³³⁹

Podľa § 2 Zákona o doplnkovom sporení ČR sa účastníkom môže stať len fyzická osoba, ktorá s PS uzavrela príslušnú zmluvu. Zmluvu môže v zmysle § 5 odseku 8 toho istého

³³³ LANG, R. in: ŠTANGOVÁ, V., LANG, R. a kol. op. cit. v pozn. č. 145, s. 225.; TONHAUSER, P. in: MATLÁK, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 6, s. 310.

³³⁴ Penzijné spoločnosti ďalej len „PS“ a doplnkové dôchodkové spoločnosti ďalej len „DDS“.

³³⁵ V Českej republike ide o *Allianz penzijní společnost, a.s.*; *Conseq penzijní společnost, a.s.*; *Česká spořitelna - penzijní společnost, a.s.*; *ČSOB Penzijní společnost, a. s., člen skupiny ČSOB*; *Generali penzijní společnost, a.s.*; *KB Penzijní společnost, a.s.*; *NN Penzijní společnost, a.s.*; *Rentea penzijní společnost, a.s.* a *UNIQA penzijní společnost, a.s.*. V Slovenskej republike sú nimi UNIQA d.d.s, a.s.; NN Tatry-Sympatia, d.d.s., a.s.; Stabilita, d.d.s., a.s. a Doplnková dôchodková spoločnosť Tatra banky, a.s.. Pozri *Penzijní společnosti. Aktuálně působící penzijní společnosti v ČR*. In Mfcr.cz. [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/soukrome-penzijni-systemy/iii-pilir-doplňkove-penzijni-sporeni-a-p/penzijni-spolecnosti>; III. pilier - doplnkové dôchodkové sporenie. Doplnkové dôchodkové spoločnosti. In Employment.gov.sk. [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/iii-pilier-doplňkove-dochodkove-sporenie/>

³³⁶ 29 odsek 1, 2 § Zákona o doplnkovom sporení ČR; § 22 odsek 1 Zákona o doplnkovom sporení SR.

³³⁷ Počiatočný kapitál českej PS, teda súčet základného kapitálu a emisného ážia, musí byť najmenej 50 miliónov Kč a základné imanie slovenskej DDS sa musí rovnať aspoň objemu 1.650.000,- Eur, teda viac ako 40 miliónov Kč. Pozri § 37 odsek 1 Zákona o doplnkovom sporení ČR; § 22 odsek 8 Zákona o doplnkovom sporení SR. Suma bola prepočítaná výmenným kurzom Národnej banky Slovenska ku dňu 31.10.2022.

³³⁸ VESELÝ, J. in: VESELÝ, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 282, s. 113.

³³⁹ Výnimkou je *Rentea penzijní společnost, a.s.*. Pozri *Transformované fondy - I. čtvrtletí 2022*. In Aspcr.cz [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.apscr.cz/wp-content/uploads/2022/05/Transformovan%C3%A9-fondy-1Q-2022.pdf>

zákona taktiež uzavrieť aj zákonný zástupca za neplnoletého účastníka.³⁴⁰ Oproti tomu, v rámci slovenskej právnej úpravy je rozhodujúcim kritériom pre uzatvorenie príslušnej zmluvy existencia zamestnaneckého právneho pomeru a v prípade, že táto podmienka splnená nie je, vyžaduje sa dosiahnutie plnoletosti fyzickej osoby.³⁴¹

Pôvodní účastníci penzijných fondov podľa českého Zákona o penzijnom pripoistení dostali na výber zostať v transformovanom penzijnom fonde, ktorý sa podriaďuje tomuto zákonu, alebo preniesť svoje prostriedky do fondu PS podľa Zákona o doplnkovom sporení ČR, pričom obe tieto varianty, ako je ďalej uvedené, majú svoje pre a proti.³⁴²

Za prispievateľov sa podľa Českej právnej úpravy okrem samotného účastníka považujú aj zamestnávateľ účastníka a tiež štát, za ktorý túto povinnosť po splnení podmienok vykonáva Ministerstvo financií Českej republiky.³⁴³ Príspevok účastníka nemôže byť nižší ako 100,- Kč za mesiac, ale zároveň je možné, aby časť alebo celú sumu za účastníka platil po dohode jeho zamestnávateľ.³⁴⁴ Nárok na štátny príspevok je priznaný len účastníkovi, „ktorý má trvalý pobyt na území Českej republiky alebo má bydlisko na území členského štátu, a je zúčastnený dôchodkového poistenia podľa tuzemských právnych predpisov, požívateľom dôchodku z tohto dôchodkového poistenia alebo zúčastnený verejného zdravotného poistenia.“³⁴⁵ Štátny príspevok predstavuje súčet 90,- Kč a 20 % z čiastky presahujúcej 300,- Kč príspevku, maximálne však 230,- Kč mesačne.³⁴⁶ Ak za účastníka platí príspevok len zamestnávateľ, nárok na štátny príspevok nevzniká.³⁴⁷

Český Zákon o penzijnom pripoistení v § 27 a nasledujúcich počíta s rovnakou skupinou prispievateľov, no štátny príspevok sa pohybuje len od 50,- Kč do 150,- Kč mesačne.³⁴⁸ V prípade slovenskej právnej úpravy sa so štátnymi príspevkami nepočíta vôbec, zato úprava v § 12 Zákona o doplnkovom sporení SR stanovuje zamestnávateľovi povinnosť v niektorých prípadoch zamestnancovi povinne do tejto dôchodkovej schémy prispievať.³⁴⁹

³⁴⁰ Uzavretie penzijného sporenia pre neplnoletého má svoje výhody aj nevýhody. Výhodou je poskytovanie štátneho príspevku po splnení príslušných zákonných pravidiel. Nevýhodou oproti inému komerčnému spôsobu sporenia finančných prostriedkov však je, že s týmito prostriedkami nie je možné nakladať pred dovŕšením dôchodkového veku, a to až na výnimku takzvaného čiastočného odbytného.

³⁴¹ § 5 odsek 1 Zákona o doplnkovom sporení SR.

³⁴² VESELÝ, J. in: VESELÝ, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 282, s. 113.

³⁴³ § 9 a nasl. Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁴⁴ § 9 a § 10 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁴⁵ § 13 odsek 1 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁴⁶ § 14 odsek 2 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁴⁷ § 10 odsek 2 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁴⁸ § 29 odsek 2 Zákona o penzijnom pripoistení.

³⁴⁹ Napríklad niektoré práce na úseku verejného zdravotníctva. Pozri § 2 odsek 2 písmeno b) Zákona o doplnkovom sporení SR.

Podstatným rozdielom medzi pilierom tretím a druhým v rámci úprav oboch krajín je však právo účastníka kedykoľvek prerušiť participáciu na tomto systéme, čím sa v právnych úpravách akcentuje plná fakultatívnosť tejto schémy.³⁵⁰

Nahromadené príspevky účastníka, ktoré sú oddelené od majetku PS, sa podľa § 93 Zákona o doplnkovom sporení ČR zhromažďujú v účastníckych fondoch, ktoré schvaľuje Česká národná banka.³⁵¹ Obligatórne sa vytvára len konzervatívny fond, ktorý prostriedky investuje prevažne do dlhopisov a iných málo rizikových finančných nástrojov.³⁵² Zvyšné fondy potom investujú do akcií a iných finančných nástrojov v rôznych pomeroch.³⁵³ V prípade právnej úpravy na Slovensku nie je situácia priveľmi odlišná. Majetok DDS je od majetku doplnkového dôchodkového fondu oddelený a príslušný zákon stanovuje obmedzenia pre nástroje, do ktorých môže táto spoločnosť prostriedky investovať.³⁵⁴ Rovnako ako v prípade druhého piliera je pred zvolením konkrétneho fondu účastník povinne informovaný o jeho kľúčových aspektoch.

Vyššie uvedený štátny príspevok však nie je jedinou výhodou, ktorú zákonodarca v oboch krajinách používa na zatriktívnenie sporenia v schéme tretieho piliera starobného dôchodkového poistenia. Po splnení konkrétnych zákonných požiadaviek je ňou aj daňové zvýhodnenie poskytované prispievateľom. Český zákon č. 586/1992 Sb., *České národní rady o daních z příjmů*, v znení neskorších predpisov v § 15 odseku 5 umožňuje odčítať od základu dane príspevok poplatníka zaplatený na jeho vlastné doplnkové penzijné sporenie či penzijné pripoistenie.³⁵⁵ Najvyššia suma, ktorú si takto poplatník môže za jedno zdaňovacie obdobie od základu dane odčítať, je 24.000,- Kč a závisí od výšky „mesačných príspevkov, ktoré v jednotlivých kalendárnych mesiacoch zdaňovacieho obdobia presiahli výšku, od ktorej náleží maximálny štátny príspevok“.³⁵⁶ Zároveň je treba povedať, že príspevok zamestnávateľa poskytovaný zamestnancovi je oslobodený od dane z príjmu, a to do výšky 50.000,- Kč ročne.³⁵⁷

Slovenská právna úprava je koncipovaná veľmi podobne, pričom základ dane si poplatník môže znížiť maximálne do výšky 180 Eur, teda viac ako 4.400,- Kč, za rok, a to

³⁵⁰ § 11 odsek 3 Zákona o doplnkovom sporení ČR; TONHAUSER, P. in: MATLÁK, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 6, s. 317; § 19 odsek 2 Zákona o penzijnom pripoistení.

³⁵¹ § 96 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁵² § 94 odsek 1 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁵³ *Účastnické fondy - I. čtvrtletí 2022*. In Aspcr.cz [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.apscr.cz/wp-content/uploads/2022/05/%C3%9A%C4%8Dastnick%C3%A9-fondy-IQ-2022.pdf>

³⁵⁴ § 46 odsek 2 a § 53 a nasl. Zákona o doplnkovom sporení SR.

³⁵⁵ Ďalej len „Zákon o daniach z príjmov ČR“.

³⁵⁶ § 15 odsek 5 Zákona o daniach z príjmov ČR.

³⁵⁷ § 6 odsek 9 písmeno p) Zákona o daniach z príjmov ČR.

v prípade, ak bola príslušná zmluva s DDS uzatvorená najskôr v roku 2014.³⁵⁸ Avšak pre slovenského zamestnávateľa je pozitívnou odlišnosťou od českej právnej úpravy skutočnosť, že ich príspevky zamestnancom sú zaradené medzi daňové výdavky, a to „najviac vo výške 6 % zo zúčtovanej mzdy, náhrady mzdy a odmeny zamestnanca“.³⁵⁹

6.3.3. Výplatná fáza doplnkového dôchodkového či penzijného sporenia

Zákon o doplnkovom sporení ČR stanovuje viaceré možnosti dávok, ktoré môžu byť z prostriedkov nazhromaždených v treťom pilieri vyplácané. Sú nimi „starobná пенzia na určenú dobu, invalidná пенzia na určenú dobu, jednorazové vyrovnanie, odbytné, úhrada jednorazového poistného pre doživotnú пенziu, alebo úhrada jednorazového poistného pre пенziu na presne stanovenú dobu s presne stanovenou výškou dôchodku.“³⁶⁰ Hlavnou podmienkou pre vyplatenie väčšiny týchto dávok je dosiahnutie veku 60 rokov a zároveň splnenie určitej, príslušným zákonom stanovenej doby sporenia v dĺžke 60 mesiacov.³⁶¹ Dĺžka doby sporenia však môže byť zmluvou o doplnkovom dôchodkovom sporení predĺžená až na 120 mesiacov.³⁶² Ďalším predpokladom pre vyplácanie dávok je písomná žiadosť účastníka, dediča či určenej osoby.³⁶³

Výplata пенzie na určenú dobu „sa vypláca buď v splátkach v určitej výške, alebo v určitom počte splátok, do vyčerpania prostriedkov účastníka“.³⁶⁴ To je možné vykonať najmä v niekoľkých splátkach za rok a v prípade, ak by výška splátky nepresahovala 500,- Kč, v samostatnej splátke.³⁶⁵ Tieto prostriedky vypláca sama PS a doba vyplácania musí trvať najmenej 3 roky.³⁶⁶ Za splnenia určitých okolností môže byť táto doba skrátená na 2 roky.³⁶⁷

Oproti tomu, úhradu jednorazového poistného pre doživotnú пенziu alebo úhradu jednorazového poistného pre пенziu na presne stanovenú dobu s presne stanovenou výškou dôchodku vypláca poisťovňa, a to na základe poistnej zmluvy.³⁶⁸ V prvom rade je možné poskytnúť doživotnú пенziu a v takom prípade „musí byť výplata dôchodku stanovená v

³⁵⁸ § 11 odsek 8 až 10 zákona č. 595/2003 Z. z., o dani z príjmov, v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o dani z príjmov SR“). Suma bola prepočítaná výmenným kurzom Národnej banky Slovenska ku dňu 31.10.2022.

³⁵⁹ § 19 odsek 3 písmeno l) Zákona o dani z príjmov SR.

³⁶⁰ § 19 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁶¹ § 20 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁶² VESELÝ, J. in: VESELÝ, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 282, s. 116.

³⁶³ § 21 odsek 1 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁶⁴ § 22 odsek 1 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁶⁵ § 22 odsek 1 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁶⁶ § 22 odsek 2 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁶⁷ Pozri nižšie na úpravu pred dôchodku. § 22 odsek 2 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁶⁸ VESELÝ, J. in: VESELÝ, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 282, s. 116.

pravidelných peňažných splátkach v neklesajúcej výške, ktoré musia byť vyplácané doživotne aspoň štyrikrát za kalendárny rok.“³⁶⁹ Oproti tomu, podľa nasledujúceho odseku 3 § 23 Zákona o doplnkovom sporení ČR v rámci „penzie na presne stanovenú dobu s presne stanovenou výškou dôchodku musí doba výplaty dôchodku v dohodnutej presne stanovenej výške trvať najmenej 3 roky“. Skrátenie tejto doby na 2 roky potom prichádza do úvahy v prípade využitia inštitútu takzvaného preddôchodku.³⁷⁰

Podstatou inštitútu preddôchodku je možnosť čerpania prostriedkov z tretieho piliera starobného dôchodkového poistenia v období od predčasného ukončenia pracovného procesu do doby splnenia zákonných požiadaviek na priznanie starobného dôchodku z prvého piliera.³⁷¹ Jeho využitie je možné v už spomínanom prípade úhrady jednorazového poistného pre doživotnú penziu, pre penziu na presne stanovenú dobu alebo pri výpláte penzie na určenú dobu. Takéto vyplácanie môže nastať len po splnení troch kumulatívnych podmienok. Patrí medzi ne požiadavka, že „splátka je aspoň 30 % priemernej mzdy v národnom hospodárstve (...) za kalendárny rok predchádzajúci kalendárnemu roku, v ktorom začalo vyplácanie“.³⁷² Ďalej je potrebné splniť podmienku mesačnej neklesajúcej výplaty splátok, bez možnosti výplatu prerušiť alebo pozastaviť, a nakoniec je potrebné výplatu splátok rozvrhnúť tak, aby „začala najskôr dosiahnutím veku príjemcu, ktorý je o 5 rokov nižší ako vek potrebný pre vznik nároku na starobný dôchodok stanovený podľa § 32 Zákona o dôchodkovom poistení, a skončila najskôr dosiahnutím dôchodkového veku príjemcu potrebného pre vznik nároku na starobný dôchodok stanoveného podľa § 32 Zákona o dôchodkovom poistení zníženého o 3 roky.“³⁷³

Tento inštitút má však aj svoju negatívnu stránku, ktorou je fakt, že osoby dávky z neho poberajúce počas vyplácania preddôchodku neparticipujú na starobnom dôchodkovom sporení a ide teda o jednu z vylúčených dôb podľa § 16 odseku 4 písmena k) Zákona o dôchodkovom poistení. Na tomto mieste je tiež vhodné poznamenať, že za tieto osoby v období vyplácania preddôchodku platí poistné na nemocenské poistenie štát.³⁷⁴

³⁶⁹ § 23 odsek 2 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁷⁰ § 23 odsek 3 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁷¹ Ide o inštitút, ktorý je odlišný od predčasného dôchodku podľa Zákona o dôchodkovom poistení. Pozri podkapitolu 6.1.6. tejto diplomovej práce.

³⁷² § 22 odsek 4 písmeno a) Zákona o doplnkovom sporení ČR. Pozri tiež § 23 odsek 6 písmeno a) Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁷³ § 22 odsek 4 písmeno b), c) Zákona o doplnkovom sporení ČR. Pozri tiež § 23 odsek 6 písmeno a), c) Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁷⁴ § 7 odsek 1 písmeno q) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, v znení neskorších predpisov.

Medzi dávky, ktoré nemôžu byť podľa českej právnej úpravy vyplácané vo forme preddôchodku patrí jednorazové vyrovnanie a odbytné. Jednorazové vyrovnanie je možné skombinovať s inou, vyššie uvedenou dávkou, alebo o vyplatenie takejto dávky, alebo jej časti môže požiadať učená osoba, ktorej po smrti účastníka vznikol nárok na takúto dávku či jej časť.³⁷⁵ V prípade neurčenia osoby je táto dávka predmetom dedičstva.³⁷⁶ Odbytným sa rozumie vyplatenie naakumulovaných prostriedkov v prípade zániku penzijného sporenia po aspoň 24 mesiacoch existencie bez prevodu prostriedkov do inej PS, v prípade zrušenia účastníckeho fondu bez prevodu prostriedkov do fondu iného a nakoniec v zvyšných stanovených prípadoch po smrti účastníka.³⁷⁷ Dedenie naakumulovaných prostriedkov po smrti účastníka je preto zaručené.

Odbytné v podstate upravuje mimo iné aj následok rozviazania zmluvy o penzijnom sporení v prípade, že nastane pred dosiahnutím aspoň obdobia preddôchodku, teda predčasne. Takýmto následkom je podľa § 25 odseku 2 Zákona o doplnkovom sporení ČR vrátenie poskytnutých štátnych príspevkov a výnosov z nich nadobudnutých. Zároveň je v takom prípade potrebné doplatiť všetky poskytnuté daňové zvýhodnenia.³⁷⁸ Právna úprava tiež ponúka na výber čiastočné odbytné do výšky jednej tretiny hodnoty vlastných prostriedkov účastníka v prípade dovŕšenia 18 rokov veku a mimo iné za splnenia požiadavky doby sporenia aspoň v trvaní 120 mesiacov.³⁷⁹

Zákon o doplnkovom sporení SR vo svojom § 15 predstavuje niekoľko dávok, ktoré je možné vyplácať z tretieho piliera oprávneným osobám. Patrí medzi ne doplnkový starobný či výsluhový dôchodok, pričom oba môžu mať buď formu doživotného alebo dočasného dôchodku. Ďalej, rovnako ako v prípade českej právnej úpravy, je za určitých okolností možné požadovať jednorazové vyrovnanie a nakoniec spomínaný zákon predpokladá predčasný výber. Na zahájenie vyplácania každej z vyššie uvedených dávok je zároveň potrebné podať k príslušnej DDS písomnú žiadosť o výplatu dávok.³⁸⁰

Na výplatu dávky doplnkového starobného dôchodku slovenská právna úprava požaduje alternatívne splniť aspoň jednu z určených podmienok. Medzi ne patrí vznik nároku na výplatu dávky starobného dôchodku či predčasného starobného dôchodku podľa Zákona

³⁷⁵ § 24 odsek 1 písmeno a), b) Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁷⁶ § 24 odsek 1 písmeno c) Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁷⁷ § 25 odsek 1 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁷⁸ § 15 odsek 5 *in fine* Zákona o daniach z príjmov ČR.

³⁷⁹ § 25 odsek 4 Zákona o doplnkovom sporení ČR.

³⁸⁰ Právna úprava pre túto žiadosť stanovuje podmienku úradného osvedčenia podpisov v prípade, ak žiadosť nie je podaná na pobočke DDS osobne. § 20 odsek 1, 5 Zákona o doplnkovom sporení SR.

o sociálnom poistení, prípadne podľa rovnakého zákona dovŕšenie v kalendárnom roku určeného veku potrebného na nárok na starobný dôchodok.³⁸¹ V prípade doživotného dôchodku sa vyplácaná suma viaže na výšku nasporených prostriedkov a vek požiadania o túto dávku.³⁸² Vo forme dočasného dôchodku musí byť táto dávka vyplácaná aspoň po dobu 5 rokov a suma bude opäť závislá na dĺžke stanovenej doby vyplácania a výšky naakumulovaných prostriedkov.³⁸³ Forma dočasného dôchodku má oproti doživotnému dôchodku jednu výhodu a tou je právo pozostalého na nevyplatené finančné prostriedky v prípade predčasného úmrtia.³⁸⁴ Na tomto mieste je tiež vhodné poznamenať, že podľa slovenskej právnej úpravy sú všetky naakumulované prostriedky účastníka pred zahájením výplatnej fázy predmetom dedenia.³⁸⁵

Doplňkový výsluhový dôchodok môže byť na Slovensku poskytnutý len špeciálne stanovenej osobe, ktorej zamestnávateľ povinne platil príspevky do tretieho piliera podľa § 2 odseku 2 písmena b) Zákona o doplnkovom sporení SR, a to v trvaní najmenej 10 rokov.³⁸⁶ Druhou podmienkou je dovŕšenie 55 rokov veku účastníkom.³⁸⁷ Nakoniec, rozdiel medzi dočasným a doživotným vyplácaním tejto dávky korešponduje s vyššie stanovenou úpravou pri doplnkovom starobnom dôchodku.

Ako už bolo povedané, inštitút jednorazového vyrovnania pozná česká aj slovenská právna úprava. Jeho podstatou je výber všetkých prostriedkov na účte oprávneného, prípadne len ich časti. Celý objem prostriedkov je umožnené účastníkovi na Slovensku vybrať len z dôvodu invalidity, zrušenia dôchodkového fondu či samotnej DDS, a nakoniec v prípade, ak je naakumulovaná suma na účte „nižšia ako dvojnásobok priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve Slovenskej republiky“.³⁸⁸ V poslednom prípade by nemalo zmysel umožniť účastníkovi zvoliť inú formu výplaty, pretože by poskytovaná mesačná dávka predstavovala len zanedbateľnú finančnú hodnotu. Suma jednorazového vyrovnania však môže tiež predstavovať len určitú časť prostriedkov na účte oprávneného, a to vo výške maximálne 25 % či 50 % hodnoty účtu.³⁸⁹ Zvyšná časť prostriedkov na účte je v takom prípade

³⁸¹ § 16 odsek 1 Zákona o doplnkovom sporení SR.

³⁸² § 16 odsek 3 Zákona o doplnkovom sporení SR.

³⁸³ § 16 odsek 2, 4 Zákona o doplnkovom sporení SR.

³⁸⁴ § 21 Zákona o doplnkovom sporení SR.

³⁸⁵ § 21 Zákona o doplnkovom sporení SR.

³⁸⁶ § 17 odsek 1 Zákona o doplnkovom sporení SR.

³⁸⁷ § 17 odsek 1 Zákona o doplnkovom sporení SR.

³⁸⁸ § 18 odsek 1, 5 Zákona o doplnkovom sporení SR.

³⁸⁹ § 18 odsek 3, 4 Zákona o doplnkovom sporení SR.

obligatórne vyplácaná formou doplnkového starobného dôchodku, a to buď dočasnými alebo doživotnými dávkami.³⁹⁰

Posledným možným spôsobom výplaty prostriedkov v Slovenskej republike je predčasný výber. K nemu je možné pristúpiť, ak nie sú splnené vyššie uvedené alternatívy, avšak príslušná právna úprava stanovuje tri obmedzenia. Predčasný výber je limitovaný na prostriedky do fondu vložené len samotným účastníkom, a teda nie je možné predčasne siahnuť na prostriedky poskytnuté zamestnávateľom.³⁹¹ Druhým obmedzením je možnosť uskutočniť takýto výber najskôr 10 rokov po uzavretí prvej účastníckej zmluvy, prípadne najskôr 10 rokov po predchádzajúcom výbere.³⁹² A nakoniec, v prípade, ak účastník využil zákonnú možnosť znížiť si základ dane o odvedené príspevky do tretieho piliera, musí doplatiť rozdiel na odvedenej dani, ktorý za príslušné obdobie vznikol.³⁹³ Tieto požiadavky logicky vychádzajú z povahy systému dôchodkového zabezpečenia. Nie je totiž žiaduce, aby účastník siahal na svoje finančné prostriedky skôr, ako nastane jeho dôchodkový vek. Predčasným výberom však participácia v treťom pilieri sama od seba nezaniká.³⁹⁴

Napriek tomu, že sa žiadna osoba v Českej republike už nemôže stať novým účastníkom transformovaného penzijného fondu podľa Zákona o penzijnom pripoistení, účastníci, ktorí nevyužili presun svojich prostriedkov do fondu PS podľa Zákona o doplnkovom sporení ČR, majú na výber z dávok penzijného pripoistenia. Konkrétne ide o rôzne druhy penzií, jednorazové vyrovnanie a odbytné.³⁹⁵

Starobnou penziou podľa spomenutého zákona sa rozumie doživotná pravidelná výplata peňažnej čiastky, ktorej priznanie je podmienené splnením poistnej doby v dĺžke aspoň 60 mesiacov, ale neprekročením poistnej doby v dĺžke 120 mesiacov.³⁹⁶ Zároveň na priznanie tejto dávky právna úprava požaduje dosiahnutie veku stanoveného penzijným plánom, ktorý nemôže byť nižší ako 60 rokov veku bez rozdielu od pohlavia účastníka.³⁹⁷ Ďalšími druhmi penzií sú invalidná, výsluhová a pozostalostná пенzia, pričom pre priznanie poslednej zmienenej je podmienkou úmrtie účastníka a následná dávka náleží fyzickej osobe

³⁹⁰ § 16 odsek 5, 6 Zákona o doplnkovom sporení SR.

³⁹¹ § 19 odsek 1 Zákona o doplnkovom sporení SR.

³⁹² § 19 odsek 2 Zákona o doplnkovom sporení SR.

³⁹³ § 11 odsek 11 Zákona o dani z príjmov SR.

³⁹⁴ § 19 odsek 2 Zákona o doplnkovom sporení SR.

³⁹⁵ VESELÝ, J. in: VESELÝ, J. a kol. op. cit. v pozn. č. 282, s. 111.

³⁹⁶ § 20 odsek 1 písmeno a); § 21 odsek 2 Zákona o penzijnom pripoistení.

³⁹⁷ § 21 odsek 1, 4 Zákona o penzijnom pripoistení.

určenej v zmluve.³⁹⁸ Jednorazové vyrovnanie je možné poskytnúť na základe žiadosti namiesto penzie v tom prípade, ak sú splnené podmienky určené penzijným plánom.³⁹⁹

A nakoniec je možné požadovať odbytné, ktoré náleží buď pozostalému po zomretom účastníkovi alebo účastníkovi samotnému, „ktorý zaplatil príspevky aspoň na 12 kalendárnych mesiacov a ktorého penzijné pripoistenie zaniklo výpoveďou alebo dohodou, ak mu nie je vyplácaná penzia, penzijné pripoistenie trvalo aspoň 12 kalendárnych mesiacov a nedošlo k prevodu prostriedkov do penzijného pripoistenia u iného penzijného fondu“.⁴⁰⁰ Dávka odbytného predstavuje výšku poskytnutých príspevkov a príslušného zhodnotenia zníženého o štátne príspevky a im príslušné zhodnotenie.⁴⁰¹

6.3.4. Zhrnutie právnej úpravy tretieho piliera starobného dôchodkového poistenia

Pomer počtu účastníkov tretích pilierov starobného dôchodkového poistenia v oboch krajinách nie je veľmi prekvapivý. V Českej republike ku koncu roka 2021 využívalo túto penzijnú schému celkovo viac ako 4.430.000 účastníkov, z čoho penzijné pripoistenie v transformovaných penzijných fondoch predstavovalo skoro 67 %.⁴⁰² Oproti tomu v Slovenskej republike do druhého piliera prispievalo okolo 905.000 ľudí.⁴⁰³

Na vysvetlenie nepomeru medzi účasťou na penzijnom pripoistení a penzijnom sporení v Českej republike existujú dva hlavné argumenty. Tým očividnejším je fakt, že právna úprava penzijnej schémy podľa Zákona o penzijnom sporení ČR nie je účinná ešte ani 10 rokov. Transformačný proces však umožňoval účastníkom penzijného pripoistenia jednoduchý prechod do schémy novšej, ktorá ponúkala pre sporiteľov vyšší štátny príspevok. Dôvodom, prečo k tomu nedošlo, bol nepochybne aj fakt, že Zákon o penzijnom pripoistení poskytoval sporiteľom záruku kladnej nuly, teda garantoval nezáporný výsledok hospodárenia pri nástupe na výplacnú fázu bez ohľadu na hospodárske výsledky fondu.⁴⁰⁴ Takýto prísľub mohol väčšine ľudí postačovať na to, aby na treťom pilieri nič nemerili.

³⁹⁸ § 21 odsek 1, 5 Zákona o penzijnom pripoistení.

³⁹⁹ § 22 odsek 1 Zákona o penzijnom pripoistení.

⁴⁰⁰ § 23 odsek 1 Zákona o penzijnom pripoistení.

⁴⁰¹ § 23 odsek 2 Zákona o penzijnom pripoistení.

⁴⁰² *Čtvrtletní výsledky – 2021. Čtvrtý kvartál (4Q)*. In Apscr.cz [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.apscr.cz/ctvrtletni-vysledky-2021/>

⁴⁰³ III. pilier v čísloch. In Employment.gov.sk [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/iii-pilier-doplňkove-dochodkove-sporenie/zhodnotenie-majetku/>

⁴⁰⁴ POTŮČEK, M. op. cit. v pozn. č. 49, s. 114.

V prípade údajov zo Slovenska je možné na vysvetlenie relatívne nízkej účasti predostrieť opäť dva argumenty. Prvým je vysoká účasť sporiteľov v druhom pilieri.⁴⁰⁵ Osoby, ktoré využívajú túto schému pravdepodobne nemajú potrebu dobrovoľne posilať vlastné finančné prostriedky do ďalšej, pre nich často neodlíšiteľnej schémy. Akúkoľvek obavu o financie v postproduktívnom veku môžu pokladať za vyriešenú sporením v druhom pilieri. Druhým dôvodom môže byť fakt, že namiesto sporenia v treťom pilieri radšej využijú zrozumiteľnejší a často výhodnejší komerčný finančný produkt.

Ešte logickejším sa tento názor stáva v prípade, ak zamestnávateľ účastníka príspevky do tretieho piliera neposkytuje. V Slovenskej republike v roku 2021 dostávalo príspevky od zamestnávateľa 54 % účastníkov.⁴⁰⁶ V Českej republike to bolo dokonca len 25 % účastníkov.⁴⁰⁷ S prihliadnutím na vysokú mieru poplatkov za správu či výkon fondov sa aj napriek zákonom garantovaným daňovým zvýhodneniam v rámci právnych uprav oboch krajín často opláti využiť skôr menej nákladnú komerčnú alternatívu sporenia na dôchodok.

Na tomto mieste je vhodné spomenúť kroky, ktoré v otázke doplnkových dôchodkových produktov podniká Európska únia. Najvýznamnejším príkladom za posledné obdobie je prijatie nariadenia, ktoré zavádza v členských štátoch takzvaný celoeurópsky osobný dôchodkový produkt, známy pod skratkou PEPP.⁴⁰⁸ Tento produkt má zabezpečiť Európanom, ktorí pracujú vo viacerých členských štátoch Európskej únie, možnosť využívať jeden dobrovoľný dôchodkový produkt, ktorý bude medzi členskými štátmi prenositeľný.⁴⁰⁹ Nariadenie o PEPP vo svojom bode 20 proklamuje neviazanosť produktu na konkrétny pracovný pomer a obmedzuje čerpanie finančných prostriedkov na dôchodkový vek. Podstatou PEPP je poskytnúť alternatívu a doplnok k národným dôchodkovým produktom, nesnaží sa o ich nahradenie.⁴¹⁰ Obe krajiny prijali Nariadením o PEPP požadovanú národnú legislatívu v prvej polovici roka 2022, no poskytovateľom tohto produktu je zatiaľ len jeden subjekt v Slovenskej republike.⁴¹¹

⁴⁰⁵ Pozri podkapitolu 6.2.4. tejto diplomovej práce.

⁴⁰⁶ Tretí pilier v číslach a faktoch. In Adds.sk [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.adds.sk/aktualita/treti-pilier-v-cislach-a-faktoch-181>

⁴⁰⁷ *Dynamické fondy loni zhodnotily 16,8 procent.* In Apscr.cz [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: https://www.apscr.cz/wp-content/uploads/2022/03/Koment%C3%A1%C5%99_4Q-2021.pdf

⁴⁰⁸ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/1238 z 20. júna 2019, o celoeurópskom osobnom dôchodkovom produkte (PEPP) (ďalej len „Nariadenie o PEPP“).

⁴⁰⁹ Bod 8, 9 Nariadenia o PEPP.

⁴¹⁰ Bod 10, 17 Nariadenia o PEPP.

⁴¹¹ *An overview of all Pan-European Personal Pension Products (PEPP) sold in the EU.* [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://pepp.eiopa.europa.eu/>

7. Dôchodková reforma v Českej republike a v Slovenskej republike

7.1. Podstatné aspekty dôchodkovej reformy a jej nevyhnutnosť pre budúcu udržateľnosť systému starobného dôchodkového poistenia

Ľudská spoločnosť prechádza neustálym vývojom, ktorý sa odzrkadľuje na kvalite života ľudí v nej žijúcich. Zatiaľ čo v druhej časti sa táto diplomová práca zaoberala odpoveďou na otázku, ako sa právu sociálneho zabezpečenia podarilo reagovať na spoločenské zmeny v minulosti, po nej nasledujúce kapitoly sa snažili predstaviť súčasnú právnu úpravu. Budúce výzvy a problémy dopadajúce na systém starobného dôchodkového poistenia, ako aj na osoby na ňom zúčastnené sa však v čase vyvíjajú a menia. Možnosť a zároveň povinnosť predísť destabilizácii tohto systému je predovšetkým v rukách zákonodarcu, ktorý sa môže vydať cestou prijímania čiastkových riešení v podobe ad hoc novelizácií existujúcej právnej úpravy. Druhou možnosťou je potom prijatie riešenia, ktoré bude systematickejšie a komplexnejšie, pričom ale často býva aj náročnejšie na vypracovanie a politické presadenie. Obe spomenuté riešenia teória nazýva dôchodkovými reformami a bude o nich ponímať táto časť diplomovej práce.⁴¹²

Za takzvané statické poňatie dôchodkovej reformy bývajú označované práve partikulárne zmeny, napríklad v zmysle úpravy pravidiel priznania dávky poskytovanej zo systému starobného dôchodkového poistenia alebo upravenia spôsobu jej výpočtu.⁴¹³ Naopak, za takzvané dynamické poňatie dôchodkovej reformy býva označované „trvalé a nikdy nekončiacie úsilie o zaistenie dlhodobej finančnej a inštitucionálnej udržateľnosti dôchodkového systému, predovšetkým s ohľadom na demografický vývoj populácie a ekonomické možnosti štátu a jednotlivcov.“⁴¹⁴

Kľúčovú úlohu pri posudzovaní nevyhnutnosti prijatia dôchodkovej reformy na Slovensku aj v Českej republike hrá nepriaznivý demografický vývoj.⁴¹⁵ Ten má v prvom rade podobu starnutia obyvateľstva, čo znamená, že ekonomicky aktívne osoby z verejného priestoru ubúdajú a zároveň sa z nich stávajú poberatelia dávok starobného dôchodkového poistenia.⁴¹⁶ Starnutie obyvateľstva nevyhnutne súvisí s postupným predlžovaním dĺžky

⁴¹² Zároveň je na mieste pripomenúť, že spoliehanie sa na štátom garantované penzijné schémy nie je jediným spôsobom, ako sa dá na obdobie staroby finančne zabezpečiť. Vo verejnej diskusii často absentujú zvyšné dve alternatívy, a to podpora od potomkov a od iných rodinných príslušníkov či pomocou vytvárania súkromných úspor počas produktívneho veku, teda odloženej spotreby. Pozri LOUŽEK, M. op. cit. v pozn. č. 105, s. 26.

⁴¹³ LANG, R., VOŘÍŠEK, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 194.

⁴¹⁴ LANG, R., VOŘÍŠEK, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 193.

⁴¹⁵ ŠTANGOVÁ, V. in: KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. op. cit. v pozn. č. 1, s. 26.

⁴¹⁶ Ako jeden z najväčších pomyselných demografických šokov, nielen pre financovanie dávok sociálneho zabezpečenia, ale aj pre verejné financie vôbec, bude dovŕšenie dôchodkového veku skupiny obyvateľov známej

života a so znižovaním pôrodnosti.⁴¹⁷ Priemerný vek dožitia ľudí vo veku 65 rokov bol pre rok 2020 odhadovaný na 82,3 roka v Českej republike a 82,1 roka v Slovenskej republike.⁴¹⁸ Demografiu vie nakoniec ovplyvniť aj migrácia, a to pozitívne i negatívne.⁴¹⁹

Dôchodkový systém v jeho dnešnej podobe by bez podstatných zásahov pravdepodobne dokázal vyššie uvedeným komplikáciám čeliť.⁴²⁰ Nevyhnutný následok by sa však jednoznačne dostavil buď v podobe podstatného zníženia výšky dávky starobného dôchodku, zvýšenia odvodov na sociálne poistenie alebo v podobe posunutia dôchodkového veku o niekoľko rokov nahor.⁴²¹ Funkčnosť systému dôchodkového poistenia a udržateľnosť verejných financií sú však natoľko podstatnými otázkami, že ich zákonodarca väčšinou na náhodu nenecháva.

7.2. Aktuálne legislatívne návrhy a plánované zmeny právnych úprav starobného dôchodkového poistenia

Budúce výzvy, ktoré boli prezentované v predchádzajúcej kapitole, si zjavne uvedomujú aj predstavitelia momentálne úradujúcich vlád oboch krajín. Ministerstvo práce a sociálnych vecí Českej republiky aj Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky systematicky komunikujú voči verejnosti zmeny, ktoré v prípade dôchodkovej reformy podnikli alebo podniknúť plánujú.

V Českej republike sa touto otázkou zaoberá aj Programové prehlásenie vlády Českej republiky, v ktorom vláda Petra Fialu sľubuje do konca roka 2023 predložiť „skutočnú dôchodkovú reformu s cieľom nastavenia stabilného systému férových dôchodkov.“⁴²² Medzi konkrétnymi reformnými bodmi Programového prehlásenia vlády Českej republiky sa okrem

ako Husákove deti. Dá sa povedať, že pôjde o výzvu, ktorej začiatok obe krajiny pocítia zhruba od polovice 30. rokov tohto storočia. Pozri KAŠE, M. op. cit. v pozn. č. 103, s. 59.

⁴¹⁷ Priemerný vek dožitia sa zvyšuje v závislosti na zlepšovaní hygienických či výživových podmienok a lepšiemu prístupu k zdravotnej starostlivosti. Oproti tomu detská pôrodnosť klesá najmä z dôvodu uprednostňovania kariérnych príležitostí pred zakladaním rodín ľuďmi patriacimi do mladšej generácie. Pozri KAŠE, M. op. cit. v pozn. č. 103, s. 61.

⁴¹⁸ Uvedené dáta mierne skreslili následky pandémie ochorenia COVID-19. Celkový trend však zostáva jednoznačný. Pozri *Life expectancy at age 65. Table 2: Life expectancy at age 65, 1980-2020*. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Mortality_and_life_expectancy_statistics#Life_expectancy_at_birth

⁴¹⁹ Predstavitelia Českej republiky však dôležitosť migrácie rozumejú oveľa viac ako tí na Slovensku. Napríklad, v roku 2020 Česká republika prijala viac ako 63 tisíc ľudí. Na Slovensku to bolo necelých 7 tisíc ľudí. Pozri *Germany: the largest number of immigrants and emigrants. Table 1: Immigration by citizenship, 2020*. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics

⁴²⁰ Ide o predpoklad pre Českú republiku. Pozri KAŠE, M. op. cit. v pozn. č. 103, s. 59.

⁴²¹ MAREK, D., FRANČE, V. *Jaké budou důchody? Economics & Statistics. Deloitte*. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cz/Documents/deloitte-analytics/Jake_budou_duchody.pdf

⁴²² *Programové prohlášení vlády. Sociální a rodinná politika. Důchodový systém*. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/programove-prohlaseni-vlady-193547/#socialni_a_rodinna_politika

obligatórneho zvýšenia dôchodkov nachádza napríklad aj deklarovanie podpory dobrovoľného a súkromného penzijného sporenia, navrátenie doby štúdia do náhradných dôb a zavedenie možnosti platiť rodičom či prarodičom časť dôchodkového poistenia. Ďalej je prioritou zlepšiť transparentnosť informácií o výške budúcich dôchodkov a skrátiť dobu potrebnú pre dosiahnutie nároku na dôchodok.⁴²³ Zároveň by sa nový systém mohol bližšie prikloniť k princípu solidarity, a to pravdepodobným zavedením univerzálneho minimálneho dôchodok a zmenou parametrov zásluhovosti pri výpočte dôchodkovej dávky.⁴²⁴ Ku zvýšeniu veku odchodu do dôchodku by však nemalo nevyhnutne dôjsť.⁴²⁵

Medzi sľuby, ktoré sa už čiastočne začali pretavovať do reality, je možné zaradiť podporu ekonomickej aktivity ľudí v dôchodkovom veku. Zamestnávateľom osôb starších ako 55 rokov bude s účinnosťou od 1. februára 2023 poskytovaná zľava na poistnom vo výške 5 % z úhrnu vymeriavacích základov týchto zamestnancov.⁴²⁶ Taktiež sa predpokladajú zmeny vo fungovaní českého tretieho piliera starobného dôchodkového poistenia. Za týmito zmenami stojí snaha väčšmi motivovať občanov do využívania tejto dobrovoľnej schémy, napríklad upravením výšky daňových zvýhodnení či poskytnutím širšieho spektra investičných príležitostí.⁴²⁷ Zároveň je pravdepodobné, že bude upravená výška štátneho príspevku aj podmienky jeho poskytovania tak, aby bola participujúca osoba nútená zvýšiť svoj vlastný príspevok.⁴²⁸

Zmenou, ktorá však bola prijatá ešte v septembri roku 2021 a účinnosť nadobudne 1. januára 2023, je takzvané výchovné. Na jeho základe má poberateľ či vo väčšine prípadov poberateľka starobného dôchodku právo na finančný príspevok vo výške 500,- Kč za každé

⁴²³ Hranica povinnej odpracovanej doby by sa mala znížiť z dnešných 35 odpracovaných rokov na 25 rokov. Pozri *První návrh na změny důchodů: Sníží se doba pojištění, úleva pro náročné profese byla odložena*. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://ceskeduchody.cz/zpravy/mpsv-prvni-navrh-na-zmeny-duchodu-snizi-se-doba-pojisteni>

⁴²⁴ *Malá novela a pak velká reforma: Ministr Jurečka upřesnil postup práce na změnách důchodů*. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://ceskeduchody.cz/zpravy/mala-novela-pak-velka-reforma-marian-jurecka-upresnil-postup-prace-na-zmenach-duchodu>

⁴²⁵ *Důchodová reforma. Cíle reformy*. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/duchodova-reforma>

⁴²⁶ Zľavu si bude môcť zamestnávateľ uplatniť aj napríklad v prípade zamestnania osoby mladšej ako 21 rokov, osoby pripravujúcej sa na budúce povolanie štúdiom alebo osoby poskytujúcej starostlivosť dieťaťu mladšiemu 10 rokov. Pozri *zákon č. 216/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony*.

⁴²⁷ *Důchodová reforma. Aktuální informace*. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/duchodova-reforma>

⁴²⁸ Výška štátneho príspevku sa však pravdepodobne nebude zvyšovať v priamej úmere ku vyššiemu súkromnému príspevku, a preto je otázne, či tieto zmeny nebudú mať skôr opačný efekt a neodradia osoby od prispievania do tretieho piliera. Pozri *Šéf penzijního fondu Aleš Poklop: Státní příspěvek je pro lidi důležitý, snížení není správné*. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://ceskeduchody.cz/rozhovory/sef-penzijniho-fondu-ales-poklop-statni-prispevek-je-pro-lidi-dulezity>

ním vychované dieťa, pričom sa táto suma každoročne zvyšuje pomerne k zvyšovaniu dôchodkovej dávky a náleží len jednému z rodičov.⁴²⁹ Aj Slovenská právna úprava má svoj ekvivalent tohto príspevku, ktorý sa nazýva rodičovský príspevok. Novela Zákona o sociálnom poistení s účinnosťou od 1. novembra 2022 umožňuje rodičom dieťaťa alebo inej fyzickej osobe, ktorá dieťa vychovala, poberať tento príspevok v prípade, ak s tým takéto dieťa nevyjadří nesúhlas a „bolo dôchodkovo poistené v roku, ktoré dva roky predchádza príslušnému kalendárnemu roku“.⁴³⁰ Výška sumy rodičovského dôchodku sa bude odvíjať od výšky úhrnu vymeriavacích základov dieťaťa a bude predstavovať 1,5 % z tohto úhrnu pri rešpektovaní maximálnej možnej výšky sumy naviazanej na 1,2-násobok všeobecného vymeriavacieho základu.⁴³¹ Tomuto zneniu novely je však viacerými odborníkmi vyčítaná nespravodlivosť, pretože na rozdiel od spomínanej českej právnej úpravy sa rodičovský príspevok nebude poskytovať oprávneným osobám za dieťa, ktoré pracuje v zahraničí, je zdravotne postihnuté, samo poberá starobný dôchodok alebo už nežije.⁴³²

Na tomto mieste je treba povedať, že zavedenie rodičovského bonusu bolo Slovenskou vládou stanovené v jej programovom vyhlásení. Zároveň sa v ňom vláda zaviazala aj k ďalším zmenám, akým je napríklad zvýšenie dlhodobej udržateľnosti prvého piliera „vzhľadom na demografický vývoj a posilnenie spravodlivosti a transparentnosti systému“.⁴³³ To sa pretavilo do vyššie spomenutej Novely č. 352 SR, ktorá mimo iné uzákoňuje pravidlo zníženia veku odchodu do dôchodku o 6 až 18 mesiacov pre poistenca, ktorý vychoval určený počet detí a zároveň sa prinavracia k naviazaniu tohto veku na strednú dĺžku dožitia.⁴³⁴ Avšak poistencov narodených pred rokom 1967 sa táto zmena netýka.⁴³⁵ Novela sa tiež dotkla právnej úpravy predčasného dôchodku, a to hneď dvoma spôsobmi.⁴³⁶

⁴²⁹ Článok I, bod 3, § 34a zákona č. 323/2021 Sb., ktorým sa mení zákon č. 155/1995 Sb., o dôchodovom pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

⁴³⁰ Článok I, bod 11, § 66b zákona č. 352/2022 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „Novela č. 352 SR“).

⁴³¹ Článok I, bod 11, § 66c Novely č. 352 SR.

⁴³² Pozri napríklad MIHÁL, J. Jozef Mihál: Rodičovské dôchodky sú nespravodlivé a protiústavné. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: https://hnonline.sk/komentare/komentare/96046695-jozef-mihal-rodicovske-dochodky-su-nespravodlive-a-protiustavne?fbclid=IwAR1_ZO0j1w1VP27DE1O3LF0YmlJ6JimZfkXRCKrrSvVTfvlv2tgc7XO_m6E

⁴³³ Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2021 – 2024. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=494677#_Toc156602

⁴³⁴ Článok I, bod 5, 6 a 7 Novely č. 352 SR.

⁴³⁵ Článok I, bod 37, § 293fw Novely č. 352 SR.

⁴³⁶ Žiadateľ o predčasný starobný dôchodok musí alternatívne odpracovať aspoň 60 rokov alebo dosiahnuť vek o dva roky nižší, ako je jeho dôchodkový vek. Zároveň sa však zvyšuje minimálna hranica sumy, ktorú je potrebné dosiahnuť pre priznanie predčasného starobného dôchodku a jej výpočet. Článok I, bod 12 a nasl. Novely č. 352 SR.

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky sa zároveň zaviazalo ku úprave pravidiel v druhom pilieri.⁴³⁷ Zmenou, ktorú síce tento dokument nepredpokladal, ale ktorej účinnosť napriek tomu nastane 1. januára 2023, je zmrazenie sadzby zákonných príspevkov do druhého piliera pre nastávajúce roky.⁴³⁸ Ďalšie plánované zmeny zahŕňajú napríklad úpravu poplatkov za zhodnotenie, ktoré si DSS v tejto chvíli môžu účtovať, automatický výber predvolenej investičnej stratégie pre nových i niektorých súčasných účastníkov a obmedzenie programového výberu ako formy výplaty dávky z druhého piliera systému starobného dôchodkového poistenia.⁴³⁹

⁴³⁷ Stanovené ciele obsahujú napríklad zavedenie výnosnejšej investičnej politiky, zníženie poplatkov a zavedenie automatického vstupu pre poistencov do 35 rokov.

⁴³⁸ Pre rok 2024 a nasledujúce roky mala byť sadzba zvýšená na úroveň 6 % vymeriavacieho základu, no po novele sadzba túto úroveň dosiahne až v roku 2027. Pozri Článok III, bod 1, 2 a 3 Novely č. 352 SR.

⁴³⁹ Všetky tieto zmeny majú za cieľ priniesť účastníkom vyššie zhodnotenie investovaných prostriedkov, pričom úprava programového výberu má doceliť využitie tejto sumy na ich pôvodný účel, ktorým je finančné zabezpečenie v starobe. Pozri Druhý pilier sa zmení. Ministerstvo práce chce napraviť chyby minulosti. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://www.finsider.sk/dochodok/zmeny-v-ii-pilier/>

Záver

Cieľom tejto diplomovej práce bolo porovnať relevantné aspekty systémov starobného dôchodkového poistenia, ktoré sú momentálne súčasťou platných a účinných právnych úprav v Českej republike a v Slovenskej republike. Keďže je ale starobné dôchodkové poistenie svojím rozsahom a detailnosťou jedným z najzložitejších a najrozmanitejších subsystémov práva sociálneho zabezpečenia, diplomová práca sa z objektívnych dôvodov sústredila predovšetkým na jeho najpodstatnejšie inštitúty, a to v miere, ktoré zodpovedajú ich dôležitosti.

V úvodných častiach sa diplomová práca snažila predstaviť systém práva dôchodkového poistenia a odvetvie práva sociálneho zabezpečenia a načrtnúť ich historický vývoj nielen na území Českej republiky a Slovenska. Prvé dve časti teda mali za cieľ uviesť čitateľa do problematiky dôchodkového poistenia a poskytnúť mu niekoľko referenčných bodov v minulosti, s ktorými je možné súčasnú právnu úpravu porovnať. Nasledujúce časti venujúce sa predstaveniu relevantných právnych princípov a prameňov práva ukázali prvé rozdiely z pohľadu právnej teórie medzi oboma krajinami. Súčasnej podobe dôchodkového poistenia bola prenechaná samostatná časť. Prezentované v nej boli podstatné sociálne udalosti, spôsoby financovania dôchodkového poistenia a univerzálna pilierová štruktúra.

Šiesta časť, ktorá obsahuje hlavnú materiu tejto diplomovej práce, je rozdelená do troch kapitol, a to práve v závislosti na pilieri, o ktorom referuje. Prvý pilier starobného dôchodkového poistenia, ktorému bola venovaná prvá kapitola, hrá bezpochyby kľúčovú úlohu v hmotnom zabezpečení ľudí v dôchodkovom veku v oboch krajinách. Okruh zúčastnených osôb, teda poistených, ako aj poplatníkov poistného sa medzi právnymi úpravami líšil len v malej miere. Zato na podmienkach nároku na výplatu starobného dôchodku a spôsobe výpočtu týchto dávok sa odzrkadlil dlhoročný rozdielny prístup národných zákonodarcov. Za spoločný prvok právnych úprav by sa dala označiť zložitú výpočtovú formulu, ktorá miestami hraničila až s neprehľadnosťou, a tiež relatívne nízka suma dávok vyplácaná oprávneným osobám.

Právna úprava druhého a tretieho piliera, predstavená v ďalších dvoch kapitolách šiestej časti, sa vyznačovala väčšími odchýlkami, najmä pokiaľ ide o osobný rozsah a spôsoby výplaty prostriedkov. Pravdaže, v Českej republike právna úprava druhého piliera už niekoľko rokov absentuje, no porovnanie jej pôvodného znenia s účinným znením v Slovenskej republike poukázalo na viaceré rozdiely, ktoré mohli prispieť k neochote sporiteľov tento systém založený na opt out mechanizme využívať. V Slovenskej republike sa

však sporenie v druhom pilieri aj naďalej teší relatívne veľkej obľube. Pokiaľ ide o využívanie tretieho piliera, situácia sa čiastočne obracia. Český tretí pilier má prispievateľov viac a dovoľm si tvrdiť, že je tomu tak aj pre už spomínanú absenciu iného doplnkového dôchodkového piliera.

Diplomovú prácu uzatvára siedma časť venovaná dôchodkovej reforme. Z nej vyplynulo jednoznačné rozhodlanie súčasných vládnych zoskupení oboch štátov pokúsiť sa predísť problémom, ktoré starobné dôchodkové systémy z dôvodu demografických zmien čakajú. Národné legislatívne návrhy sa vo svojej podstate stále upínajú predovšetkým k úprave prvého piliera. Postupne je však vidieť aj snahu o prenesenie zodpovednosti za dôchodkové zabezpečenie na samotných ľudí, a to napríklad podporou využívania dobrovoľných pilierov. Občas sa ale aj dobre mienená zmena minie účinkom, a preto nezostáva nič iné, len dúfať, že nadchádzajúce vlády túto nikdy nekončiacu potrebu reforiem systému starobného dôchodkového poistenia v budúcnosti opäť nezanedbajú.

Zoznam použitých skratiek

cit. - citovaný

č. - číslo

DDS - Doplnkové dôchodkové spoločnosti

Dohovor MOP č. 128 - Dohovor Medzinárodnej organizácie práce č. 128 o invalidných, starobných a pozostalostných dávkach z roku 1967

DSS – Dôchodková správcovská spoločnosť

Kč - Koruna česká

kol. - kolektív

Listina - *Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, v znení neskorších predpisov*

Nariadenie o PEPP - Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/1238 z 20. júna 2019, o celoeurópskom osobnom dôchodkovom produkte (PEPP)

Nález Ústavného súdu Českej republiky 8/07 - *Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. března 2010, sp. zn. Pl. ÚS 8/07*

Nález Ústavného súdu Českej republiky 53/04 - *Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 16. října 2007, sp. zn. Pl. ÚS 53/04*

Novela č. 352 SR - Zákon č. 352/2022 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

op. - opus

OVZ - Osobný vymeriavací základ

PAYG - Pay as you go

PEPP – Celoeurópsky osobný dôchodkový produkt (Pan-European Pension Products)

POMB - Priemerný osobný mzdový bod

pozn. - poznámka

PS - Penzijné spoločnosti

s. - strana

SZČO – samostatne zárobkovo činné osoby

t. j. - to jest

Ústava ČR - *Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky*, v znení neskorších predpisov

Ústava SR - *Zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky*, v znení neskorších predpisov

Ústavný zákon č. 99 - *Ústavný zákon č. 99/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov*

Zákon o daniach z príjmov ČR - Zákon č. 586/1992 Sb., České národní rady o daních z příjmů, v znení neskorších predpisov

Zákon o dani z príjmov SR - Zákon č. 595/2003 Z. z., o dani z príjmov, v znení neskorších predpisov

Zákon o doplnkovom sporení ČR - Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, v znení neskorších predpisov

Zákon o doplnkovom sporení SR - Zákon č. 650/2004 Z. z., o doplnkovom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov

Zákon o dôchodkovom poistení – Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v znení neskorších predpisov

Zákon o dôchodkovom sporení - Zákon č. 43/2004 Z. z., o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov

Zákon o nemocenskom poistení - Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v znení neskorších predpisov

Zákon o organizácii sociálneho zabezpečenia - Zákon č. 582/1991 Sb., zákon České národní rady o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, v znení neskorších predpisov

Zákon o penzijnom pripoistení - Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, v znení neskorších predpisov

Zákon o poistnom na sociálne zabezpečenie - Zákon č. 589/1992 Sb., zákon České národní rady o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, v znení neskorších predpisov

Zákon o sociálnom poistení - Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v znení neskorších predpisov

Zákon o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov - Zákon č. 328/2002 Z. z., o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov

Zoznam použitých zdrojov

1. Zoznam použitej literatúry

BARANCOVÁ, H. a kol. *Európsky pilier sociálnych práv a spoločnosť 5.0*. Praha: Leges, 2018, 272 s. ISBN 978-80-7205-325-4.

BEŇA, J. *Vývoj slovenského právneho poriadku*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, 2001, 391 s. ISBN 80-8055-477-3.

GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5., upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 308 s. ISBN 978-80-7380-233-2.

GREGOROVÁ, Z., GALVAS, M., KOMENDOVÁ, J., STRÁNSKÝ, J., ČERNÁ, J. *Právo sociálního zabezpečení České republiky a Evropské unie*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2018, 278 s. ISBN 978-80-210-8842-9.

KAŠE, M. *Vybrané aspekty důchodové reformy v České republice*. Praha: Grada, 2021, 200 s. ISBN 978-80-271-3042-9.

KOLDINSKÁ, K. *Sociální právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, 207 s. ISBN 978-80-7400-474-2.

KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018, 289 s. ISBN 978-80-7400-692-0.

KULHÁNEK, F. *Zemská úradovňa pre poisťovanie robotníkov na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi v Bratislave: Zpráva o činnosti za správne roky 1920—1924*. Bratislava: Ján Pocisk, 1925, 148 s.

LOUŽEK, M. *Důchodová reforma*. Praha: Karolinum, 2014, 100 s. ISBN 978-80-246-2612-3.

MACKOVÁ, Z. *Právo sociálneho zabezpečenia. Osobitná časť. Poistný systém v Slovenskej republike s príkladmi*. Šamorín: Heuréka, 2012, 420 s. ISBN 978-80-89122-77-6.

MACKOVÁ, Z. *Právo sociálneho zabezpečenia. Všeobecná časť*. 2., aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín: Heuréka, 2017, 184 s. ISBN 978-80-8173-048-1.

Masarykův slovník naučný lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. Díl 6. R-S. Praha: Československý kompas, 1932, 1132 s.

MATLÁK, J. a kol. *Právo sociálního zabezpečenia*. 2., rozšířené vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 356 s. ISBN 978-80-7380-403-9.

OTTOVÁ, E. *Teória práva*. 3. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2010, 323 s. ISBN 978-80-89122-59-2.

POTŮČEK, M. *České důchody*. Praha: Karolinum, 2018, 181 s. ISBN 978-80-246-4236-9.

RÁKOSNÍK, J., TOMEŠ, Igor a kol. *Sociální stát v Československu: právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*. Praha: Auditorium, 2012, 416 s. ISBN 978-80-87284-30-8.

STANEK, V. a kol. *Sociálna politika. Teória a prax. 2. Vydanie*. Bratislava: Sprint dva, 2011, 342 s. ISBN 978-80-89393-28-2.

ŠTANGOVÁ, V., LANG, R. a kol. *Právo sociálního zabezpečení v bodech s příklady. 2. vydání*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, 245 s. ISBN 978-80-7380-856-3.

TOMEŠ, I. a kol. *Právo sociálního zabezpečení: teorie a mezinárodní srovnání. 2. vydání*. Praha: Všehrd, 1995, 228 s. ISBN 80-85305-33-x.

TOMEŠ, I. a kol. *Sociální právo České republiky. 2., přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 340 s. ISBN 978-80-7478-941-0.

VESELÝ, J. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. Praha: Linde Praha, 2013, 312 s. ISBN 978-80-7201-915-1.

VOŘÍŠEK, V. *Zákon o důchodovém pojištění. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, 505 s. ISBN 978-80-7179-576-6.

WANNAGAT, G. *Lehrbuch des Sozialversicherungsrechts*. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1965, 437 s. ISBN 978-3-16-626752-4.

2. Zoznam použitých internetových zdrojov

II. pilier - starobné dôchodkové sporenie. Dôchodkové správcovské spoločnosti. In Employment.gov.sk [online]. [cit. 2022-07-25]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/ii-pilier-starobne-dochodkove-sporenie/>

II. pilier v čísloch. In Employment.gov.sk [online]. [cit. 2022-07-25]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/ii-pilier-starobne-dochodkove-sporenie/zhodnotenie-majetku/>

III. pilier - doplnkové dôchodkové sporenie. Doplnkové dôchodkové spoločnosti. In Employment.gov.sk. [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/iii-pilier-doplňkove-dochodkove-sporenie/>

III. pilier v čísloch. In Employment.gov.sk [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/iii-pilier-doplňkove-dochodkove-sporenie/zhodnotenie-majetku/>

An overview of all Pan-European Personal Pension Products (PEPP) sold in the EU. [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://pepp.eiopa.europa.eu/>

Čtvrtletní výsledky – 2021. Čtvrtý kvartál (4Q). In Apscr.cz [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.apscr.cz/ctvrtletni-vysledky-2021/>

Dôvodová správa k zákonu č. 140/2015 Z.z., zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a

doplňajú niektoré zákony. Osobitná časť. In Najpravo.sk [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2015/140-2015-z-z.html>

Dôvodová správa k zákonu č. 252/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Všeobecná časť. In Najpravo.sk [online]. [cit. 2022-7-25]. Dostupné z: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2012/252-2012-z-z.html>

Dôvodová správa k zákonu č. 461/2003 Z.z., o sociálnom poistení. Osobitná časť. In Aspi.sk [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: https://www.aspi.sk/products/lawText/7/150092/1/2/dovodova-sprava-c-lit36669sk-dovodova-sprava-k-zakonu-c-461-2003-zz-o-socialnom-poistenii#c_45523

Dôvodová správa k zákonu č. 543/2010 Z. z., zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Osobitná časť. In Najpravo.sk [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2010/543-2010-z-z.html>

Dôvodová správa k zákonu č. 543/2010 Z. z., zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Všeobecná časť. In Najpravo.sk [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2010/543-2010-z-z.html>

Druhý pilier sa zmení. Ministerstvo práce chce napraviť chyby minulosti. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://www.finsider.sk/dochodok/zmeny-v-ii-pilieri/>

Důchodová kalkulačka. Minimální výše starobního důchodu. In Cssz.cz [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/duchodova-kalkulacka>

Důchodová reforma. Aktuální informace. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/duchodova-reforma>

Důchodová reforma. Cíle reformy. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/duchodova-reforma>

Dynamické fondy loni zhodnotily 16,8 procent. In Apscr.cz [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: https://www.apscr.cz/wp-content/uploads/2022/03/Koment%C3%A1%C5%99_4Q-2021.pdf

FRANEK, J., STRÍŽENCOVÁ, K. Sú dôchodky z druhého piliera prinízke? Inštitút finančnej politiky. Ministerstvo financií SR. Komentár 2015/1, s. 2. In Mfsr.sk [online]. [cit. 2022-07-25]. Dostupné z: https://www.mfsr.sk/files/archiv/priloha-stranky/4899/86/Komentar_dochodky-z-IIp_final.pdf

Germany: the largest number of immigrants and emigrants. Table 1: Immigration by citizenship, 2020. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics

Hospodaření systému důchodového pojištění. In Mfcr.cz [online]. [cit. 2022-05-30]. Dostupné z: <https://mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojisten>

HRNČÁRKOVÁ, Z. *Alternativní systémy důchodového zabezpečení z pohledu reformy českého penzijního systému. Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis Sborník Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně. LIII. No. 3, s. 243-250.* In Acta.mendelu.cz [online]. [cit. 2021-12-03]. Dostupné z: <https://acta.mendelu.cz/pdfs/acu/2005/03/23.pdf>

Kalkulačka na informatívny výpočet dôchodku. In Socpoist.sk [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://www.socpoist.sk/kalkulacka-na-informativny-vypocet-dochodku-azx/59319s>

Kumulatívne výdavky na dôchodkové dávky. In Socpoist.sk [online]. [cit. 2022-05-30]. Dostupné z: <https://www.socpoist.sk/kumulativne-vydavky-na-dochodkove-davky/1645s>

Life expectancy at age 65. Table 2: Life expectancy at age 65, 1980-2020. In Ec.europa.eu [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Mortality_and_life_expectancy_statistics#Life_expectancy_at_birth

Malá novela a pak velká reforma: Ministr Jurečka upřesnil postup práce na změnách důchodů. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://ceskeduchody.cz/zpravy/mala-novela-pak-velka-reforma-marian-jurecka-upresnil-postup-prace-na-zmenach-duchodu>

MAREK, D., FRANČE, V. *Jaké budou důchody? Economics & Statistics. Deloitte.* [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cz/Documents/deloitte-analytics/Jake_budou_duchody.pdf

MAZÁK, J. Ústava nie je trhací kalendár alebo ospravedlňujúci názor na zrušenie jej časti Ústavným súdom. In Dennikn.sk [online]. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/1426590/ustava-nie-je-trhaci-kalendar-alebo-ospravedlnujuci-nazor-na-zrusenie-jej-casti-ustavnym-sudom/>

MIHÁL, J. Jozef Mihál: Rodičovské dôchodky sú nespravodlivé a protiústavné. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: https://hnonline.sk/komentare/komentare/96046695-jozef-mihal-rodicovske-dochodky-su-nespravodlive-a-protiustavne?fbclid=IwAR1_ZO0j1w1VP27DE1O3LF0YmlJ6JimZfkXRCKrrSvVTfv1v2tgc7XO_m6E

Návrh Ústavného zákona č. 99/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov. In Nrsr.sk [online]. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=452968>

Penzijní společnosti. Aktuálně působící penzijní společnosti v ČR. In Mfcr.cz. [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/soukrome-penzijni-systemy/iii-pilir-doplňkove-penzijni-sporeni-a-p/penzijni-spolecnosti>

Pozmeňujúci návrh k návrhu Ústavného zákona č. 99/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov. In Nrsr.sk [online]. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=458657>

Priemerná výška vyplácaných dôchodkov (v mesiacoch). In Socpoist.sk [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://www.socpoist.sk/priemerna-vyska-vyplacanych-dochodkov--v-mesiacoch-/1600s>

Programové prohlášení vlády. Sociální a rodinná politika. Důchodový systém. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/programove-prohlaseni-vlady-193547/#socialni_a_rodinna_politika

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2021 – 2024. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=494677#_Toc156602

První návrh na změny důchodů: Sníží se doba pojištění, úleva pro náročné profese byla odložena. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://ceskeduchody.cz/zpravy/mpsv-prvni-navrh-na-zmeny-duchodu-snizi-se-doba-pojisteni>

Statistická ročenka z oblasti důchodového pojištění 2021. In Csz.cz [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: https://www.csz.cz/documents/20143/99587/2021_Statistick%C3%A1%20ro%C4%8Denka%20z%20oblasti%20d%C5%AFchodov%C3%A9ho%20poji%C5%A1t%C4%9Bn%C3%AD%202021.pdf/3e2fa2b8-3f32-02c7-aef1-b2243441e0ed

Šéf penzijního fondu Aleš Poklop: Státní příspěvek je pro lidi důležitý, snížení není správné. [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://ceskeduchody.cz/rozhovory/sef-penzijniho-fondu-ales-poklop-statni-prispevek-je-pro-lidi-dulezity>

The World Bank Pension Conceptual Framework. In Worldbank.org [online]. [cit. 2021-12-03]. Dostupné z: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/11139/457280BRI0Box31Concept1Sept20081pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Transformované fondy - 1. čtvrtletí 2022. In Aspcr.cz [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.apscr.cz/wp-content/uploads/2022/05/Transformovan%C3%A9-fondy-1Q-2022.pdf>

Tretí pilier v číslach a faktoch. In Adds.sk [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.adds.sk/aktualita/treti-pilier-v-cislach-a-faktoch-181>

Účastnické fondy - 1. čtvrtletí 2022. In Aspcr.cz [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.apscr.cz/wp-content/uploads/2022/05/%C3%A4%8Dastnick%C3%A9-fondy-1Q-2022.pdf>

Výnosy fondov v druhom pilieri. In Druhypilier.datalizer.sk [online]. [cit. 2022-07-25]. Dostupné z: <https://druhypilier.datalizer.sk/moje-fondy>

3. Zoznam použitých právnych predpisov

Nariadenie (ES) Európskeho parlamentu a Rady č. 883/2004 z 29. apríla 2004, o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 987/2009 z 16. septembra 2009, ktorým sa stanovuje postup vykonávania nariadenia (ES) č. 883/2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/1238 z 20. júna 2019, o celoeurópskom osobnom dôchodkovom produkte (PEPP)

Nariadenie vlády č. 356/2021 Sb., o výške všeobecného vymeriavacieho základu za rok 2020, prepočítacieho koeficientu pre úpravu všeobecného vymeriavacieho základu za rok 2020, redukčných hraníc pre stanovenie výpočtového základu pre rok 2022 a základné výmery dôchodkov stanovené pre rok 2022 a o zvýšení dôchodkov v roku 2022

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 318/1994 Z. z., zmluva medzi Slovenskou republikou a Českou republikou o sociálnom zabezpečení

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavný zákon č. 99/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.

Ústavný zákon č. 422/2020 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.

Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením

Zákon č. 43/2004 Z. z., o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů

Zákon č. 55/1956 Zb., o sociálnom zabezpečení

Zákon č. 99/1948 Zb., o národnom poistení

Zákon č. 101/1964 Zb., o sociálnom zabezpečení

Zákon č. 123/1996 Z. z., o doplnkovom dôchodkovom poistení zamestnancov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

Zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu

Zákon č. 216/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Zákon č. 221/1924 Zb. z. a n., o poistení zamestnancov pre prípad choroby, invalidity a staroby

Zákon č. 274/2007 Z. z., o príplatku k dôchodku politickým väzňom

Zákon č. 285/2009 Z. z., o poskytovaní príspevku účastníkom národného boja za oslobodenie a vdovám a vdovcom po týchto osobách a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 323/2021 Sb., ktorým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 328/2002 Z. z., o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 352/2022 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

Zákon č. 376/2015 Sb., o ukončení důchodového spoření

Zákon č. 397/2012 Sb., o pojistném na důchodové spoření

Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření

Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření

Zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky

Zákon č. 461/2003 Z. z., o sociálnom poistení

Zákon č. 582/1991 Sb., zákon České národní rady o organizaci a provádění sociálního zabezpečení

Zákon č. 586/1992 Sb., České národní rady o daních z příjmů

Zákon č. 589/1992 Sb., zákon České národní rady o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti

Zákon č. 595/2003 Z. z., o dani z príjmov

Zákon č. 650/2004 Z. z., o doplnkovom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov

4. Zoznam použitej judikatúry

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 16. října 2007, sp. zn. Pl. ÚS 53/04,

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. března 2010, sp. zn. Pl. ÚS 8/07.

Komparácia právnych úprav starobného dôchodkového poistenia v Českej republike a v Slovenskej republike

Abstrakt

Hlavným cieľom tejto diplomovej práce je porovnať právne úpravy starobného dôchodkového poistenia v Českej republike a v Slovenskej republike, poukázať na ich odlišnosti či podobnosti a zhodnotiť ich význam. V menšej miere sa práca venuje aj teoretickým východiskám dôchodkového poistenia a historickému základu práva sociálneho zabezpečenia, ktorý je pre obe krajiny spoločný.

Diplomová práca je rozdelená do siedmich častí. Prvá časť je venovaná predstaveniu právneho odvetvia práva sociálneho zabezpečenia a dôchodkového poistenia ako jeho subsystému. Druhá časť sa zameriava na historický vývoj dôchodkového poistenia od praveku až do konca dvadsiateho storočia. Nasledujú tri časti diplomovej práce, ktoré sa zaoberajú systémom dôchodkového poistenia z pohľadu právnej teórie. Pojednávajú nielen o relevantných právnych princípoch a prameňoch práva, ale tiež o jednotlivých sociálnych udalostiach a dávkach dôchodkového poistenia. Taktiež sa venujú rôznym možnostiam financovania dôchodkového poistenia a predstavujú jeho pilierovú štruktúru. Tieto časti poskytujú základný okruh informácií potrebných pre pochopenie fungovania starobného dôchodkového poistenia v oboch krajinách.

Ťažiskom diplomovej práce je jej šiesta časť, ktorá obsahuje tri kapitoly. Každá z nich je venovaná jednému z pilierov starobného dôchodkového poistenia tak, ako ich poznajú národné právne úpravy. Na začiatku každej kapitoly je vždy predstavená podstata fungovania príslušnej dôchodkovej schémy s uvedením relevantných právnych predpisov. Nasledujú podmienky vyžadované pre priznanie konkrétnych dávok, okruh oprávnených osôb či poplatníkov poistného a výpočet súm týchto dávok. Vždy, keď to účinná právna úprava dovoľuje, sú jednotlivé inštitúty oboch krajín medzi sebou porovnané a výsledné klady či zápory právnych úprav zhodnotené.

Siedma a zároveň posledná časť tejto práce je venovaná teoretickému vymedzeniu pojmu dôchodková reforma a jej dôležitosti pre budúcnosť systému starobného dôchodkového poistenia. Zároveň sú v nej prezentované súčasné legislatívne návrhy zákonodarcov oboch krajín a plánované zmeny *de lege ferenda*.

Kľúčové slová

Starobné dôchodkové poistenie, pilierová štruktúra, dôchodková reforma

Komparace právních úprav starobního důchodového pojištění v České republice a ve Slovenské republice

Abstrakt

Hlavním cílem této diplomové práce je porovnat právní úpravy starobního důchodového pojištění v České republice a ve Slovenské republice, poukázat na jejich odlišnosti či podobnosti, a zhodnotit jejich význam. V menší míře se práce věnuje také teoretickým východiskům důchodového pojištění a historickému základu práva sociálního zabezpečení, který je pro obě země společný.

Diplomová práce je rozdělena do sedmi částí. První část je věnována představení právního odvětví práva sociálního zabezpečení a důchodového pojištění jako jeho subsystému. Druhá část se zaměřuje na historický vývoj důchodového pojištění od pravěku až do konce dvacátého století. Následují tři části diplomové práce, které se zabývají systémem důchodového pojištění z pohledu právní teorie. Pojednávají nejen o relevantních právních principech a pramenech práva, ale také o jednotlivých sociálních událostech a dávkách důchodového pojištění. Rovněž se věnují různým možnostem financování důchodového pojištění a představují jeho pilířovou strukturu. Tyto části poskytují základní okruh informací potřebných pro pochopení fungování starobního důchodového pojištění v obou zemích.

Těžištěm diplomové práce je její šestá část, která obsahuje tři kapitoly. Každá z nich je věnována jednomu z pilířů starobního důchodového pojištění, a to tak, jak je znají národní právní úpravy. Na začátku každé kapitoly je vždy představena podstata fungování příslušného důchodového schématu s uvedením relevantních právních předpisů. Následují podmínky vyžadované pro přiznání konkrétních dávek, okruh oprávněných osob či poplatníků pojistného a výpočet částek těchto dávek. Vždy, když to účinná právní úprava dovoluje, jsou jednotlivé instituty obou zemí mezi sebou porovnány a výsledné klady či zápory právních úprav zhodnoceny.

Sedmá a zároveň poslední část této práce je věnována teoretickému vymezení pojmu důchodová reforma a její důležitosti pro budoucnost systému starobního důchodového pojištění. Zároveň jsou v ní prezentovány současné legislativní návrhy zákonodárců obou zemí a plánované změny *de lege ferenda*.

Klíčová slova

Starobní důchodové pojištění, pilířová struktura, důchodová reforma

Comparison of the old-age pension insurance legislation in the Czech Republic and the Slovak Republic

Abstract

The main aim of this thesis is to compare the old-age pension insurance legislation in the Czech Republic and the Slovak Republic, to point out their differences and similarities, and to evaluate their significance. To a lesser extent, the thesis also deals with the theoretical foundations of pension insurance and the historical basis of social security law, which is common to both countries.

The thesis is divided into seven parts. The first part introduces social security law as a legal branch and pension insurance as its subsystem. The second part concentrates on the historical development of pension insurance from prehistoric times to the end of the twentieth century. The following three parts of the thesis are focused on the pension insurance system from a point of view of legal theory. They primarily examine relevant legal principles and sources of law, but also individual social events and pension insurance benefits. Moreover, they deal with various options for financing pension insurance and also present its pillar framework. These parts provide an essential range of information that is necessary in order to understand the functioning of old-age pension insurance in both countries.

The most essential part of the thesis is its sixth part, which consists of three chapters. Each of the three focuses on one of the pillars of old-age pension insurance as regulated by national legislation. The principle of the relevant pension scheme and a specification of related legislation are presented at the beginning of all three chapters, followed by conditions required for granting specific benefits. In addition, chapters contain information regarding the range of eligible persons, premium payers and the calculations of the amounts of these benefits. The individual institutes of both countries are compared with each other and the resulting pros and cons of the legal regulations are evaluated whenever effective legislation allows it.

The seventh and last part of this thesis is dedicated to the theoretical definition of the term “pension reform” and its importance for the future of the old-age pension insurance system. At the same time, it presents the current draft laws of both countries' legislators and planned changes *de lege ferenda*.

Key words

Old-age pension insurance, pillar framework, pension reform